

T. LVCRETII CARI DE RERVM NATVRA

LOCOS SELECTOS
AD VSVM DISCIPVLORVM EDIDERVNT
Ignatius ARMELLA CHÁVEZ Georgius A. ČEPELÁK
Aloisius MIRAGLIA, Emlen M. SMITH

Edizioni Accademia
Vivarium Novum
Roma - MMXII

Recēnsuērunt - Revisione editoriale

Jiří A. ČEPELÁK, Luigi MIRAGLIA

In pāginās dīgessērunt - Progetto grafico

Julien CLAEYS BOÚÚAERT, Sergio SCALA

Tegumentum cōnfēcit - Copertina

Alexis HELLMER

Imāginēs ex integrō dēlīnēāvērunt - I disegni sono di

Salvatore BUONOMO, Gerardo GUZMÁN RAMÍREZ, Nadia MARANO

LVCRETII DE RERVM NATVRA

locōs sēlectōs in lūcem ēdidērunt

Ignacio ARMELLA CHÁVEZ – Jiří A. ČEPELÁK

Luigi MIRAGLIA – Emlen E. SMITH

© Edizioni Accademia Vivarium Novum, 2012

Via Corrado Barbagallo, 20 - 00166 Roma

Tel. (+39) 06 66589833 - 06 6689034

Fax. (+39) 06 61007266

www.vivariumnovum.it

info@vivariumnovum.it

Omnia proprietātis iūra reservantur - Tutti i diritti sono riservati

Typīs excussus in Italiā - Stampato in Italia - *Printed in Italy*

ISBN 978-88-95611-28-0

È assolutamente vietata la riproduzione totale o parziale di questa pubblicazione, così come la sua trasmissione sotto qualsiasi forma e con qualunque mezzo, anche attraverso fotocopie, senza l'autorizzazione scritta delle Edizioni Accademia *Vivarium Novum*.

Ex officinā typographicā **Iacobelli** s.r.l. - Romae

RES QVAE HOC LIBRO CONTINENTVR

Dē Lucrētīi vītā	p.	5
Dē Epicūrī doctṛīnā		7
Dē rērum nātūrā		8
Liber I		9
Liber II		10
Liber III		10
Liber IV		11
Liber V		11
Liber VI		12
Epicūrī doctṛīna Cicerōnis verbīs explanāta		13

LIBER I

Alma Venus invocātur.		
Poēma Memmiō praebētur		17
Laus Epicūrī - Dē Īphigenīae sacrificiō		22
Difficile Latīnīs verbīs illūstrāre		
obscura Graecōrum reperta		27
Mūsārum melle versūs contingere		29

LIBER II

Dē sapientis tranquillitāte		33
Cūr corpora stāre videantur,		
cum atomī sint in mōtū		39
Dē mātṛe quae vitulum āmissum quaerit		42
Dē terrā omnium rērum mātṛe		46

LIBER III

Novae Epicūrī laudēs		53
Mors nihil est ad nōs, neque pertinet quidquam		57
Mortem nōn esse timendam, cum dolōre careat		61
Cūr nōn ut plēnus vītāe convīva recēdis?		65

Nūllum esse Acheruntem, nūllum Tartarum	68
Multī rēgēs rērumque potentēs occidērunt	73
Saepe pondus inest animīs	76
LIBER IV	
Dē amōris īnsāniā	79
Et implicitus possīs effugere īnfēstum amōrem	83
LIBER V	
Nātūra rērum nōn est facta in ūsum hominum	89
Dē prīmā orbis terrārum aetāte	
dē hominibus prīscīs	93
Cūr mōnstra esse nōn possint	97
Dē prīmīs hominibus mōre ferārum vīventibus	102
Dē hūmānae societātis ortū	110
Dē modīs mūsicīs primum inventīs	112
LIBER VI	
Dē fulgurum nātūrā	117
Dē morbōrum causīs; de pestilentīā Athēnīs exortā	122
Languēbant plēraque morbō et moriēbantur	128
Index vocābulōrum	137
Index nōminum	143
Notae	144

In margine pāginārum explānantur vocābula quae nōn reperiuntur in librīs quibus titulus est LINGUA LATINA PER SE ILLUSTRATA pars I: Familia Rōmāna; pars II: Rōma Aeterna, cap. XXXVI-XLV.

Vocābula quae in pāginīs 5-16 reperiuntur plērumque nōn explānantur iterum in reliquō librō. Vocābula vērō, quae in plūribus capitulīs reperiuntur, singulīs locīs explānantur, ut singula capitula per sē legī possint.

Dē Lucretiī vītā

Dē Lucretiī vītā admodum pauca nōbīs sunt nōta. Hierōnymus in suīs *Chronicīs* haec annō XCV a. Chr. n. facta esse scrībit:

Hierōnymus -ī *m* : vir doctus, quem Christiānī sānctum post mortem habuērunt (331-420 p. Chr. n.)
Chronica -ōrum *n pl* = liber quī rēs singulīs annīs gestās continet

5 «Titus Lucretius poēta nāscitur, quī postea, amātōriō pōculō in furōrem versus, cum aliquot librōs per intervālla īnsāniae cōnscrīpsisset (quōs postea Cicerō ēmendāvit), propriā sē manū interfēcit annō aetātis XLIV.»

amātōriō pōculō : pōtiōne ad amōrem excitandum dolō datā

ēmendāvit : fortasse Cicerō Lucretiī librum pūblicum fēcit

10 Dē annō autem mortis dubitātur: nam Dōnātus, grammaticus ēgregius, in suā *Vergiliī vītā*, postquam scrīpsit Vergilium annō LV a. Chr. n. togam virīlem sūmpsisse, haec addit:

toga virīlis : annō aetātis suae XVII puerī Rōmānī *togam virīlem sīve pūram* (sine purpurā) sūmunt

«ēvēnitque ut eō ipsō diē Lucretius poēta dēcēderet».

dēcēdere (dē vītā) = morī

Itaque aut Hierōnymus aut Dōnātus errāvit; 15
 nam sī Lucrētius annō XCV nātus et annō LV
 mortuus est, fierī nōn potest ut annō aetātis XLIV
 dēcēsserit. Nihil igitur certius dīcī potest quam
 Lucrētium nātum esse *ferē* annō XCV et mortuum
 esse *paulō post* quadrāgēsimum aetātis annum. 20

Ubi vērō nātus sit, item incertum. Nōnnūllī
 enim putant eum Rōmānum fuisse; aliī, contrā,
 nōn inānibus argūmentīs addūcuntur ut crēdant il-
 lum Pompeiīs, in oppidō Campāniae, haud humili
 locō nātum esse. 25

Pompeiī -ōrum *m pl*

vērī simile = quod vērū esse
 vidētur
 at-tamen

Vix praetereā vērī simile est eum amātōriō
 pōculō in furōrem versum esse. Attamen nōn
 omnīnō falsum iūdicandum vidētur esse: nam in
 ipsō eius opere nōnnūlla sunt, ex quibus appāret
 Lucrētīi animum, nisi īnsāniā affectum, certē valdē 30
 turbātum fuisse atque perpetuā sicut aegritūdine
 oppressum, quā fiēbat ut assiduā labōrāret
 maestitiā. Multī igitur virī doctī nōn indignum
 fidē putant eum *per intervālla īnsāniae* vel saltem
 poēticō quōdam furōre permōtum suum poēma 35
 scrīpsisse. Neque est cūr dubitēmus quīn mortem
 ipse sibi cōnscīverit.

aegritūdō -inis *f* = dolor animī

poēma -atis *n* = opus versibus
 scrīptum, carmen

mortem sibi cōnscīscere = sē in-
 terficere

Dē Epicūrī doctrīnā

Ut aegritūdinem suam lēnīret, Lucrētius Epicūrī doctrīnam coluit, Graecī philosophī, quī docēbat quōmodo hominis vīta beāta fierī posset, iīs omnibus timōribus excussīs, quibus identi-

5 dem turbāmur. Epicūrus, ut ante eum Dēmocritus fēcerat, docet omnia, quae vidēmus, et ūniversum mundum, omnem rem, omnem māteriam effīcī ex partibus minimīs, quae semper moventur. Eae particulae minimae, quae dīvidī nōn possunt, Graecē

10 appellantur ‘atomī’.

Hae atomī per ināne dēcidunt motū quōdam rēctō, ut imbris guttae; subitō tamen, neque ūllā lēge, ita dēclīnāre solent, ut inter sē concurrentēs coeant et congregentur. Nōn ūnus mundus est, sed

15 īnfīnītī, inter quōs spatia vacua sunt (*intermundia* Latīnē dicta), ubi deī vīvunt, quī igitur rēs hūmānās nōn cūrant, neque sunt verendī.

Epicūrus -ī *m*
doctrīna -ae *f* = quod docētur

lēnīre = mītigāre

philosophus -ī *m* = vir sapiēns

ex-cutere = expellere, abicere

Dēmocritus -ī *m* : philosophus
Graecus (V saec. a.Chr.n.)

particula -ae *f* = parva pars

atomus -ī *f*

ināne - is *n* = spatium vacuum,
immēnsus | dē-cidere = deor-
sum cadere
gutta -ae *f*

dē-clīnāre = inclīnāre
co-īre (< cum + īre) = convenīre
con-gregāre (< cum + gregāre)
= in gregem cōgere
inter-mundium -ī *n*

corpusculum -ī *n* = parvum corpus
dis-solvere

dis-solūtiō -ōnis *f* < dissolvere

au-ferre abs-tulisse ab-lātum
voluptās -ātis *f* = quod dēlectat,
rēs iūcunda (↔ dolor)

nātūrālis -e < nātūra

com-esse = esse

sē-cēdere = discēdere ā cēterīs

rērum nātūra = rērum omnium et
tōfius mundī ratiō

illūstrāre = explānāre

Animus ipse ex atomīs cōnstat; ergō, cum corpuscula illa prīma dissolvuntur, animus quoque, quī ex illīs est factus, dissolvitur. Mors est haec atomōrum dissolūtiō. Cum igitur nōs sumus, mors nōn est; cum vērō mors adest, nōs nōn iam sumus. Nōn est ergō mors timenda, quia, cum aderit, nihil sentiēmus. 20

Animī tranquillitās numquam turbāta erit, sī, timōre mortis atque deōrum ablātō, perpetuā fruēmur voluptāte. Sunt tamen tria voluptātis genera: voluptātēs nātūrālēs et necessāriae (sicut comēsse, bibere, dormīre); voluptātēs nātūrālēs, nōn vērō necessāriae (sicut uxōrem dūcere, līberōs gignere et alere); voluptātēs neque nātūrālēs neque necessāriae (sicut petere glōriam et honōrēs). Sapiēns ex hīs tribus generibus primum tantum exercēbit, cētera dēspiciet; immō sēcēdet quantum poterit ab hominum societāte, neque ad rem publicam accēdet, sed ferē occultus vīvet. 25 30 35

Dē rērum nātūrā

Opus quō Lucrētius Epicūrī doctrīnam illūstrāvit, ē sex librīs *dē rērum nātūrā* cōnstat. Lucrētius tōtam poētici operis suī māteriam ita composuit, ut prīmīs duōbus librīs dē atomīs eārumque motū, duōbus īnsequentibus dē homine eiusque animō mortālī, ultimīs vērō duōbus dē mundō ūniversō dēque deīs ageret. 5

Liber I

Incipit Lucretius opus suum mirabili quōdam
 carmine, cuius versibus Venerem, almam omnium
 rerum genetricem, et invocat et laudat: est enim
 Venus vīs illa naturae, quā omnia animalium,
 5 herbārum arborumque genera gignuntur. Sequun-
 tur m̄ximae laudēs Epicūri, quī p̄mus hominibus
 sub gravī religiōnis pondere oppressīs succurre-
 rit, p̄musque ausus sit mortālēs oculōs ad altiōra
 10 clausās, ingenī vī effringeret. Līberāvit igitur
 Epicūrus hominēs vānō deōrum metū, quō saepe
 m̄xima scelera sint facta: quod ut dēmōnstret,
 Lucretius horrendum Īphigenīae sacrificium ita
 n̄rrat, ut legentium animōs vehementer commo-
 15 veat: nam Īphigenīa, iuvenis virgō, ab ipsō Aga-
 memnone patre deīs sacrificāta erat, ut Graecōrum
 classī, ad bellum cum Trōiānīs profectūrae, fēlix
 faustusque exitus darētur. Deinde incipit poēta
 Epicūri doctrīnam explānāre, quamquam nōn
 20 ignōrat difficile esse Latīnīs versibus obscūra
 Graecōrum reperta illūstrāre, cum ipsa verba ad
 hoc faciendum idōnea saepe dēsint. Docet igitur
 nihil ē nihilō gignī, nihil in nihilum revertī: esse
 in tōtō mundō minimās partēs, quae neque dīvidī
 25 neque cernī oculīs possint; quās *atomōs* Graecī,
rērum p̄mōrdia Lucretius ipse vocat. Haec cor-
 puscula minima et innumerābilis in immēnsō
 spatiō, quod *ināne* poēta appellat, volitent: omne
 igitur, quod est, dīcit cōnstāre ex māteriā et inānī
 30 spatiō, sine quō sēmina illa p̄ma māteriaē movērī
 nōn possent.

almus -a -um (< alere) = quī alit;
 benignus

Īphigenīa -ae *f* = filia Agamem-
 nonis

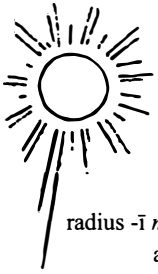
exitus -ūs *m* < exīre (ē portū)

reperitum -ī *n* = quod reperitum est

nihilum -ī *n* = nihil, nūlla rēs

p̄mōrdia -ōrum *n pl* = p̄ncipia
 in-numerābilis -e = quī numerārī
 nōn potest

sēmina (rērum) = atomī, rērum
 p̄mōrdia

agitāre = citō
movēre

radius -ī *m*

ad līneam = rectē
deorsum [↓]

inclīnātiō -ōnis *f* < inclīnāre
clīnāmen -inis *n*

varietās -ātis *f* < varius
elementa -ōrum *n pl* = prīncipia,
rērum prīmōrdia
sapor -ōris *m* : *sapōrēs* linguā
sentīmus
sēnsus -ūs *m* < sentīre

per-cipere = sentīre, animadvertere
īn-fīnītus -a -um = sine fīne,
immēnsus

Liber II

Prīncipia illa prīma perpetuō et aeternō mōtū
agitantur, similia minimīs illīs corpusculīs, quae,
cum sōlis radiī in opācās domōs penetrant, in ipsō
radiōrum lūmine miscentur. Atomī dēcidunt per
ināne ad līneam, dōnec quaedam subitō ac sponte
ita inclīnantur, ut, cum aliīs corpusculīs coeuntēs,
rēs omnēs, quae sunt in hōc mundō, efficiant. Quae
inclīnātiō Graecō nōmine *clīnāmen* dīcitur. Variāe
praetereā sunt atomōrum fōrmae, ex quibus rērum
omnium varietās oritur. Haec prīma elementa ta-
men colōre, sapōre, frīgore, calōre carent neque
quidquam habent, quod sēnsibus percipitur, etsī
omnia quae percipiuntur ex atomīs cōstant. Cum
vērō īnfinītum sit ināne et māteria quoque īnfinīta,
īnfinītus est mundōrum numerus. Ut singula, quae
sunt in mundō, ita mundus ipse tōtus senēscit et
paulātīm ad finem perveniet.

5

10

15

Liber III

efferre (laudibus) = valdē laudāre

Postquam iterum Epicūrum laudibus extulit,
Lucrētius ostendere cōnātur vānum esse timōrem
hominum, quī vītā post mortem esse cēseant;
ut hoc faciat, *animī* et *animae* nātūram dēclārat;
nēquāquam idem animam, et animum esse dīcit:
animam esse, quā vīvimus, animum vērō, quō sa-
pimus; animam esse vim tōtō in corpore diffūsam,
animum in mediā pectoris regiōne situm esse.
Nātūram autem animī et animae docet esse cor-
poream et ex minimīs, rotundīs et levibus atomīs
cōnstāre.

5

10

dif-fundere

regiōne : parte

corporeus -a -um < corpus

Liber IV

In quārtō librō Lucrētius docet ex omnibus rēbus
simulācra sīve imāginēs gignī, quae cum oculōs
 vel aurēs vel aliōs sēnsūs tangant, efficiant ut rēs
 vidēre, audīre, atque gustū, tāctū, odōrātū sentīre
 5 possīmus. Haec quoque simulācra ex particulīs
 minimīs cōnstāre dīcit, quae ex rēbus emānent.
 Etiam mentem dīcit hīs simulācrīs movērī: inde
 somnia et imāginēs, quae animō obversentur, et
 cōgitāta fierī affīrmat. In extrēmā librī parte ve-
 10 hementer in mulierum amōrem invehitur, quī eī
 quasi quaedam īnsānia vidētur esse, quā virī dolīs
 turpissimīsque aliīs rēbus afficiantur.

gustus -ūs *m* < gustāre
 tāctus -ūs *m* < tangere
 odōrātus -ūs *m* < odor

ē-mānāre = ef-fluere

ob-versārī : o. animō = versārī in
 animō
 cōgitātum -ī *n* = quod cōgitātur
 vehementer *adv* : valdē
 in-vehī in (+*acc*) = verbīs
 oppugnāre, maledīcere

Liber V

Liber incipit ab aliīs Epicūrī laudibus; quī qui-
 dem nōn homō sed vērū et ūnus deus Lucrētīō
 vidētur fuisse: nam ille ūnus dē hominum genere
 optimē meritum esse dīcit, cum iīs eam sapien-
 5 tiam largītus sit, quā mortālium animōs mor-
 tis metū cēterīsque vānīs timōribus līberāverit.
 Docet postea Lucrētius mundum initium ōlim
 habuisse et, sicut omnia quae in eō continentur,
 aliquandō peritūrum; omnia nōn Deī prōvidentiā,
 10 sed omnīnō cāsū et fortuitō facta esse, rērum
 sēminibus temere inter sē convenientibus; dein
 ostendit quōmodo hominēs prīscī, quī ferīnam
 vītā agēbant vagantēs per silvās, cōnsociātī sint
 et prīmum rērum nōmina invēnerint atque inter

sapientia -ae *f* < sapiēns

mundum peritūrum esse

prōvidentia -ae *f* (< *prō-vidēre*)
 = prūdentia

fortuitō *adv* = forte, sine cōnsiliō

temere *adv* = sine causā

prīscus -a -um = antiqūus
 ferīnus -a -um < fera

cōn-sociāre = coniungere

15 tōtum poēma in hoc horrendum spectāculum
dēsinit: vidēmus mortuōrum corpora rogīs imposi-
ta, hominēs maerentēs et clāmantēs, ubīque lūctum
flētumque.

Epicūrī doctrīna Cicerōnis verbīs explanāta

Quid est in physicīs Epicūrī nōn ā Dēmocritō?
Nam, etsī quaedam immūtāvit, ut in inclīnātiōne
atomōrum, tamen plēraque dīcit eadem:
5 atomōs, ināne, imāginēs, īnfinitātem locōrum
īnnumerābilitātemque mundōrum, eōrum ortūs,
īteritūs, omnia ferē, quibus nātūrae ratiō
continētur.

10 Cēnsent [...] illa *Dēmocritī* īndīvidua et solida
corpora ferrī suō deorsum pondere ad līneam: hunc
nātūrālem esse omnium corporum mōtum. Deinde
[...] homō acūtus, cum illud occurreret, sī omnia
deorsum ē regiōne ferrentur, et, ut dīxī, ad līneam,
numquam fore, ut atomus altera alteram posset
attingere, [...] dēclīnāre dīxit atomum perpaulum
15 [...]: ita effīcī complexiōnēs et adhaesitātiōnēs
atomōrum inter sē: ex quō efficerētur mundus,
omnēsque partēs mundī, quaeque in eō essent.

20 In hāc igitur immēnsitate lātitudinum,
longitudinum, altitudinum, īnfīnīta vīs
īnuberābilium volitat atomōrum: quae, interiectō
īnānī, cohaerēscunt tamen inter sē et aliae aliās
apprehendentēs continuantur: ex quō efficiuntur
hae rērum fōrmae et figurāe.

Nāt. deōr. I, 73
physica -ōrum *n pl* = doctrīna dē
rērum nātūrā
nōn ā Dēmocritō *sūmptum*
im-mūtāre

īnfinitās -ātis *f* < īnfīnītus
īnnumerābilitās -ātis *f* < īnnume-
rābilis
inter-itus -ūs *m* (< *inter-īre*)
= mors

Fīn. I, 18-19
in-dīviduus -a -um = quī dīvidī
nōn potest
solidus -a -um = dūrus et integer

acūtus -a -um = prūdēns
ē regiōne et ad līneam = aliud
iuxtā aliud [↓↓]

per-paulum *adv* = minimē, admo-
dum paulum
complexiō -ōnis *f* < complexī
ad-haesitātiō -ōnis *f* < ad-haerēre

Nāt. deōr. I, 54
immēnsitās -ātis *f* < immēnsus
lātitudō -inis *f* < lātus
altitudō -inis *f* < altus

co-haerēscere = ūnā haerēre
continuāre = coniungere

Nāt. deōr. I, 43-45
quod = cum
nōtiō -ōnis *f* = quod nōvimus

anticipātiō -ōnis *f* = nōtiō nātūrā
animō impressa

īn-situs -a -um (< īn-serere)
= (animō) impressus | in-nātus
-a -um = quī nātūrā in nōbīs est
cognitiō -ōnis *f* < cognōscere
īn-sculpere -sculpsisse -sculptum
= imprimere

negōtium -ī *n* = rēs (difficilis/
molesta) | exhibēre = praebēre,
afferre | exhibēre negōtium
alterī : molestus esse

imbēcillus -a -um = īnfirmus

Nāt. deōr. I, 51-53

occupātiō -ōnis *f* ↔ ōtium
mōlīrī -ītum esse = facere incipere
explōrātum habēre = certō scīre

sēcūrītās -ātis *f* < sēcūrus
vacātiō -ōnis *f* = ōtium; *v.*
mūnerum = ōtium ā mūneribus

Dīv. 2, 17, 40

Fīn. I, 29

īnstituit : statuit

ap-petere (< ad + petere) = cupidē
petere

a-spernārī = spernere

re-pellere

Sōlus [...] vīdit [...] esse deōs, quod in omnium
hominum animīs nōtiōnem impressisset ipsa nātūra. 25

Quae est enim gēns, aut quod genus hominum,
quod nōn habeat, sine doctrīnā, anticipātiōnem
quandam deōrum? [...] Intellegī necesse est esse
deōs, quoniam īnsitās eōrum vel potius innātās
cognitiōnēs habēmus. [...] Nōbīs [...] nātūra [...] 30

īnsculpsit in mentibus, ut eōs aeternōs et beātōs
habērēmus [...] Quod beātum aeternumque *est*,
id nec *habet* ipsum negōtīī quidquam, nec *exhibet*
alterī: itaque neque īrā, neque grātiā tenētur, quod,
quae tālia *sunt*, imbēcilla *sunt* omnia. 35

Vīta deōrum [...] ea *est*, [...] quā nihil beātius
cōgitārī potest: nihil enim agit *deus*, nūllīs
occupātiōnibus est implicātus: nūlla opera molītur:
suā sapientiā et virtūte gaudet; habet explōrātum,
fore sē semper cum in mākīmīs, tum in aeternīs 40
voluptātibus. [...] Nōs autem beātam vītam in
animī sēcūrītate et in omnium vacātiōne mūnerum
pōnimus.

Deōs [...] indūxit Epicūrus [...] habitantēs,
tamquam inter duōs lūcōs, sīc inter duōs mundōs. 45

Extrēmum et ultimum bonōrum [...] Epicūrus
in voluptāte pōnit, quod summum bonum esse
vult; summumque malum dolōrem; idque īnstituit
docēre sīc: omne animal, simul atque nātum sit,
voluptātem appetere, eāque gaudēre, ut summō 50
bonō; dolōrem aspernārī, ut summum malum, et,
quantum possit, ā sē repellere.

Māximam voluptātem illam habēmus, quae percipitur omnī dolōre dētractō.

Fīn. I, 37

dē-trahere

55 Sapiēns sōlus, amputātā [...] inānitāte omnī et errōre, nātūrae fīnibus contentus, sine aegritūdine potest et sine metū vīvere.

Fīn. I, 44

amputāre = caedere, adimere
inānitās -ātis *f* < inānis
contentus -a -um + *abl* = quī rē
quam habet dēlectātur

60 Epicūrus [...] ūnum genus posuit eārum cupiditātum, quae essent et nātūrālēs et necessāriae; alterum, quae nātūrālēs essent, nec tamen necessāriae; tertium, quae nec nātūrālēs, nec necessāriae. [...] Necessāriae nec operā multā nec impēnsā explentur. Nē nātūrālēs quidem multa dēsīderant, proptereā quod ipsa nātūra dīvitiās,
65 quibus contenta sit, et parābilēs et terminātās habet. Inānium autem cupiditātum nec modus ūllus nec fīnis invenīrī potest, hīsque pārendum nōn est.

Fīn. I, 45

impēnsa -ae *f* = pecūnia quae solvitur
proptereā quod = quod
parābilis -e = quī facilē parārī potest
terminātus -a -um ↔ īnfinītus

70 Rōbustus animus omnī est līber cūrā et āngōre, cum et mortem contemnit [...] et ad dolōrēs ita parātus est [...] ut [...] aequō animō ē vītā, cum ea nōn placeat, tamquam ē theātrō, *exeat*.

Fīn. I, 49

rōbustus -a -um (< rōbur) = firmus, validus | omnī cūrā
āngor -ōris *m* = animī dolor

75 Clāmat Epicūrus [...] nōn posse iūcundē vīvī, nisi sapienter, honestē, iūstēque vīvātur; nec sapienter, honestē, iūstē, nisi iūcundē. Ab Epicūrō sapiēns, semper beātus, sīc indūcitur: fīnītās habet cupiditātēs, negligit mortem, dē dīs immortalibus sine ūllō metū vēra sentit; nōn dubitat, sī ita melius sit, migrāre dē vītā. Hīs rēbus īnstrūctus, semper est in voluptāte: neque enim tempus est ūllum, quō
80 nōn plūs habeat voluptātum quam dolōrum. Nam et praeterita grātē meminit, et praesentibus ita

Fīn. I, 57; 62

migrāre dē vītā = morī
īn-struere; rēbus īnstrūctus = rēs habēns

potītur, ut animadvertat, quanta sint ea, quamque iūcunda; neque pendet ē futūrīs, sed exspectat illa, fruitur praesentibus; [...] et cum stultōrum vītā cum suā comparat, magnā afficitur voluptāte.

85

Fīn. I, 65

com-parāre = parāre

Dē amīcitiā [...] Epicūrus quidem ita dīcit: omnium rērum, quās ad beāte vīvendum sapientia comparāverit, nihil esse māius amīcitiā, nihil ūberius, nihil iūcundius.

Fīn. II, 93

Māximus dolor, inquit, brevis est; sī longus, levis.

90

Fīn. II, 100

Scrīpsit [...] mortem nihil ad nōs pertinēre: quod enim dissolūtum sit, id esse sine sēnsū; quod autem sine sēnsū sit, id nihil omnīnō ad nōs pertinēre.

T. Lucrētīi Cārī, *Dē Rērum Nātūrā*

LIBER I

Alma Venus invocātur.

Poēma Memmiō praebētur

*Lucrētius poēta Venerem deam hīs ferē verbīs
invocat: “Alma Venus, Aeneadum māter, voluptās
hominum atque deōrum, quae sub caelī stellīs
animālibus replēs mare et fertilēs terrās; quia*

5

*omne genus animantium per tē concipitur, et, ge-
nitum, videt lūmen sōlis; ō dea, inquam, ventī et
nūbila caelī tē fugiunt, adventumque tuum; tellūs
subicit tibi suāvēs flōrēs; aequora maris rīdent tibi;
et plācātum caelum splendet lūce ubīque diffūsā.*

10

*Nam cum prīmum pulchritūdō vērnī temporis
patuit, et Favōnius flandō viguit, tunc prīmum*

Aeneadēs -um *m pl* = Rōmānī
(: filiī Aenēae)

replēre = complēre
animāns -antis *n* = animal
con-cipere = sēmen novae vītae in
sē recipere

nūbila -ōrum *n pl* = nūbēs
tellūs -ūris *f* = terra
subicit : offert, praebet (sub pedi-
bus tuīs)
suāvis -e = dulcis, iūcundus
plācāre = conciliāre, mītigāre
(↔ turbāre)
vērnus -a -um < vēr
Favōnius -ī *m* = Zephyrus
vigēre -uisse = vigōre fruī

prae-nūntiāre	<i>avēs, tuā vī intrā corda commōtae, praenūntiant tē, ō dea, tuumque adventum; deinde ferae bēstiae et pecora hūc et illūc laeta saliunt, et natandō</i>	
lepōs lepōris <i>m</i> = grātia, ingenium iūcundum, <i>venustās</i> (-ātis, <i>f</i> < venustus)	<i>trānseunt flūmina; ita, capta tuō lepōre, sequuntur tē quō ea agere vīs. Dēmum et in maribus, et in flūminibus rapidīs, et in frondibus, in quibus habitant avēs, et in agrīs viridibus, iniciēns per pectora cūnctīs animantibus blandum amōrem, facis, ut cupidē animal quodque propāget genus suum.</i>	15
viridis -e = herbae colōre	<i>Quoniam igitur sōla es, quae regis nātūrā rērum, nec quidquam sine tē exoritur in dīvīnās regiōnēs lūcis, neque quidquam fit iūcundum, nec amōre dignum; cupiō tē mihi fierī sociam in scrībendīs carminibus, quae ego cōnor pangere dē rērum nātūrā</i>	20
propāgāre = augēre, plūra facere	<i>Memmiadae nostrō, quem tū, ō dea, ōrnātum rēbus omnibus, voluistī ut semper cēterīs praestāret; quā rē, ō dea, dā eō magis aeternum lepōrem versibus meīs; et effice ut intereā crūdēlia mūnera bellī per maria et per terrās omnēs quiēscant. Tū enim sōla potes adiuvāre hominēs tranquillā pāce, quia Mārs regit crūdēlia mūnera bellī, quī saepe, victus aeternō vulnere amōris, sē reicit in sinum tuum; atque ita, sūrsum aspiciēns, inclinātō scīlicet collō, dēlectat amōre avidōs oculōs, quasi apertō</i>	25
exoritur in regiōnēs lūcis : nāscitur, in lūcem ēditur	<i>ōre appetēns tē, ō dea; et spiritūs illius recumbentis pendet ex ōre tuō. Tū, ō dea, dum amplecteris illum iacentem in gremiō sacrī tuī corporis, prōfer ex ōre blandās loquēllās, poscēns ab eō tranquillam pācem Rōmānīs. Etenim neque in hōc tempore adversō nōbīs aequō animō licet variās sententiās dē rēbus dīcere, neque in rēbus ita turbātīs clāra prōlēs Memmiū potest salūtī commūnī deesse.”</i>	30
socius -ī <i>m</i> / socia -ae <i>f</i> pangere pānxisse pāctum = fīgere (litterās in tabulā) : scrībere, compōnere Memmiadēs -ae <i>m</i> = homō gentis Memmiae : Memmius praestāre (+ <i>dat</i>) = melior esse (quam)		35
re(i)icere (-iō) -iēcī -iectum < re + iacere inclināre = flectere		
avidus -a -um = valdē cupidus appetēns = cupidus spīritus -ūs <i>m</i> (<spīrāre) = anima		
loquēlla -ae <i>f</i> = sermō		
in hōc tempore adversō = inter hās rēs adversās aequō animō = tranquillē		
prōlēs -is <i>f</i> = stirps, filius/filia commūnī salūtī : salūtī rēi pūblica		

I, 1-43

Aeneadam genetrīx, hominum dīvumque voluptās,

alma Venus, caelī subter lābentia signa

quae mare nāvigerum, quae terrās frūgiferentēs

concelebrās, per tē quoniam genus omne animantum

5 concipitur vīsitate, exortum, lūmina sōlis:

tē, dea, tē fugiunt ventī, tē nūbila caelī

adventumque tuum, tibi suāvēs daedala tellūs

summittit flōrēs, tibi rīdent aequora pontī

plācātumque nitet diffūsō lūmine caelum.

10 Nam simul ac speciēs patefactast vērna diēi

et reserāta viget genitābilis aura Favōnī,

āeriae prīmum volucrēs tē, dīva, tuumque

significant initum percussae corda tuā vī.

Inde ferae, pecudēs persultant pābula laeta

15 et rapidōs trānant amnēs: ita capta lepōre

tē sequitur cupidē quō quamque indūcere pergis.

Dēnique per maria ac montēs fluviōsque rapācēs

frondiferāsque domōs avium campōsque virentēs

omnibus incutiēns blandum per pectora amōrem

20 effcis ut cupidē generātīm saecula propāgent.

dīvus -ī *m* = deus | (-um = ōrum)
 quae, subter lābentia signa caelī
 (: sub stēllīs et astrīs quae in
 caelō volvuntur), *con-celebrās*
 mare nāvigerum, quae con-
 celebrās terrās frūgiferentēs
 subter *prep* (+ *acc*) ↔ super
 nāviger -era -erum = in quō nāvēs
 ferī possunt
 frūgi-ferēs -entis = quī frūgēs
 fert, fertilis
 con-celebrāre = vītā (: animālibus)
 implēre
 per tē quoniam : quoniam per tē
 animantum = animantium
 vīsitate : videt
 exortum : postquam genitum est

suāvēs flōrēs
 daedalus -a -um = artifex

sub-mittit : pōnit sub pedibus
 aequora pontī : summum mare
 caelum plācātum
 nitēre -uisse = splendēre, lūcēre
 dif-fūsus -a -um < dif-fundere
 = spargere
 speciēs vērna
 patefactast = patefacta est
 reserāre = aperīre (aura Favōnī
 reserāta : a. F. līberāta)
 genitābilis -e : quī gignere potest
 āerius -a -um (< āēr) ↔ terrestris
 tuum initum
 corda : in cordibus
 significant : nūntiant
 initus -ūs *m* ↔ exitus
 ferae et pecudēs | persultāre
 < per + saltāre | persultant pābula
 : saliunt passim per pābula
 pābulum -ī *n* = campus cuius
 herbā pāscuntur pecudēs
 laeta : fertilia
 trā-nāre < trāns + nāre
 quōcumque pergis indūcere
 quamque *feram*, *illūc ea* tē se-
 quitur cupidē
 rapāx -ācis (< rapere) : rapidus

frondi-fer -era -erum = quī frondēs
 fert; f. domōs avium : silvās
 virēre -uisse = flōrēre, herbā oper-
 tus esse
 incutere -io = inicere
 blandum amōrem

generātīm = secundum genera
 saecula : stirpem, prōlem

quae quoniam : quoniam tū, Venus
gubernās : regis

dīus -a -um = dīvus

amābilis -e = amandus

studēre : cupere

tē esse sociam in versibus
scrībendīs

in omnī tempore : omnī occāsiōne
ōrnātum omnibus rēbus

excellere = praestāre (cēterīs)

quō : quam ob rem
aeternum lepōrem
dictīs : versibus meīs

moenera = mūnera
-āī = -ae (*gen*) ..

Māvors -rtis *m* = Mārs

armi-potēns -entis = potēns armīs
quī saepe sē reiicit in gremium
tuum

dēvictus aeternō vulnere

cervīx -īcis *f* = collī pars posterior

teres teretis *adi* = aequus atque
rotundus | repositā

inhiāre = intuērī ōre apertō

vīsus -ūs *m* : oculī

amōre pāscit avidōs vīsūs

ēque tuō... ōre : et ē tuō ōre

resupīnus -a -um = in tergō iacēns
Mārtis resupīnī

re-cubāre = resupīnus iacēre

Quae quoniam rērum nātūrā sōla gubernās

nec sine tē quicquam dīās in lūminis ōrās

exoritur neque fit laetum neque amābile quicquam,

tē sociam studeō scrībendīs versibus esse,

quōs ego dē rērum nātūrā pangere cōnor

25

Memmiadae nostrō, quem tū, dea, tempore in omnī

omnibus ōrnātum voluistī excellere rēbus.

Quō magis aeternum dā dictīs, dīva, lepōrem.

Effice ut intereā fera moenera mīlitiāi

per maria ac terrās omnēs sōpīta quiēscant.

30

Nam tū sōla potes tranquillā pāce iuvāre

mortālēs, quoniam bellī fera moenera Māvors

armipotēns regit, in gremium quī saepe tuum sē

reiicit aeternō dēvictus vulnere amōris,

atque ita suspiciēns, teretī cervīce repostā

35

pāscit amōre avidōs inhiāns in tē, dea, vīsūs

ēque tuō pendet resupīnī spīritus ōre.

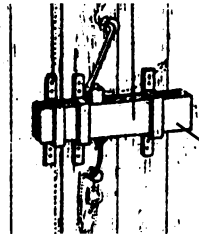
Hunc tū, dīva, tuō recubantem corpore sāctō

circumfūsa super, suāvēs ex ōre loquēllās
 40 funde, petēns placidam Rōmānīs, incluta, pācem.
 Nam neque nōs agere hoc patriāi tempore inīquō
 possumus aequō animō nec Memmī clāra propāgō
 tālibus in rēbus commūnī dēsse salūtī.

circumfūsa tuō corpore sāctō
 super hunc (: Mārtem) recum-
 bantem | circum-fundere
 placidam pācem | ō incluta

hōc tempore inīquō (: perīculōsō)
 patriae

nec Memmī clāra propāgō
 (: Memmius) potest de-esse
 propāgō -inis f= prōlēs

claustra

Laus Epicūrī - Dē Īphigenīae sacrificiō

*Cum vīta hominum foedē iacēret in terrīs ante
cōnspectum omnium, oppressa sub onere religiōnis,
quae ā caelī regiōnibus caput mōnstrābat, inde
terrēns hominēs horrendō suō aspectū, primum
Grāius homō ausus est tollere hūmānōs oculōs 5
adversus illam, et primum nōn timuit contrā illam
obsistere; quem hominem neque nōmen deōrum,
neque fulmina, neque caelum minantī murmure
retinuit, sed eō magis incitāvit ācrem animī eius
vim, ut primum cuperet frangere angusta claustra 10
portārum Nātūrae. Ergō ācris virtūs illīus animī
pervīcit cūncta, et prōgressa est longē ultrā flam-
mantia moenia mundī; et ipse pererrāvit mente et
animō ūniversum mundum, cui nūllus est fīnis. Inde
rediēns ille victor refert nōbīs quid possit orīrī, quid 15
nequeat; quōmodo dēnique rēs quaeque fīnītam*

aspectus -ūs *m* (< aspicere)
= speciēs, cōnspectus
Grāius -a -um = Graecus
Grāius homō : Epicūrus, philo-
sophus Graecus quem sequitur
Lucretius
ob-sistere = resistere

murmur -uris *n* = sonus fremēns

claustra -ōrum *n pl*

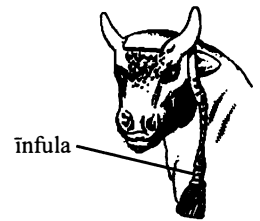
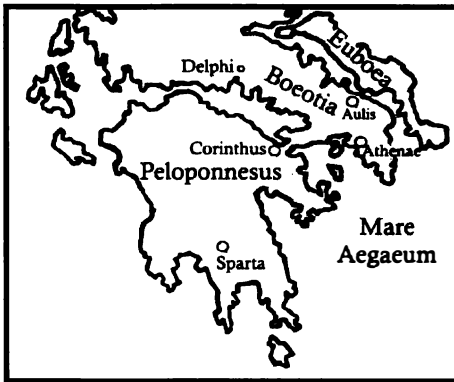
per-vincere = omnīnō vincere
flammāre < flamma

nequīre -eō -īvisse = nōn posse

20 *potestātem habeat, et terminum altē positum. Quam ob rem iam religiō ipsa, humī prōiecta, hominum pedibus premitur, victōria vērō illīus virī nōs exaequat caelō. “At in hīs rēbus” ait Lucretīus “illud dē tē timeō, ō Memmī, nē fortasse putēs tē incipere impiam doctrīnam discere, et ingredi iter sceleris.*

ex-aequāre = aequum facere
illud timeō, nē...

doctrīna -ae f = quod docētur

25 *Quod quidem contrārium est: nam saepius religiō illa ēdidit scelerōsa atque impia facta: sicut factum est, cum dūcēs Danaum, fortēs et prīmī virī, turpāvērunt in Aulide Triviae virginis āram Īphianassae sanguine; cui simul atque īnfula, posita circum comās virgineās, profūsa est aequālīter ex utrāque parte genārū, ipsa statim*
30 *sēnsit patrem suum maestum stāre ante āram, et prope illum ministrōs cēlāre cultrum, et cīvēs effundere lacrimās ad suum cōspectum; ipsa vērō, facta mūta metū, genibus terram petēbat: neque id in tālī tempore poterat iuvāre miseram illam, quod*
35 *prīma nōmen ‘patris’ rēgī Agamemnonī dederat. Nam, sublāta manibus virōrum, tremebunda, ad āram ducta est; nōn ut, sollemnī rītū sacrōrum perfectō, nōbilī virō nūbere posset, sed ut potius,*

scelerōsus -a -um < scelus

prīmī virī : princīpēs virōrum
turpāre = turpem facere
Aulis -idis f = portus Boeōtiaē
unde classis Graecōrum Trōiam
profecta est | Trivia -ae f = Diāna
Īphianassa -ae*
īnfula -ae f: līnea quā vēlātur caput
hostīae | virgineus -a -um < virgō

in tālī tempore = in hīs rēbus

tremebundus -a -um = tremēns
sollemnis -e = quod certīs tempo-
ribus solet fierī

* ‘Īphianassam’ vocat Lucretīus Īphigenīam; Īphianassa vērō altera Agamemnonis filia fuit.

impūrē ↔ pūrē
quam-vīs pūra esset = quamquam
pūra erat
quamvīs (+con) = quamquam (+ind)

*ipsō tempore nūbendī, impūrē, quamvīs pūra esset,
tamquam trīstis hostia concideret interfecta manū
patris, ut fēlix faustusque exitus Graecōrum classī
darētur. Tantum malōrum potuit suādēre religiō!”*

40

I, 62-101

cum vīta humāna iacēret ante
oculōs *omnium*

Hūmāna ante oculōs foedē cum vīta iacēret

62

religiōne

in terrīs oppressa gravī sub rēligiōne,

ā caelī regiōnibus : ā caelō

quae caput ā caelī regiōnibus ostendēbat

īnstāns super mortālibus horribilī
aspectū
īnstāre : minārī

horribilī super aspectū mortālibus īnstāns,

65

Grāius homō ausus est oculōs
mortālēs tollere contrā *religiōnem*

přimum Grāius homō mortālēs tollere contrā

ob-sistere contrā *religiōnem* : re-
sistere religiōnī
deum : deōrum
minitārī = saepe minārī
nec caelum minitantī murmure
(: tonitrū) compressit (: terruit)

est oculōs ausus přimusque obsistere contrā;
quem neque fāma deum nec fulmina nec minitantī
murmure compressit caelum, sed eō magis ācrem

irřtāt : irřtāvīt

irřtāre = incitāre, īnstīgāre
ācrem virtūtem animī

irřtāt animī virtūtem, effringere ut arta

70

artus -a -um = angustus
ut cupīret (: cuperet) arta claustra
portārum nātūrae effringere :
ut cuperet ostendere hominibus
sēcrēta nātūrae
vīvidus -a -um = vīvus

nātūrae přimus portārum claustra cupīret.

Ergō vīvida vīs animī pervīcit et extrā

přocessit longē extrā flammā-
tia moenia mundī | flammāre =
ārdēre, flammās ēmittere

přocessit longē flammantia moenia mundī

omne immēnsūm : mundum
ūniversum | per-agrāre = per-errāre

atque omne immēnsūm peragrāvīt mente animōque,

refert = rettulit

quid *vērō* nequeat orīrī

quānam ratiōne cuique *rei* sit finīta
potestās atque *ubi* sit cuique *rei*
terminus (: finis extrā quem rēs
přocēdere nequit) altē haerēns (:
quī movērī nōn potest) | finītus -a
-um = intrā finēs certōs inclūsus

unde refert nōbīs victor quid possit orīrī,

75

quid nequeat, finīta potestās dēnique cuique

quānam sit ratiōne atque altē terminus haerēns.

Quārē rēligiō pedibus subiecta vicissim

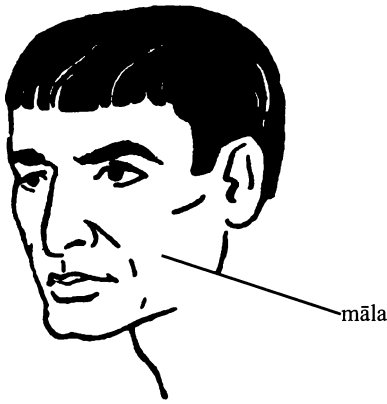
obteritur; nōs exaequat victōria caelō.

80 Illud in hīs rēbus vereor, nē forte reāris

impia tē ratiōnis inīre elementa viamque

indugredī sceleris. Quod contrā saepius illa

rēligiō peperit scelerōsa atque impia facta:

Aulide quō pactō Triviāi virginis āram

85 Īphianassāi turpārunt sanguine foedē

ductōrēs Danaum dēlectī, p̄rīma virōrum.

Cui simul īnfula virgineōs circumdata cōmptūs

ex utrāque parī mālārū parte profūsast,

et maestum simul ante ārās adstāre parentem

90 sēnsit et hunc propter ferrum cēlāre ministrōs

aspectūque suō lacrimās effundere cīvēs,

mūta metū terram genibus summissa petēbat.

quārē : quam ob rem | subiecta pedi-
bus (nostris) : posita sub pedibus,
pervicta | vicissim *adv* = contrā :
nōs antea subiecti eramus religioni,
nunc religio nobis subiecta est
ob-terere = pedibus premere
exaequat caelō : tollit ad caelum
nē reāris tē inīre impia elementa
ratiōnis, et indugredī (= ingredi)
in viam sceleris (: viam quae ad
scelus dūcit)
elementum -ī *n* = pars minima rei
elementa ratiōnis : p̄rīncipia rei
discendae
quod contrā : immō, contrā vēō

peperit scelerōsa atque impia facta :
effecit res scelerosas atque
impiās

Aulide quō pactō : sicut factum
est in Aulide, ubi...
ductōrēs Danaum sanguine
Īphianassae foedē turpāvērunt
āram Triviae virginis
Trivia -ae *f* = Diāna | -āi = -ae
turpāre = turpem facere | turpāvērunt
p̄rīma virōrum : p̄rīncipēs
cui : Īphianassae | simul *atque*
circumdata virgineōs cōmptūs :
posita circum comam virgineam
cōmptus -ūs *m* : crīnēs, coma
parī parte ex utrāque mālārū : nec
longius nec brevius in sinistrā
quam in dextrā mālā | māla -ae *f*
= gena | profūsast = profūsa est

et simul *atque* Īphianassa sēnsit maes-
tum parentem (: Agamemnonem)
ante ārās adstāre, et ministrōs propter
hunc (: apud eum) cēlāre ferrum
(: cultum), cīvēsque aspectū suō
(: cum Īphianassam vidērunt) ef-
fundere lacrimās | aspectus -ūs *m*

terram genibus summissa (: dē-
missa) petēbat : dēmittēbat ge-
nua ad terram

quod dōnāverat : sē dōnāvisse
 p̄nceps patriō nōmine dōnāverat
 rēgem : p̄ma Īphianassa rēgem
 Agamemnonem nōmine patris
 virum = virōrum
 tremebundus -a -um = tremēns
 dēductast = dēducta est
 nōn ut... posset... sed ut... concideret
 Hymenaeus -ī *m* = deus mātīmōnī
 clārō comitārī Hymenaeō = in
 mātīmōnium dūcī
 incestē ↔ castē | nūbendī tempore
 in ipsō : illō tempore ipsō vītae
 quō puellae nūbere solent virīs
sicut hostia maesta, mactātū pa-
 rentis concideret (: necārētur)
 mactātus -ūs *m* = sacrificium
 ut exitus fēlix faustusque classī
 darētur : ut darentur classī
 ventī secundī, quibus ex Aulide
 proficīscerētur
 religiō suādere potuit hominibus
 tantum malōrum (: ut tanta mala
 facerent)

Nec miserae prōdesse in tālī tempore quībat,

quod patriō p̄nceps dōnārat nōmine rēgem.

Nam sublāta virum manibus tremebundaque ad ārās 95

dēductast, nōn ut, sollemnī mōre sacrōrum

perfectō, posset clārō comitārī Hymenaeō,

sed casta incestē, nūbendī tempore in ipsō,

hostia concideret mactātū maesta parentis,

exitus ut classī fēlix faustusque darētur. 100

Tantum religiō potuit suādere malōrum.

Difficile Latīnīs verbīs illūstrāre obscūra Graecōrum reperta

Cōfītētur poēta quam difficile sit Graecōrum philosophiam Latīnē explānāre, hīs ferē verbīs: “Neque mē fugit nōn facile esse illūstrāre Latīnīs carminibus ea quae Graecī invēnērunt, quae sunt parum clāra (praesertim quia oportet tractāre multās rēs novīs vocābulīs), propter egestātem Latīnī sermōnis, et novitātem rērum tractandārum; vērū tamen praeclāra tua virtūs animī, et gaudium, quod spērō, fruendī tuā iūcundā amīcitiā, persuādēt mihi, ut quemvīs labōrem feram, et impellunt mē ut vigilem noctēs serēnās, quaerēs quibus verbīs, et quibus versibus tandem possim offerre animō tuō lūcem clāram, quā possīs mente animōque rēs occultās penetrāre.

philosophia -ae f

mē fugit = nōn intellegō, ignōrō

praesertim adv = praecipuē, māximē

egestās -ātis f (< egēre) ↔ cōpia

quī- quae- quod-vīs = quī-libet im-pellere

per noctēs serēnās

I. 136-148

nec mē animī fallit (: nec i-
gnōrō) difficile esse Grāiōrum
(= Graecōrum) obscūra reperta
(: rēs obscurās ā Grāiīs inventās)
illūstrāre | animī (*loc*) : in animō

Nec mē animī fallit Grāiōrum obscūra reperta 136

difficile inlūstrāre Latīnīs versibus esse,

praesertim cum multa (: dē multīs
rēbus) novīs verbīs sit agendum
(: multa sint explicanda)

multa novīs verbīs praesertim cum sit agendum

propter egestātem linguae et rērum novitātem;

tua : Memmī

mē... efferre... suādet : mihi suādet
ut ef-feram (: patiar, tolerem)

sed tua mē virtūs tamen et spērāta voluptās 140

suāvis amīcītae quemvīs efferre labōrem

mē indūcit vigilāre noctēs serēnās
in-dūcere (+ *acc* + *inf*) = per-
suādēre

suādet et indūcit noctēs vigilāre serēnās

quibus dictīs et quō carmine pos-
sim clāra lūmina praepandere
mentī tuae

quaerentem dictīs quibus et quō carmine dēmum

prae-pandere

clāra tuae possim praepandere lūmina mentī,

quibus *clārīs lūminibus*

rēs occultās

rēs quibus occultās penitus convīsero possīs. 145

con-vīsero : īspicere

hunc terrōrem tenebrāsque animī :
hās sententiās fālsās

necesse est *ut*... discutiant

lūcida tēla : lūmina

lūcidus -a -um (< lūx) = lūcēns

dis-cutere = expellere

nātūrae speciēs ratiōque : studium
nātūrae secundum ratiōnem

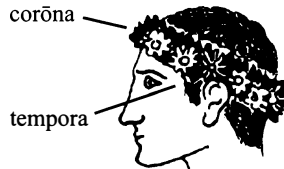
cultum

nōn radiī sōlis neque lūcida tēla diēi
discutiant, sed nātūrae speciēs ratiōque.

Mūsārum melle versūs contingere

“*Neque mē fugit*” – ait iterum *Lucretius* –
*“quam obscurae sint res istae; sed spes magna
 glōriae tetigit pectus meum quasi acri thyrso;
 et simul iniicit animo meo dulcem Mūsārum
 5 amorem, quo iam instigatus, forti animo loca
 Pieridum avia et nullius vestigiis ante me calcata
 pererrō; placet adire integrōs fontēs, et ex iis
 aquas haurire; placet carpere novos flōres,*

*et quaerere capitū meo clāram corōnam ex iis
 10 locis, ex quibus Mūsae nēminī antea operuerint
 tempora: ante omnia, quia doceō res magnās,
 et pergō liberāre artīs nōdis religiōnis mentēs
 hūmānās; dein, quia scribō versūs tam clārōs de
 rēbus tam obscuris, aspergēs omnia venustāte
 15 Mūsārum: hoc enim ipsum nōn est aliēnum
 ā ratiōne. Sed, sicut medentēs, cum cōnantur
 praebere infantibus amāra absinthia, aspergunt*

Mūsae -ārum *f* = deae novem
 quae carminibus aliisque artibus
 praesunt

contingere = aspergere
 thyrsus

mē fugit = nōn intellegō

thyrsus -ī *m* = Bacchī virga, quā
 tacti hominēs excitantur ūsque
 ad furōrem

Pieridēs -um *f* = Mūsae
 āvius -a -um = ubi nōn sunt viae
 calcāre = premere pedibus
 per-errāre : *p.* loca = errāre per loca
 integrōs : pūrōs
 fōns fontis *m* = aqua quae ērumpit
 ē terrā

corōna -ae *f*

nēmō : *dat* nēminī

tempora -um *n pl*
 artus -a -um ↔ solūtus (< solvere
 -visse -lūtum)
 nōdus -ī *m*

venustās -ātis *f* < venustus

medērī = sānāre; medentēs : medicī

absinthium -ī *n* = pōtiō amāra quā
 antiqūi aegrōs sānābant

liquor -ōris *m* = māteria quae
fluere potest, ut aqua, lac,
vīnum, cēt. | ōra pōculī
flāvus -a -um = colōre mellis
in-cautus -a -um ↔ cautus
lūdificāre = fallere
labium -iī *n* = labrum
per-pōtāre = omnīnō pōtāre
damnum -ī *n* = iactūra

tractāre (rem) = agere (dē rē)

attigērunt : discere coepērunt
doctrīna -ae *f* = quod docētur
suāvis -e = dulcis, quī delectat

per-spicere = dīlīgenter aspīcere

solum

cognōsce et clārius audī quod
superest (: reliqua)
nec mē animī fallit (: nec ignōrō)
quam sint obscūra *ea quae*
explānāre volō
animī (*loc*) : in animō
sed spēs magna laudis...

incutere -io -ussisse -ussum = inicere

quō *amōre*
vigēre = vigōre fruī

āvia loca
per-agrāre = per-errāre
loca ante hoc tempus nūllūs solō
trīta | terere trīvisse trītum = ob-
terere | solum -ī *n* = pars īma pedis
ad integrōs fontēs
dē-cerpere -cerpsisse -cerptum
= carpere

*anteā pōcula circā ōrās suāvī et flāvō
liquōre mellis, ut aetās puerōrum,
incauta, lūdificētur labiūs, et intereā* 20
*perpōtet amārum liquōrem absinthī,
et sīc lūdificāta, tamen nūllum damnum patiātur,
sed potius tālī ratiōne sānāta convalēscat; simili-
ter ego, quia haec māteria, quam tractō, interdum* 25
vidētur molestior iīs hominibus, quī nōndum eam
*attigērunt, et quia vulgus hominum ab eā refūgit,
volūi explānāre tibi nostram doctrīnam suāvibus*
Pīeridum versibus, eamque aspergere quasi suāvī
melle Mūsārum; ut temptārem sī forte possem tālī
ratiōne tuam mentem meīs versibus retinēre, dum 30
perspicis ūniversam nātūrā rērum, et cernis quā
formā sit ōrnāta."

I, 921-950

Nunc age, quod superest, cognōsce et clārius audī. 921

Nec mē animī fallit quam sint obscūra; sed ācrī

percussit thyrso laudis spēs magna meum cor,

et simul incussit suāvem mī in pectus amōrem

Mūsārum, quō nunc īnstīnctus, mente vigentī, 925

āvia Pīeridum peragrō loca nūllius ante

trīta solō. Iuvat integrōs accēdere fontēs

atque haurīre, iuvatque novōs dēcerpere flōrēs,

<p>930</p>	<p>īnsignemque meō capitī petere inde corōnam, unde prius nullī vēlārint tempora Mūsae; prīmum quod magnīs doceō dē rēbus et artīs rēligiōnum animum nōdīs exsolvere pergō, deinde quod obscurā dē rē tam lūcida pangō carmina mūsaeō contingēns cūncta lepōre.</p>	<p>inde petere īnsignem corōnam meō capitī (: quam in capite meō pōnam) īnsignis -e = cōnspiciuus inde... unde prius Mūsae nullī (: numquam ūllīus hominis) vēlāverint tempora prīmum... deindē</p> <p>pergō animum ex-solvere artīs nōdīs religiōnum</p> <p>tam lūcida carmina pangere = compōnere mūsaeus -a -um < Mūsae (: Mūsārum) mūsaeō lepōre lepos -ōris <i>m</i> = venustās</p>
<p>935</p>	<p>Id quoque enim nōn ab nullā ratiōne vidētur; sed velutī puerīs absinthia taetra medentēs cum dare cōnantur, prius ōrās pōcula circum contingunt mellis dulcī flāvōque liquōre, ut puerōrum aetās imprōvida lūdificētur</p>	<p>id nōn ab nullā ratiōne vidētur : id faciō nōn sine ratiōne velutī = velut velutī cum medentēs cōnantur puerīs dare absinthia taetra taeter -tra -trum = foedus, amārus ōrās pōcula circum = ōrās circum pōcula</p> <p>mellis dulcī flāvōque liquōre : melle dulcī et flāvō</p> <p>puerōrum aetās : puerī imprōvidus -a -um = imprūdēs</p>
<p>940</p>	<p>labrōrum tenus, intereā perpōtet amārum absinthī laticem dēceptaque nōn capiātur, sed potius tālī factō recreāta valēscat, sīc ego nunc (quoniam haec ratiō plērumque vidētur trīstior esse quibus nōn est tractāta, retrōque</p>	<p>labrōrum tenus = ūsque ad labra (<i>gen</i> + tenus = ūsque ad + <i>acc</i>) per-pōtāre latex -icis <i>m</i> = liquor dēceptaque nōn capiātur : et, quam- quam dēcepta, nōn afficiātur damnō dē-cipere = fallere</p> <p>re-creāta : sānāta valēscere = convalēscere</p>
<p>945</p>	<p>vulgus abhorret ab hāc) volū tibi suāviloquentī carmine Pīeriō ratiōnem expōnere nostram et quasi mūsaeō dulcī contingere melle, sī tibi forte animum tālī ratiōne tenēre versibus in nostrīs possem, dum perspicis omnem nātūram rērum, quā cōnstat cōmpta figurā.</p>	<p>trīstior : difficilior <i>īis ā</i> quibus nōn est tractāta : quī eī nōn studuērunt retrō <i>adv</i> = eō unde vēnerat retrō abhorret ab hāc = horrēns, retrō fugit ab hāc suāviloquēns < suāvis + loquī</p> <p>Pīerius -a -um (< Pīeridēs) = Mūsārum, mūsaeus</p> <p>sī... possem : spērāns mē posse per-spicere = plānē vidēre perspicis omnem nātūram rērum et discis quā figurā cōmpta sit cōmere -psī -ptum = ōrdināre figurā -ae <i>f</i> = fōrma</p>

LIBER II

Dē sapientis tranquillitāte

*Dulce est intuērī ex terrā magnum labōrem
alterius hominis, quī vexātur in vāstō aequore,
ventīs turbantibus undās maris, nōn quod laetum
sit gaudium quemquam vexārī; sed quia dulce
5 est spectāre mala, quibus ipse careās. Dulce
est quoque prōspicere magna bellī certāmina,
quae īnstitūta sint in patentibus campīs, sine
ullō periculō tuō. Vērūm nihil est suāvius, quam
occupāre ēditās arcēs et tūtās, et optimē mūnītās
10 doctrīnā sapientium; ex quibus aedibus queās
deorsum aspicere, et cernere aliōs hominēs vagārī
hūc illūc; et vagantēs quaerere viam vītāe; conten-
dere dē vī ingenīi; certāre dē dignitāte generis;
cōnārī diēs ac noctēs pervenīre summō labōre
15 ad māximās dīvitās, et rērum potīrī. Ō miserās
hominum mentēs! Ō pectora caeca! Quantīs in
tenebrīs vītāe, et in quam magnīs periculīs haec
aetās nostra vīvitur, quaecumque est! Nōnne licet
cernere nātūrā nihil aliud sibi poscere, quam ut
20 dolor removeātur et longē sit ā corpore; et ani-
mus, vacuus cūrīs et timōre, fruātur suāvī sēnsū?*

vexāre = malō afficere

suāvis -e = dulcis, iūcundus

ēditus -a -um = altus

quīre -eō -ivisse = posse

contendere = certāre

rērum potīrī : summam potestātem
capere

vacuus ā cūrīs et timōre
sēnsus -ūs *m* < sentīre

corporeus -a -um (< corpus) : qui
pertinet ad corpus

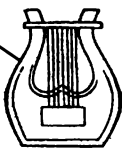
lampas -adis (acc pl Gr -as) f = fax
suppeditiāre = offerre (rem ūtilem)

laquear -āris n

cithara -ae f

prō-strātus -a -um
(< prōsternere)
= iacēns | grāmen
-inis n = herba

ad-rīdēre

cōn-spergere = aspergere
viridis -e = herbae colōre

febris -is f = nimius calor corporis

pictūra -ae f = imāgō picta
textilis -e = factus ex filiis

re-cubāre

prō-ficere = iuvāre, prōdesse

cōnstabīlire -īvisse -ītum = firmāre
rē instrūī = rem habēre

animātus -a -um = animō parātus

rē vērā = vērō, profectō

Ergō vidēmus paucās rēs necessāriās esse ad corpoream nātūram, ut dētrahant hominī quemcumque dolōrem; et ut queant subicere eī plūrēs voluptātēs. Neque enim ipsa corporis nātūra poscit interdum id quod est iūcundius. Nam etiamsī aureae statuae puerōrum dēsint in domibus, quae teneant dextrīs manibus accēnsās lampadās, ut lūx suppeditētur convīviīs nocturnīs; atque etiamsī domus nōn fulgeat micāns aurō et argentō; et etiamsī templa laqueāribus aureīs ōrnāta nōn resonent citharīs; hominēs tamen, prōstrātī simul in mollī grāmine, iuxtā rīvum aquae, sub rāmīs altae arboris, cūrant iūcundē corpora sine magnīs dīvitīis; praesertim, cum tempestās arrīdet, et annī tempus cōnspergit flōribus grāmina viridia. Neque febrēs ārdentēs recēdunt celerius ē corpore tuō, sī cubāns iactēris in pictūrīs textilibus et in purpurā rubrā, quam sī tibi recubandum esset in pauperibus vestibibus. Quam ob rem, cum neque opēs, neque nōbilitās, neque dignitās imperiī prōsint corporī nostrō, exīstimandum est nē id quidem omne, quod restat, quidquam prōficere ad animum nostrum; “nisi fortasse” –Lucrētius Memmiō ait – “cum cernis tuās legiōnēs ārdēre per campōs simulantēs pugnās, magnīs auxiliīs et equōrum vīribus cōnstabīlitās, et instrūctās armīs atque animātās; tunc religiōnēs (timidae, quasi hīs rēbus bellicīs perterritae) et ipsī timōrēs mortis nōn solum dēcēdunt ex animō tuō, sed etiam relinquunt pectus tuum vacuum et līberum cūrīs. Sī vērō cernimus haec esse digna rīsū, et stulta; sī rē vērā timōrēs hominum, et cūrae, quae eōs commitantur, neque timent strepitūs armōrum, neque

- 55 *crūdēlia tēla, sed manent audācter inter rēgēs et* audācter < audāx
rērum dominōs, neque metuunt fulgēns aurum,
neque clārum splendōrem vestīmentī purpureī, splendor -ōris *m* < splendēre
cūr dubitās, quīn haec omnia sint in potestāte purpureus -a -um < purpura
rationis, praesertim quoniam tōta vīta hominum cūr dubitās quin...? (+ *con*) = cūr
labōriōsē dēgitur in tenebrīs ignōrantiae? Etenim nōn crēdis...?
 60 *sicut īnfantēs metū trepidant, atque timent om-* labōriōsus -a -um = magnī labōris
nia in tenebrīs obscurīs, ita nōs nōnnumquam in dēgere (< dē + agere) : vītam/
lūce metuimus ea, quae nōn sunt magis timenda, aevum dēgere = vīvere
quam quae īnfantēs timent in tenebrīs, et quae sibi ignōrantia -ae *f* < ignōrāre
 65 *animō fingunt ēventūra. Ergō oportet ut, nōn qui-* fingere fīxisse fictum = arte effi-
dem splendor sōlis, aut clārī lūcis radiī, sed imāgō cere, excōgitāre (rem falsam)
nātūrae et lūmen mentis fugent hunc metum, atque oportet ut fugent
hās animī nostrī tenebrās.”

II, 1-61

- 1 Suāve, marī magnō turbantibus aequora ventīs,
 ē terrā magnum alterius spectāre labōrem;
 nōn quia vexārī quemquamst iūcunda voluptās,
 sed quibus ipse malīs careās quia cernere suāvest.
 Suāve etiam bellī certāmina magna tuērī
 per campōs īnstrūcta tuā sine parte perīclī.
 Sed nīl dulcius est, bene quam mūnīta tenēre
 ēdita doctrīnā sapientum templa serēna,
 dēspicere unde queās aliōs passimque vidēre
 10 errāre atque vīam pālantēs quaerere vītae,
 Suāve est *in* marī magnō turbantibus
 aequora ventīs (: cum ventī turbant
 aequor) spectāre, ē terrā, magnum
 labōrem alterius *hominis*
 nōn quia voluptās est quemquam
 vexārī, sed quia suāve est cer-
 nere quibus malīs *tū* ipse careās
 quemquamst = quemquam est
 suāvest = suāve est
 suāve etiam est
 tuā sine parte perīculī : dum tū
 nūllam partem perīculī habēs
 nīl (: nihil) dulcius quam
 ēdita templa serēna, bene mūnīta
 doctrīnā sapientūm
 unde queās dēspicere *et* vidēre
 aliōs passim errāre atque quae-
 rere vīam vītae
 pālārī = errāre, vagārī

nīti nīsum = labōrāre (: cōnārī)
praestante : summō

ē-mergere = surgere

dēgitur hoc aevī quodcumque
est! : haec aetās nostra vīvitur,
quamquam tam brevis est!
nōnne licet vidēre
lātrāre : postulāre
utquī : ut
sē-iungere ↔ iungere
mēns, sēmōta (: līberāta) cūrā
metūque, fruātur iūcundō sēnsū

pauca opus esse : paucīs rēbus
opus esse (rēs opus est = aliquā
rē opus est)

quaecumque dēmant

utī (= ut) possint
sub-stermere = praebēre

neque nātūra ipsa requirit *quid-*
quam grātius (: iūcundius)

aurea simulācra iuvenum
lampadās retinentia

igni-fer -fera -ferum = quī ignem fert

ut suppeditentur lūmina

re-nīdēre = fulgēre

reboāre : facere ut (locus) resonet
laqueātus -a -um : tēctum l. = laquear
templa : aedēs, domūs magnificae

propter : iuxtā

cum... cūrant corpora

ar-rīdēre < ad-rīdēre (: favēre)
annī tempora

certāre ingeniō, contendere nōbilitāte,

noctēs atque diēs nīti praestante labōre

ad summās ēmergere opēs rērumque potīrī.

Ō miserās hominum mentēs, ō pectora caeca!

Quālibus in tenebrīs vītae quantisque perīclīs

15

dēgitur hoc aevī quodcumquest! Nōnne vidēre

nīl aliud sibi nātūram lātrāre, nisi utquī

corpore sēiūctus dolor absit, mēnsque fruātur

iūcundō sēnsū, cūrā sēmōta metūque?

Ergō corpoream ad nātūram pauca vidēmus

20

esse opus omnīnō: quae dēmant cumque dolōrem,

dēliciās quoque utī multās substernere possint;

grātius interdum neque nātūra ipsa requirit,

sī nōn aurea sunt iuvenum simulācra per aedēs,

lampadas igniferās manibus retinentia dextrīs,

25

lūmina nocturnīs epulīs ut suppeditentur,

nec domus argentō fulget aurōque renīdet

nec citharae reboant laqueāta aurātaque templa,

cum tamen inter sē prōstrātī in grāmīne mollī

propter aquae rīvum sub rāmīs arboris altae

30

nōn magnīs opibus iūcundē corpora cūrant,

praesertim cum tempestās arrīdet et annī

	tempora cōnspargunt viridantēs flōribus herbās.	viridāns -antis = viridī colōre
	Nec calidae citius dēcēdunt corpore febrēs,	calidae febrēs dēcēdunt dē corpore
35	textilibus sī in pictūrīs ostrōque rubentī iactēris, quam sī in plēbēiā veste cubandum est.	sī in textilibus pictūrīs (: in vesti- bus pictīs) ostrum -ī <i>n</i> = purpura (: vestis pur- purae colōre) plēbeius -a -um < plēbs gāza -ae <i>f</i> = thēsaurus, dīvitiae
	Quāpropter quoniam nīl nostrō in corpore gāzae prōficiunt neque nōbilitās nec glōria rēgnī, quod superest, animō quoque nīl prōdesse putandum;	putandum est <i>etiam id omne</i> quod superest (: <i>etiam cētera</i> : gāzās, glōriam...) <i>nōn solum corporī,</i> <i>sed animō</i> quoque <i>nihil</i> prōdesse sī nōn (40)... religiōnēs effu- giunt (45) sī nōn : nisi loca campī : campōs cum videās legiōnēs tuās fervere (: movērī hūc et illūc), cientēs simulācra bellī (: pugnās simulātās) ciēre cīvisse citum = movēre subsidia -ōrum <i>n pl</i> = militēs quī auxiliō veniunt equōrum
40	sī nōn forte, tuās legiōnēs per loca campī fervere cum videās bellī simulācra cientēs, subsidiīs magnīs et equum vī cōnstabilitās, ōrnātās armīs pariter pariterque animātās, hīs tibi tum rēbus timefactae rēligiōnēs	timefactus -a -um (< timēre + facere) = territus religiōnēs : timōrēs vānī deōrum
45	effugiunt animō pavidae, mortisque timōrēs tum vacuum pectus linquunt cūrāque solūtum. Quod sī rīdícula haec lūdibriaque esse vidēmus, rē vērāque metūs hominum cūraeque sequācēs nec metuunt sonitūs armōrum nec fera tēla	effugiunt <i>ex</i> animō quod sī = sī vērō haec : legiōnibus posse timōrēs fugārī lūdibrium ī <i>n</i> = id quod ēlūditur <i>atque sī</i> rē vērā... sequāx -ācis (< sequī) = quī sem- per sequitur sonitus -ūs <i>m</i> = sonus
50	audācterque inter rēgēs rērumque potentēs versantur neque fulgōrem reverentur ab aurō nec clārum vestis splendōrem purpureāi, quid dubitās quīn omnis sit haec ratiōnis potestās,	rērum potentēs : rērum dominōs fulgor -ōris <i>m</i> (< fulgēre) : lūmen quī ēditur ab aurō re-verērī -āi = -ae omnis haec potestās sit ratiōnis : ratiō haec omnia facere possit

praesertim cum omnis vīta

velutī = velut

in tenebrīs caecīs (: ātrīs)

timēmus ea quae nīhilō magis
metuenda sunt quam ea quae
puerī...

pavitāre (< pavēre) = multum timēre
fingunt futūra esse

hunc terrōrem tenebrāsque animī

: hās sentiētias falsās

necesse est ut... discutiant

radius -ī m (v. pāg. 10)

lūcida tēla : lūmina

lūcidus -a -um (< lūx) = lūcēns

dis-cutere = expellere

nātūrae speciēs ratiōque : studium

nātūrae secundum ratiōnem cultum

omnis cum in tenebrīs praesertim vīta labōret?

Nam velutī puerī trepidant atque omnia caecīs

55

in tenebrīs metuunt, sīc nōs in lūce timēmus,

interdum, nīlō quae sunt metuenda magis quam

quae puerī in tenebrīs pavitant finguntque futūra.

Hunc igitur terrōrem animī tenebrāsque necessest

nōn radiī sōlis neque lūcida tēla diē

60

discutiant, sed nātūrae speciēs ratiōque.

**Cūr corpora stāre videantur,
cum atomī sint in mōtū**

*Illud nōn est mīrum, cūr scīlicet, cum omnia
prīmōrdia rērum sint in mōtū, summa tamen rērum
in summā quiēte manēre videātur; nisi forte quid
tōtō suō corpore moveātur. Nam ūniversa nātūra
5 prīncipiōrum ipsa procul remōta est ā sēnsibus
nostrīs. Quam ob rem, cum nusquam illa prīncipia
cernī possint, mōtūs quoque eōrum dēbent sēsē
surripere oculīs nostrīs. Praecipuē quoniam etiam
ea, quae possīmus vidēre, nōnnumquam tamen oc-
10 cultant nōbīs suōs mōtūs, quia longē dīducta sunt
locōrum intervāllō. Nam saepe ovēs, carpentēs
grātās herbās in colle, ad eum locum reptant, ad
quem herbae novō rōre gemmantēs invītant et
vocant quamcumque illārum; et ipsī agnī, satiātī,
15 valdē dēlectantur et blandē lūdunt cornibus. Quae
tamen omnia nōbīs videntur procul cōnfūsa; et
vidētur quasi candor stāre sine mōtū in viridī colle.
Praetereā, cum magnae legiōnēs replent cōncursū
suō amplōs campōs, exhibentēs imāginem pugnae,
20 ibi splendor armōrum sē tollit ad caelum, et omnis
terra circum lūcet fulgōre armōrum, et strepitus*

prīmōrdia rērum = partēs mini-
mae et prīncipia rērum (: atomī)
summa -ae *f* ↔ pars
quid : aliquid

prīncipiōrum : atomōrum
sēnsus -ūs *m* < sentire

dī-dūcere = removēre

reptāre = quattuor pedibus prōgredi
rōs rōris *m* = aqua quae māne in
herbā et foliīs appāret
gemmantēs -antis (< gemma) = fulgēs
satiāre (+acc) = satis dare (alicui);
satiātī (cibō) = quī satis cibi
habuērunt

candor -ōris *m* = color candidus
viridis -e = habēs colōrem her-
bae et foliōrum

splendor -ōris *m* < splendēre

fulgor -ōris *m* < fulgēre

*excitātur sub pedibus impetū virōrum, et collēs,
percussī clāmōre, vōcēs ad stēllās caelī remittunt:
et cum equitēs circumeunt, et subitō trānseunt
mediōs campōs, concutientēs eōs vehementī pulsū
pedum equōrum, est tamen aliquis locus in altīs
montibus, ex quō fulgor ille vidētur cōsistere, et
quasi immōtus in campīs illīs manēre.*

pulsus -ūs *m* < pulsāre

im-mōtus -a -um = quī nōn
movētur, nōn mōtus

II.308-332

Illud in hīs rēbus nōn est mirābile, quā rē, 308

omnia cum : cum omnia

omnia cum rērum prīmōrdia sint in mōtū,

summa tamen omnium (: cuncta
simul) in summā quiēte videātur
stāre

summa tamen summā videātur stāre quiēte, 310

sī quid = sī aliquid
dat mōtūs : movētur

praeterquam sī quid propriō dat corpore mōtūs.

omnis... nātūra prīmōrum (: prī-
mōrdiōrum) | nostrīs ab sēnsibus
īnfrā iacet : īnfrā sēnsūs nostrōs
iacet; cernī nōn potest

Omnis enim longē nostrīs ab sēnsibus īnfrā

ubi nequeās : cum nequeās
ipsa : prīmōrdia rērum

prīmōrum nātūra iacet; quāpropter, ubi ipsa

sē surrīpere oculīs nostrīs (: nōn
cernī)

cernere iam nequeās, mōtūs quoque surpere dēbent;

Praesertim cum saepe etiam ea
quae possīmus cernere, cēlent
tamen mōtūs suōs sī dīducta sunt
spatiō locōrum (: sī procul sunt)

praesertim cum quae possīmus cernere cēlent 315

saepe tamen mōtūs, spatiō dīducta locōrum.

in collī = in colle

Nam saepe in collī tondentēs pābula laeta

tondentēs : carpentēs | tondere =
(barbam/herbam) secāre, caedere
lāniger -a -um < lāna + gerere; l.
pecudēs = ovēs

lānigerae reptant pecudēs, quō quamque vocantēs

reptant (: gradiuntur) quō (: ad
eum locum ad quem) herbae
vocantēs invitant (: vocant et
invitant) quamque ovem

invitant herbae gemmantēs rōre recentī,

coruscāre = inter sē cornibus
pugnāre

et satiātī agnī lūdunt blandēque coruscant; 320

omnia quae nōbīs longē cōnfūsa videntur

et velut in viridī candor cōsistere collī.

Praetereā magnae legiōnēs cum loca cursū

campōrum complent bellī simulācra cientēs,

325 fulgor ubi ad caelum sē tollit, tōtaque circum

aere renīdēscit tellūs, subterque virum vī

excītur pedibus sonitus, clāmōreque montēs

ictī rēiectant vōcēs ad sīdera mundī

et circumvolitant equitēs mediōsque repente

330 trāmittunt validō quatientēs impete campōs –

et tamen est quīdam locus altīs montibus unde

stāre videntur et in campīs cōsistere fulgor.

omnia quae : quae omnia

longē : ē locō longinquō

candor *videtur* velut (: quasi)

cōsistere in viridī collī (< colle)

locā campōrum : campōs

ciēre = movēre, excitāre, agere

ubi (: cum) fulgor | tōtaque tellūs

aere : armīs (ex aere factīs)

renīdēscere = fulgēre

subterque (= et sub) pedibus virōrum

subter (+ *acc / abl*) = sub

ex-ciēre = excitāre, ēdere

sonitus -ūs *m* = sonus

ictī : percussī

rē-iectāre < iactāre

mundī : caelī

circum-volitāre; circumvolit

equitēs : e. currunt hūc et illī

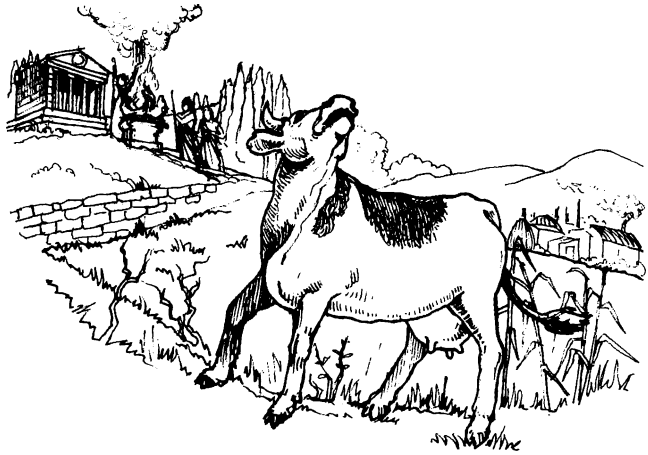
trāns-mittunt (: trānseunt) me. os

campōs, quatientēs campōs

ipsōs validō impete (: impetū)

in altīs montibus

fulgor *videtur* cōsistere

vitulus -ī *m* = pullus taurī

per-cipere = cernere, intellegere
 exōrdia rērum = primōrdia rērum
 di-stāre = dissimilis esse
 variātus -a -um = dīversus, dispār
 figūra -ae *f* = fōrma
 praeditus -a -um + *abl* : rē *p.* =
 rem habēns
 vulgō *adv* = plērumque

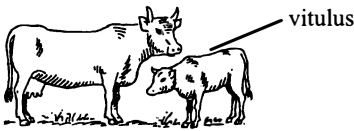
prōrsus = omnīnō

varius : variīs colōribus
 fōns fontis *m* = aqua quae ērumpit
 ē terrā (*v. pāg.* 29)
 per-volitāre
 ā-vius -a -um = sine viā, difficilis
 trānsitū/aditū

dif-ferre = dissimilis esse

Dē mātrem quae vitulum āmissum quaerit

“Nunc age – inquit Lucrētius – iam posthāc
*percipe quālia sint exōrdia rērum singulārum, et
 quam māximē distent fōrmīs, et quam sint variāta
 figūrīs : nōn quod multa sint praedita parum
 similī fōrmā, sed quia cūncta nōn sint vulgō simi-* 5
*lia cūnctīs. Nec mīrum est: nam, cum multitudō
 illōrum sit tanta, ut neque finis, neque numerus
 ūllus sit, ut anteā dēmōnstrāvī, cūncta scīlicet
 nōn dēbent esse prōrsus similī figūrā cum omni-* 10
*bus, et praedita parī fōrmā. Praetereā hominum
 genus et piscēs sunt et laetī gregēs, et bēluae
 ferocēs, et variae avēs, quae frequentēs conve-*
*niunt in grāta loca circum fontēs et circum lacūs,
 et quae pervolitantēs āviās silvās replent; accipe
 quodlibet istōrum etiam secundum suās speciēs:* 15
*reperiēs tamen differre fōrmīs inter sē. Neque
 aliō modō prōlēs posset agnōscere mātrem, nec
 māter prōlem; quod quidem cernimus bēstiās
 posse facere, nec minus quam hominēs vidēmus
 haec animālia inter sē esse nōta. Nam saepe* 20

25 *vitulus mactātus ante pulchra dēlūbra deōrum ca-*
dit iūxtā ārās tūre fūmantēs, ēdēns dē pectore cali-
dum fluvium sanguinis: māter ipsa vērō, orbāta
prōle, pererrāns viridēs silvās, sequitur vestīgia
impressa in terrā, lūstrāns oculīs omnia loca, sī
possit usquam perspicere prōlem, quam āmīsī; et,
cōnsistēns, replet querēllīs frondiferam silvam; et
identidem redit ad stabulum, vitulī
āmissī dēsideriō percussa. Nec
 30 *salicēs tenerae, nec herbae rōre*
aspersae, nec ūllī fluvīi summīs
rīpīs dēcurrentēs, eius sēnsūs
oblectāre, ac subitam cūrā removēre possunt:
neque aliae speciēs iuvencōrum per pāscua grāta
 35 *mentem āvertere et cūrā liberāre possunt. Tan-*
tum dēsiderat aliquid sibi suum et sibi cognitum.
Praetereā tenerī haedī trementibus vōcibus mātrēs
suās cornigerās agnōscunt; et agnī agnōscunt
pariter ovēs bālantēs: sic currunt ad sua quisque
 40 *ūbera, ut nātūra ab illīs reposit.*

mactāre = interficere, sacrificāre
 tūs tūris *n* = māteria quae in ārīs
 incenditur ut odor ad deōs as-
 cendat | fūmare = fūmum ēdere
 orbāta = orba facta

prōlēs -is *f* = stirps, filius/filia

sī possit : sperāns sē posse

frondi-fer -a -um = fronde ōrnātus

salix -icis *f*
 rōs rōris *m* = aqua quae māne in
 herbā et foliīs appāret

sēnsus -ūs *m* < sēntīre
 oblectāre = dēlectāre

pāscua -ōrum *n pl* (< pāscere) =
 campī ubi pecus pāscitur

haedus -ī *m* = pullus caprae

corniger -a -um = quī cornua gerit

re-poscere = poscere

II.333-370

333 Nunc age, iam deinceps cūctārum exōrdia rērum
 quālia sint et quam longē distantia fōrmīs,
 335 percipe, multigenīs quam sint variāta figūrīs;

percipe quālia sint exōrdia
 cūctārum rērum et quam longē
 sint distantia *inter sē* (: quantum
 differant inter sē)

multigenīs figūrīs
 multigenus -a -um = varius

quō : quod
parum multa (: pauca)
nōn cōnstant (: sunt) omnia paria
(: similia) omnibus

nec mīrum est

utī = ut
summa -ae f = numerus certus

prōrsum = prōrsus

filum : fōrma
affecta : praedita

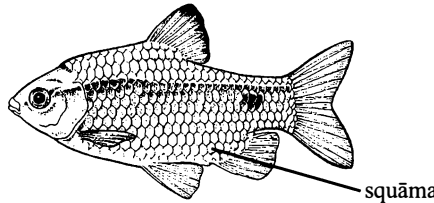
nōn quō multa parum similī sint praedita fōrmā,
sed quia nōn vulgō paria omnibus omnia cōnstant.

nec mīrum; nam cum sit eōrum cōpia tanta,
ut neque finis, utī docuī, neque summa sit ūlla,

dēbent nīmīrum nōn omnibus omnia prōrsum
esse parī filō similīque affecta figurā.

340

squāmiger

Praetereā in rerum nātūrā sunt...
mūtaeque natantēs pecudēs
(: gregēs) squāmigerōrum
: multitudō piscium
squāmiger -era -erum = *squāmās*
in corpore gerēns | squāma -ae f
quae concelebrant laetantia loca
aquārum (: grāta loca ubi sunt
aquae) et quae pervolitantēs per-
vulgant āvia nemora
con-celebrāre / pervulgāre (locum)
= in locum frequentēs convenire

per-volitāre

quidvīs generātim : cuiuslibet generis
sūmere perge : sūme (: inspice)

inveniēs omnia animālia inter sē
differre
ratiōne aliā (: nisi different
animālia inter sē) nec prōlēs
cognōscere mātrem posset, nec
māter posset cognōscere prōlem

quod fierī posse vidēmus

nec minus atque (: quam) hominēs
cētera animālia possunt inter sē
nota cluēre (: esse)
saepe ante decōra dēlūbra deōrum
vītulus mactātus concidit propter
(: prope) tūricremās ārās
decōrus -a -um = decēns, pulcher
tūricremus -a -um = ubi tūs
cremātur
exspirāns : ēdēns, ēmittēns (per ōs)
calidum flūmen sanguinis

Praetereā genus hūmānum mūtaeque natantēs
squāmigerum pecudēs et laeta armenta feraeque
et variae volucrēs, laetantia quae loca aquārum
concelebrant circum rīpās fontēsque lacūsque,
et quae pervulgant nemora āvia pervolitantēs;
quōrum ūnum quidvīs generātim sūmere perge:

345

inveniēs tamen inter sē differre figurīs.

Nec ratiōne aliā prōlēs cognōscere mātrem
nec māter posset prōlem; quod posse vidēmus
nec minus atque hominēs inter sē nōta cluēre.

350

Nam saepe ante deum vitulus dēlūbra decōra
tūricremās propter mactātus concidit ārās
sanguinis exspirāns calidum dē pectore flūmen;

- 355 at māter viridēs saltūs orbāta peragrāns
nōvit humī pedibus vestīgia pressa bisulcīs,
omnia convīsēns oculīs loca, sī queat usquam
cōnspicere āmissum fētum, completque querēllīs
frōndiferum nemus adsistēns, et crēbra revīsīt
- 360 ad stabulum dēsīderiō perfīxa iuencī,
nec tenerae salicēs atque herbae rōre vigentēs
flūminaque ūlla queunt, summīs lābentia rīpīs,
oblectāre animum subitamque āvertere cūram,
nec vitulōrum aliae speciēs per pābula laeta
- 365 dērīvāre queunt animum cūrāque levāre;
ūsque adeō quiddam proprium nōtumque requīrīt.
- Praetereā tenerī tremulīs cum vōcibus haedī
cornigerās nōrunt matrēs agnīque petulcī
bālantum pecudēs; ita, quod nātūra reposcit,
- 370 ad sua quisque ferē dēcurrunt ūbera lactis.
- peragrāre = per-errāre
vestīgia pressa pedibus bisulcīs
bisulcus -a -um = in duās partēs
dīvīsus
convīsēns : īnspiciēns
sī queat usquam : spērāns sē posse
in aliquō locō
adsistere = in locō stāre; adsistēns
: stāns
crebra : crebrō | revīsīt : redit
perfīxa dēsīderiō iuencī
per-figere : afficere
atque : nec
vigēre -guisse = vīvus ac validus
esse
flūminaque : nec flūmina
per pābula laeta : in pābulīs laetīs
dē-rīvāre = avertere
levāre + *abl* = līberāre
tenerī haedī
tremulus -a -um = tremēns
nōrunt = nōvērunt
agnī petulcī *nōvērunt* pecudēs
(: gregēs) | petulcus -a -um = quī
solet cornibus impetum facere
bālantium (ovium)
quod : ut
quisque agnus dēcurrit ad sua
ūbera lactis (: ad ūbera suae
mātris, quae lac eī praebet)

Cybeles -is *f*: dea tellūris, vocāta
“Magna Māter”

Dē terrā omnium rērum māt̄re

p̄rīmōrdia -ōrum *n pl* = atomī
fōns -ontis *m* = aqua quae ērumpit
ē terrā (v. p̄āg. 29)

suc-cendere = accendere

porrō *adv* = praetereā

nitēre = splendēre
arbusta -ōrum *n pl* = locus arborum
plēnus
suppeditāre = offerre (rem ūtilem)

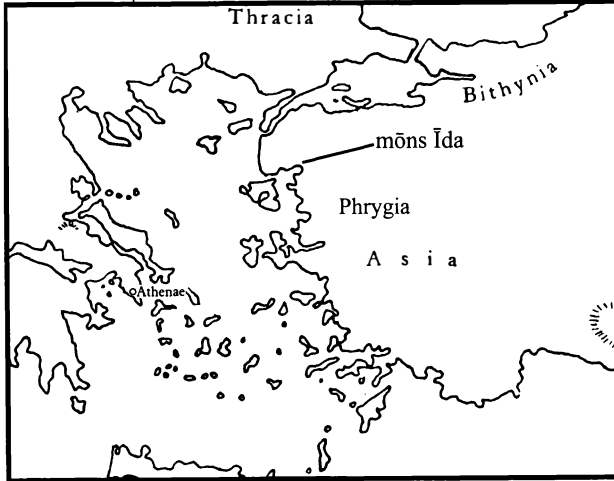
quīre -eō -ivisse = posse

agitāre = agere

prōles -is *f* = stirps, filiī / filiae
efferus -a -um = ferōx, saevus
parentēs, *gen pl* parentum

Tellūs continet in sē p̄rīmōrdia illa, quibus fit ut fontēs, quī fluvīōrum frīgidās aquās ēdunt, assiduē immēnsū mare renovent; continet p̄rīmōrdia illa quoque, ex quibus ignēs nāscantur: nam in multīs regiōnibus solum terrae succenditur et ūritur; et impetus montis Aetnae saevit ex ignibus, quī in imīs terrae visceribus ārdent. Terra porrō continet sēmīna, ex quibus hūmānō generī nitentēs frūgēs, et arbusta laeta suppeditāre possit: ex quibus etiam mollēs frondēs et grāta pābula generī ferārum per montēs errantium praebēre queat. Quamobrem haec ūna appellāta est magna Māter deōrum, māt̄erque bēstiārum, et parēns nostrī corporis. Antīquī poētae doctī Graecōrum cecinērunt eam, sedentem in currū, agitāre bīnōs leōnēs iūctōs ad iūgum; docentēs magnam tellūrem suspēnsam esse in mediō āeris spatiō, neque terram posse in terrā positam esse. Adiūnxērunt ferōcēs beluās ad eius currum, quia omnis prōlēs, quamvis effera, dēbet mollīrī victa beneficiīs parentum: et cīnxērunt sum-

munus eius caput mūrālī corōnā, quia tellūs sustinet urbēs, quibus corōnāta est in altiōribus locīs. Quā corōnā decorātum, dīvināe Mātris simulācrum etiam nunc per magnās terrae regiōnēs portātur.

corōna -ae f
mūrālī... corōnā : corōna in
fōrmam mūrōrum

corōna

corōna mūrālīs

- 25 *Populī variī, iūxtā veterem mōrem sacra faciendī, vocant eam 'Mātre m Īdaeam', et dant eī legiōnēs Phrygiās, quae eam comitentur, quia dīcunt prīmum segetēs in illīs regiōnibus exorīrī coepisse et inde in tōtum terrārum orbem sparsās esse.*
- 30 *Addunt sacerdotēs Gallōs, quia volunt significāre illōs hominēs, quī violāverint huius Mātris magnae nūmen et repertī sint ingrātī ergā suōs parentēs, exīstimandōs esse indignōs, quī ēdant in lūcem prōlem vīvam. Tympana extēnsa manibus pulsāta atque cymbala concava resonant circum illud Ter-*
- 35 *rae simulācrum, et cornua animōs adstantium*

Īdaeus -a -um < Īda, mōns Asiae prope Trōiam

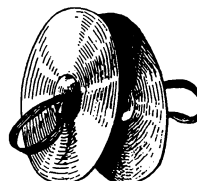
Phrygius -a -um < Phrygia -ae f
seges -etis f = frūmentum metendum

Gallī -ōrum n pl : sacerdotēs Mātris magnae, quī membra virīlia sibi secābant

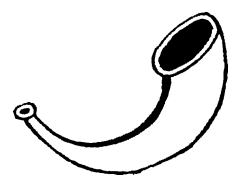
in-grātus -a -um ↔ grātus
indignōs, quī ēdant prōlem
= indignōs prōle ēdendā
tympanum -ī n
ex-tendere -disse -tēnsium
cymbalum -ī n
concauus -a -um = cavus

tympanum

cymbala

cornū

raucus -a -um; sonus r. = s. molestus
sonitus -ūs *m* (< sonāre) = sonus
tībia -ae *f* = tībiae

violentus -a -um = vehemēns, qui
vī ūtitur, ferōx

stips stipis *f* = pecunia, quam ali-
quis largitur

ob-umbrāre = umbrā operīre

Cūrētes -um *m pl*
exsultāre = valdē gaudēre, ovariantēs
saltāre

numerus = cantus, certum
sonōrum intervāllum

terrificus -a -um = terribilis

crista -ae *f*

Dictaeus -a -um <

Dictē, mōns in

Crētā ubi Iuppiter

nātus esse dicitur

trepidāre = trepidus

esse | chorēa -ae *f*

= caterva saltantium

māla -ae *f* (v. pāg. 25)

dis-pōnere = suō quidque locō
pōnere | re-pellere

*raucō sonitū terrent, eōsdemque tībia cava sonō
Phrygiō agitat: et sacerdotēs portant ante sē tēla,
quae sunt signa violentī furōris, quō aguntur;
quae praetereā animōs ingrātōs et scelerāta plēbis 40
corda metū et nūmine huius deae terrēre possint.
Ergō, simul atque, portāta per magnās urbēs,
mūta dōnat hominibus tacitam salūtem, hī viās
omnēs aere atque argentō spargunt, deam eiusque
sacerdotēs largā stīpe dītantēs; et spargunt quasi 45
nivem flōrēs rosārum, quibus obumbrant Mātre
ipsam, et gregēs eōrum, quī comitantur. Ibi armātī
hominēs (quōs Graecī vocant nōmine ‘Cūrētās’),
sī forte lūdunt inter Phrygiās catervās, et exsultant
ad numerum, sanguine ēbriī, quatientēs terrificās 50
cristās capitem, imitantur Cūrētās Dictaeōs, quī
dīcuntur ōlim in Crētā vagitum Iovis īfantis
cēlāvisse; cum multī puerī armātī circā illum
īfantem, trepidantī chorēā, pulsārent in numerum
aera aeribus, nē Saturnus eum, arreptum, suīs 55
mālīs vorandum trāderet, eiusque mātī vulnus
aeternum sub pectore daret*. Ideō haec est causa
cūr Magnam Mātre armātī hominēs cingant;
aut quia significant deam imperāre ut hominēs
velint patriam terram vīribus et armīs tuērī, et ut 60
semper parātī sint auxiliō et ōrnāmentō adesse
parentibus. Quae rēs, etsī rēctē et pulchrē videan-
tur dispositae, procul tamen repulsae sunt ā vērā
ratiōne. Nam necesse est ut omnis nātūra deōrum
per sē vītā immortalī summā cum tranquillitāte 65
fruatur, ā nostrīs rēbus remōta ac procul sēiuncta.*

* Sātūrnus, Iovis pāter, dīcitur suōs filiōs vorāre solitus esse: cum igitur Iuppiter nātus est, māter eum Cūrētibus cēlandum trādīdit. Quī īfantis in speluncā occultatī vāgītūs armōrum strepitū operiēbant, nē Sātūrnus audīret.

70 *Etenim, prīvāta omnī dolōre, prīvāta perīculīs,
ipsa, pollēns suīs opibus, nihil indiga nostrī,
nec flectitur beneficiūs, nec irā movētur. Tellūs
vērō caret sēnsū omnī tempore; sed, cum pos-
sideat prīncipia multārum rērum, rēs multās
variūs modīs in lūcem ēdit. Ergō, sī quis voluerit
mare 'Neptūnum' vocāre, ac frūgēs 'Cererem',
et māluerit nōmine 'Bacchī' ūtī, quam prōferre
75 proprium nōmen vīnī, concēdāmus ut hic dīcat
terrārum orbem esse 'Mātre[m] deōrum', dummodo
nē ipse turpī religiōne animum īnficiat.*

prīvātus -a -um = carēns
pollēre = valēre; pollēns = potēns
ops opis *f* = vīs, potestās
indigus -a -um + *gen / abl*
= dēsīderāns, egēns
nōs, *gen* nostrī
sēnsus -ūs *m* < sentīre

prōferre : dīcere

II. 589-660

589 Prīncipiō, tellūs habet in sē corpora prīma,
590 unde mare immēsum volventēs frīgora fontēs
adsiduē renovent, habet ignēs unde oriantur;
nam multīs succēnsa locīs ārdent sola terrae,
ex īmīs vērō furit ignibus impetus Aetnae.
Tum porrō nitidās frūgēs arbustaque laeta
595 gentibus hūmānīs habet unde extollere possit,
unde etiam fluviōs, frondēs et pābula laeta
montivagō generī possit praebēre ferārum.
Quārē Magna deum Māter māterque ferārum
et nostrī genetrīx haec dicta est corporis ūna.
600 Hanc veterēs Grāiūm doctī cecinēre poētae

prīncipiō : ante omnia, prīmum
omnium
corpora prīma : prīmōrdia rērum
unde fontēs, volventēs frīgora
(: ēdentēs frīgidās aquās), re-
novent mare immēsum

habet *corpora* unde ignēs oriantur

sola terrae : terra

ex īmīs ignibus
nitidus -a -um (< nitēre) = nitēns
Tum porrō *tellūs* habet *corpora*
unde extollere possit nitidās
frūgēs arbustaque laeta

unde etiam possit praebēre

montivagō generī ferārum
montivagus -a -um = in montibus
vagāns

haec ūna *tellūs* dicta est Magna
deōrum Māter māterque ferārum
et genetrīx corporis nostrī (: ho-
minūm)
hanc : Cybelem, (: Magnam Mātre[m])
veterēs poētae doctī Grāiōrum
(= Graecōrum) | -ēre = -ērunt

sēdibus : sedentem
 biiugus -a -um; b.ōs leōnēs
 = leōnēs bīnōs currum trahentēs
 docentēs (: et poētae Graeci hōc
 modō docuerunt)
 magnam tellūrem in spatiō āeris
 pendēre, neque terram posse sis-
 tere in terrā
poētae adiūnxērunt (: cecinērunt
 curruī adiūctās esse)
 prōlēs, quam-vīs effera : etiam sī
 ferōcissima est
 victa officiīs parentum

poētae cīnxērunt caput : cecinērunt
 caput cīnctum esse
 quia *tellūs*, mūnīta eximiīs locīs,
 sustinet urbēs
 eximiīs : altīs
 quō īsignī (: corōnā mūrālī)
 praedita, imāgō dīvīnae mātris
 fertur per magnās terrās

horrificus -a -um = horribilis

hanc : Cybelem

vocitāre = saepe vocāre

ex illīs fīnibus : ē regiōne Īdaeā, in
 Phrygiā sitā
 ēdunt : dīcunt

at-tribuere = dare, praebēre

poētae volunt significāre eōs
 quī nūmen Mātris (:Cybelis)
 violāverint... putandōs esse
 indignōs quī ēdant (: indignōs
 ēdere)
 prōgeniēs -ēī f= stirps, prōlēs
 in ōrās lūminis : in lūcem
 tendere tetendisse tentum
pulsāta palmīs

rauci-sonus -a -um = quī sonum
 raucum ēdit | raucisonō cantū

Phrygiō numerō (: sonō)
 prae-portant : portant ante
imāginem deae
 tēla, quae possint conterrēre
 ingrātōs animōs atque impia
 pectora vulgī metū *et* nūmine
 dīvae

sēdibus in currū biiugōs agitāre leōnēs;

āeris in spatiō magnam pendēre docentēs

tellūrem neque posse in terrā sistere terram.

Adiūnxēre ferās, quia, quamvīs effera, prōlēs

officiīs dēbet mollīrī victa parentum.

605

Mūrālīque caput summum cīnxēre corōnā,

eximiīs mūnīta locīs quia sustinet urbēs.

Quō nunc īsignī per magnās praedita terrās

horrificē fertur dīvīnae mātris imāgō.

Hanc variae gentēs antiqūō mōre sacrōrum

610

‘Īdaeam’ vocitant ‘Mātre’ , Phrygiāsque catervās

dant comitēs, quia prīmum ex illīs fīnibus ēdunt

per terrārum orbem frūgēs coepisse creārī.

Gallōs attribuunt, quia, nūmen quī violārint

Mātris et ingrātī genitōribus inventī sint,

615

significāre volunt indignōs esse putandōs,

vīvam prōgeniem quī in ōrās lūminis ēdant.

Tympana tenta tonant palmīs et cymbala circum

concava, raucisonōque minantur cornua cantū,

et Phrygiō stimulat numerō cava tībia mentēs,

620

tēlaque praeportant, violentī signa furōris,

ingrātōs animōs atque impia pectora vulgī

	conterrere metū quae possint nūmine dīvae.	dīva -ae f = dea
	Ergō cum primum, magnās invec̄ta per urbēs,	
625	mūnificat tacitā mortālēs mūta salūte; aere atque argentō sternunt iter omne viārum largificā stipe dītantēs, ninguntque rosārum flōribus umbrantēs mātrem comitumque catervam. Hīc armāta manus ('Cūrētās' nōmine Grāī	mūnificāre + abl = dōnāre mūta, mūnificat mortālēs tacitā salūte : tacitē salūtem dōnat mortālībus sacerdōtēs et servī deae sternunt iter omne viārum (: viās omnēs per quas dea iter facit) largificus -a -um = largus ningunt rosārum flōribus : dēiciunt rosās quae dēcidunt sicut nivēs umbrāre = umbrā operire, obumbrāre quōs Grāī 'Cūrētās' nōmine memorant (: vocant)
630	quōs memorant), Phrygiās inter sī forte catervās lūdunt in numerumque exsultant, sanguine laetī, terrificās capitum quatientēs nūmine cristās, Dictaeōs referunt Cūrētās, quī Iovis illum vāgītum in Crētā quondam occultāsse feruntur,	sī forte inter Phrygiās catervās in numerum : secundum numerum sanguine : sacrificiīs factīs terrificās cristās capitum referre = imitārī feruntur : dīcuntur, nārrantur
635	cum puerī circum puerum, pernīce chorēā,	pernīx -īcis adi = vēlōx pernīce = pernīcī
637	armātī in numerum pulsārent aeribus aera, nē Sātūrnus eum mālīs mandāret adeptus aeternumque daret mātṛī sub pectore vulnus.	aeribus aera : cymbala inter sē eum : Iovem adeptus : postquam eum arripuisset
640	Proptereā Magnam armātī Mātrem comitantur; aut quia significant dīvam praedīcere ut armīs ac virtūte velint patriam dēfendere terram praesidiōque parent decorīque parentibus esse. Quae bene et eximiē quamvīs disposta ferantur,	armātī virī praedīcere (: imperāre, praecipere) ut velint dēfendere terram patriam sēque parent praesidiō et decorī esse parentibus quae, quamvīs bene et eximiē disposita ferantur (: dīcantur)

re-pellere -ppulisse -pulsum; repulsa : remōta	longē sunt tamen ā vērā ratiōne repulsa.	645
necesse est ut omnis nātūra dīvōrum (: deōrum) per sē fruātur	omnis enim per sē dīvum nātūra necessest	
aevum -ī <i>n</i> = tempus continuum, aetās	inmortālī aevō summā cum pāce fruātur	
sē-mōtus -a -um = re-mōtus sē-iūctus -a -um = dis-iūctus	sēmōta ab nostrīs rēbus sēiūnctaque longē;	
perīculīs	nam prīvāta dolōre omnī, prīvāta perīclīs,	
	ipsa, suīs pollēns opibus, nīl indiga nostrī,	650
prō-merēre = merēre; bene prōmeritīs = beneficiīs	nec bene prōmeritīs capitur neque tangitur irā.	
omnī tempore : semper	terra quidem vērō caret omnī tempore sēnsū,	
potitur prīmōrdia : potitur prīmōrdiīs	et quia multārum potitur prīmōrdia rērum,	
	multa modīs multīs effert in lūmina sōlis.	
sī quis cōnstitutet vocāre mare 'Neptūnum' et frūgēs 'Cererem'	Hīc sī quis mare 'Neptūnum' 'Cereremque' vocāre	655
ab-ūtī = male ūtī	cōnstitutet frūgēs et 'Bacchī' nōmine abūtī	
latex -icis <i>m</i> : vīnum vocāmen -inis <i>n</i> = nōmen	māvult quam laticis proprium prōferre vocāmen,	
	concēdāmus ut hic terrārum dictitet orbem	
deōrum dum rē vērā parcat contingere (: nōn contingat) animum <i>suum</i> religiōne turpī	esse 'deum mātrem', dum vērā rē tamen ipse rēligiōne animum turpī contingere parcat.	660

LIBER III

Novae Epicūrī laudēs

“Tē sequor” ait Lucrētius, Epicūrum alloquēns,
 “ō Graecōrum ōrnāmentum et glōria: quī prīmus
 potuistī exprōmere lūcem tam clāram ex tam
 magnīs tenebrīs, dēmōnstrāns quae sint vītāe com-
 5 moda; et iam mea vestīgia īnfīxa pōnō in signīs
 pedum tuōrum in terrā impressīs; nōn tamen tam
 cupidus certandī tēcum, quam quia cupiō imitārī
 tē propter amōrem, quō afficitur animus meus ergā
 tē. Nam, quōmodo hirundō certet cum cyncnīs? Aut
 10 quidnam haedī, tremulīs suīs membrīs, possunt fa-
 cere in currendō quod simile sit vīribus validī equī?

ex-prōmere

īn-figere -fīxisse -fīxum

imprimere -pressisse -pressum

hirundō -inis f

cyncnus -ī m

haedus -ī m

tremulus -a -um = quī tremit

hirundō

cyncnus

haedus

Tū es pater et inventor rērum; tū suppeditās nobīs
 paterna praecepta; et sicut apēs dēgustant om-
 nia in vallibus flōribus vestūtīs, ita eōdem modō

inventor -ōris m = quī invenit
 suppeditāre = offerre (rem ūtilem)
 dē-gustāre = gustāre

vestīre -īvisse -ītum

	15
	20
cōn-spergere = aspergere concrēscere -crēvisse -crētum = dūrus fierī (ut glaciēs) pruīna -ae f : glaciēs quae concrēscit in herbīs (: frīgus)	25
dif-fundere = spargere	
Acherūsīus -a -um = īferus	30
	35
prīmōrdium -īī n = prīncipium	40
Acherūns -ūntis m = flūmen quod est apud Īnferōs (: Īnferī)	45

nōs carpimus et gustāmus omnēs tuās sententiās aureās; aureās, inquam, et quae semper merentur vītā perpetuā. Nam, cum prīmum vīs mentis tuae coepit clāmāre et vēram illūstrāre nātūrā rerū, ē dīvīnā mente ortā, metūs animī abeunt; moenia mundī aperiuntur, et videō rēs cūctās fierī per omne spatium vacuum. Appāret potestās deōrum, eōrumque sēdēs quiētae cernuntur; quās neque ventī commovent, neque nūbēs imbribus cōnspergunt; neque nix alba, concrēta ex frīgīdissimā pruīnā, cadēns tangit; at caelum semper serēnum operit illās, quod splendet, lūce lātē diffūsā. Praetereā nātūra omnia nōbīs suppeditat, neque quidquam umquam turbat animī pācem mentisque tranquillitātem. Contrā vērō nusquam appārent Acherūsia templa; neque terra nōs prohibet cernere rēs omnēs, quae īfrā, sub pedibus nostrīs, fiant per spatia inānia. Tunc, cum dē hīs rēbus cōgitō, mē capit dīvīna quaedam voluptās, atque magna admīratiō: quia sīc nātūra, per vīrēs ingenī tuī patēns, ex omnī parte aperta est. Et, cum ostenderim quālia sint prīmōrdia rerū omnium, et quantum rēs, quae dissimilēs sunt inter sē variīs fōrmīs, āctae aeternō quōdam mōtū, sponte suā volitent, vel quō modō rēs quaeque possint fierī ex illīs; post hās rēs explānātās, nunc nātūra animī et animae vidētur esse illūstranda meīs carminibus; et timor ille Acherūntis procul expellendus, quī ab īmō et penitus vītā hominis perturbat, aspergēns omnia mortis nigrō colōre; neque sinit ūllās dēliciās vītae esse liberās et pūrās.

III. 1-40

<p>Ē tenebrīs tantīs tam clārum extollere lūmen quī prīmus potuistī illūstrāns commoda vītae, tē sequor, ō Grāiae gentis decus, inque tuīs nunc ficta pedum ponō pressīs vestīgia signīs,</p>	<p>tē sequor, ō Grāiae (= Graecae) gentis decus, quī prīmus potuistī extollere</p> <p>in-que tuīs pressīs signīs (: ves- tigīis) ponō ficta (: impressa, īnfīxa) vestīgia pedum <i>meōrum</i></p>
<p>5 nōn ita certandī cupidus quam propter amōrem quod tē imitārī aveō; quid enim contendat hirundō cycnīs, aut quidnam tremulīs facere artubus haedī cōnsimile in cursū possint et fortis equī vīs? tū, pater, es rērum inventor, tū patria nōbīs</p>	<p>quam quod te imitārī aveō propter amōrem meum ergā tē avēre = valdē cupere quid = quā in rē, quōmodo contendere = certāre <i>cum</i> cycnīs artus -ūs (<i>dat / abl pl -ūbus</i>) <i>m</i> = membrum cōnsimilis -e = similis quidnam cōnsimile et = atque cōnsimile atque = eiusdem generis atque patria praecepta praeceptum -ī <i>n</i> (< praecipere) = quod praeceptum est tuīsque ex chartīs = et ex tuīs chartīs (: librīs)</p>
<p>10 suppeditās praecepta, tuīsque ex, inclute, chartīs, flōriferīs ut apēs in saltibus omnia lībant, omnia nōs itidem dēpāscimur aurea dīcta: aurea, perpetuā semper dignissima vītā. nam simul ac ratiō tua coepit vōciferārī</p>	<p>flōri-fer -fera -ferum (< flōs + ferre) = plēnus flōrum lībāre = gustāre itidem <i>adv</i> (< ita + dem) = item, eōdem modō omnia aurea dīcta dē-pāscimur = gustāmus aurea <i>et</i> dignissima</p> <p>ratiō tua (: quae docēs), dīvīnā mente coorta vōciferārī = prōclāmāre</p>
<p>15 nātūram rērum, dīvīnā mente coorta, diffugiunt animī terrōrēs, moenia mundī discēdunt. Tōtum videō per ināne gerī rēs. Appāret dīvum nūmen sēdēsque quiētae, quās neque concutiunt ventī nec nūbila nimbīs</p>	<p><i>vērā</i> nātūram</p> <p>dif-fugere</p> <p>per tōtum ināne (: spatium va- cuum) gerī : nāscī et movērī dīvōrum (: deōrum) nūmen : potestās</p> <p>nūbila -ōrum <i>n pl</i> = nūbēs</p>
<p>20 aspergunt neque nix ācrī concrēta pruīnā cāna cadēns violat, semper[que] innūbilus aether</p>	<p>nix cāna, concrēta ācrī pruīnā ācrī : dūrā</p> <p>cānus -a -um = candidus in-nūbilus ↔ nūbilus (= serēnus)</p>

in-tegere = tegere
dif-fundere -fūdisse -fūsum
= spargere
porrō *adv* = deinde, praetereā

dē-lībāre = violāre, turbāre

obstat quīn dispiciantur = pro-
hibent dispicere
dis-picere = discernere

omnia, quaecumque geruntur

mē percipit (: capit)

re-tegere -tēxisse -tēctum =
aperīre (↔ cēlāre)

exōrdium -iī *n* = p̄ncipiūm

per-ciēre -ciisse -citur = per-
movēre

rēs quaeque
creāre = p̄creāre

hās-ce secundum rēs = post hās rēs
mihi vidētur animī atque animae
nātūra clāranda esse

clārāre = dēclārāre, clāre ostendere

forās agendus *esse vidētur* : ex-
pellendus esse vidētur

metus ille, quī hūmānam vītā
funditus ab imō turbat

suf-fundere = aspergere
nigror -ōris *m* = colōr niger
neque relinquit (: sinit) ūllam
voluptātem esse liquidam
pūramque
liquidus -a -um ↔ turbidus, sor-
didus

integit et largē diffūsō lūmine rīdet:

omnia suppeditat porrō nātūra neque ūlla

rēs animī pācem dēlībat tempore in ūllō.

At contrā nusquam appārent Acherūsia templa,

25

nec tellūs obstat quīn omnia dispiciantur,

sub pedibus quaecumque īnfā per ināne geruntur.

Hīs ibi mē rēbus quaedam dīvīna volūptās

percipit atque horror, quod sīc nātūra, tuā vī

tam manifesta patēns, ex omnī parte retēcta est.

30

Et quoniam docuī, cunctārum exōrdia rērum

quālia sint et quam variīs distantia fōrmīs

sponte suā volitent aeternō percita mōtū,

quōve modō possint rēs ex hīs quaeque creārī;

hāsce secundum rēs, animī nātūra vidētur

35

atque animae clāranda meīs iam versibus esse

et metus ille forās praeceps Acherūntis agendus,

funditus hūmānam quī vītā turbat ab imō

omnia suffundēns mortis nigrōre neque ūllam

esse voluptātem liquidam pūramque relinquit.

40

Mors nihil est ad nōs, neque pertinet quidquam

Mors nihil est ad nōs, neque quidquam pertinet, quandōquidem nātūra animī est mortālis. Et sicut nihil malī passī sumus tempore praeteritō, cum Carthāginiēnsēs accurrērunt ex omnibus partibus ad pugnandum, et cum omnia, horrendō bellī mōtū
5 *concussa, tremuērunt sub altīs aetheris aurīs, et cum incertum fuit cūctīs hominibus sub utrīus imperium sibi dēveniendum esset tam in terrā, quam in marī; ita, postquam nōn iam erimus (id est, cum*
10 *factum erit discidium animī et corporis, ex quibus sumus in ūnum coniūctī) scīlicet nihil omnīnō ēvenīre nōbīs, quī tum nōn erimus, aut tangere nostrōs sēnsūs poterit, etiamsī terra miscēbitur cum marī aut mare cum caelō. Quod sī nātūra animī et vīs animae aliquid dē nostrō corpore sentit, postquam ex eō iam dētracta est, tamen hoc nihil pertinet ad nōs, quī compositī sumus in ūnum ex societāte et coniūgiō corporis atque animae. Sī, vērō, post obitum nostrum, tempus collēgerit*
15 *prīmōrdia ex quibus cōstitimus, et iterum posue-*
20

quandōquidem = quia

discidium -i n < di-scindere

sēnsus -ūs m < sentīre

quod sī : sī vērō

obitus -ūs m = mors

rūsum = rūsus

nōs, *gen* nostrī
inter-rumpere = in mediō rumpere

angor -ōris *m* = animī cūra; affec-
tus quō animus turbātur

ante āctum : praeteritum
cōnsiderāre = mente spectāre

pausa -ae *f* = temporis spatium
sine mōtū; terminus

quīre -eō -ivisse = posse

dif-ferre = dissimilis esse

rit, sicut nunc posita sunt, atque rursus lux vitae concessa fuerit nobis; non est tamen cur etiam hoc factum pertineat quidquam ad nos, cum semel memoria nostrum interrupta sit. Et iam nunc nihil attinet ad nos de nobis ipsis scire qui fuerimus ante: neque iam nunc nos afficit angor de illis, quos futurum tempus ex nostra materia procreabit. Nam, si respicias totum immensum temporis spatium ante actum, atque consideres quam varii sint motus atomorum, facile credere poteris haec eadem primordia, ex quibus nunc nos constamus, saepe antea in eodem ordine posita fuisse, quo nunc sunt; neque tamen id retinere possumus memorum mente. Pausa enim vitae interiecta est, et cuncti motus, passim errantes, longae a sensibus vagati sunt. Etenim, si forte aliquid mali futurum est, tum debet in eo tempore etiam esse ille ipse, cui illud malum accidere possit. Quoniam verum mors hoc non sinit, ac prohibet esse illum, cui haec mala evenire queant, licet agnoscere nihil metuendum esse nobis in morte; neque ullum posse esse miserum, qui non est; neque quidquam differre, utrum nullum tempore iam natus fuerit antea, cum mors immortalis mortalem vitam ademit.

III.830-869

nīl = nihil | neque... hīlum (: ni-
hilum = nihil) = et omnino nōn,
neque quidquam

quandōquidem

nihil aegrī (: malī) sēnsimus tem-
pore ante āctō

Nīl igitur mors est ad nōs neque pertinet hīlum, 830

quandoquidem nātūra animī mortālis habētur.

Et velut ante āctō nīl tempore sēnsimus aegrī,

	ad cōnflīgendum venientibus undique Poenīs, omnia cum bellī trepidō concussa tumultū	cum omnia, concussa trepidō tumultū bellī, horrida contremuērunt
835	horrida contremuēre sub altīs aetheris aurīs, in dubiōque fuēre utrōrum ad rēgna cadendum omnibus hūmānīs esset terrāque marīque; sīc, ubi nōn erimus, cum corporis atque animāi discidium fuerit, quibus ē sumus ūniter aptī, 840 scīlicet haud nōbīs quicquam, quī nōn erimus tum, accidere omnīnō poterit sēnsūque movēre, nōn sī terra marī miscēbitur et mare caelō. Et sī iam nostrō sentit dē corpore postquam distractast animī nātūra animaeque potestās, 845 nīl tamen est ad nōs, quī cōmptū coniugiōque corporis atque animae cōsistimus ūniter aptī. Nec, sī māteriem nostram collēgerit aetās post obitum rūsumque redēgerit ut sita nunc est, atque iterum nōbīs fuerint data lūmina vītae, 850 pertineat quicquam tamen ad nōs id quoque factum, interrupta semel cum sit repetentia nostrī. Et nunc nīl ad nōs dē nōbīs attinet, ante quī fuimus, neque iam dē illīs nōs afficit angor. Nam cum respiciās inmēnsī temporis omne	-ēre = -ērunt con-tremere = valdē tremere utrōrum ad rēgna : in potestātem utrōrum cadendum esset omnibus hūmānīs (: omnibus hominibus) ubi : cum -āi = -ae corporis atque animae discidium : mors ē quibus (: corpore et animā) ūniter : in ūnum aptī : compositī nōn sī : etsī et sī nātūra animī animaeque potestās sentit <i>aliquid</i> postquam distracta est dē corpore nostrō cōmptus -ūs <i>m</i> = id quod ligat, vinculum ē cōmptū coniugiōque... cōn- sistimus māteries -ēi <i>f</i> = māteria red-igere -ēgisse -āctum = referre, iterum compōnere lūmina vītae : vīta nec (v. 847)... pertineat id quoque factum : etiam sī id fac- tum sit, etiam hoc factum cum semel interrupta sit repetentia -ae <i>f</i> : memoria quī fuimus anteā dē illīs <i>quī fuimus</i>

tum etiam <i>respicias</i> quam multimodī sint mōtūs	praeteritum spatium, tum mōtūs māteriāi	855
multimodus -a -um = varius ad-crēdere = incipere crēdere	multimodī quam sint, facile hoc adcrēdere possīs,	
haec eadem sēmina, ē quibus nunc nōs sumus, saepe antea posita fuisse in eōdem ordine, ut (:quō) nunc sunt	sēmina saepe in eōdem, ut nunc sunt, ōrdine posta haec eadem, quibus ē nunc nōs sumus, ante fuisse.	
id : vītam praeteritam	Nec memorī tamen id quīmus reprēhendere mente;	
interiecta est vagē < vagus -a -um (= errāns)	inter enim iecta est vītāi pausa vagēque	860
dē-errāre = errāre <i>procul</i> ab sēnsibus	dēerrārunt passim mōtūs ab sēnsibus omnēs.	⋮
sī <i>quid</i> futūrum est miserē et aegrē, ipse quoque, cui male possit accidere, dēbet esse tum, in eō tempore	Dēbet enim, miserē sī forte aegrēque futūrumst, ipse quoque esse in eō tum tempore, cui male possit	
ex-imere = adimere, dēmere eximit : prohibet	accidere. Id quoniam mors eximit, esseque ⁽ prohibet	
incommodum -ī n ↔ commodum conciliāre : coniungere	illum cui possint incommoda conciliārī,	865
	scīre licet nōbīs nīl esse in morte timendum	
nec <i>illum hominem</i> quī nōn est posse fierī miserum	nec miserum fierī quī nōn est posse, neque hīlum differre an nūllō fuerit iam tempore nātus,	
cum (: postquam) mors immortalis adēmit vītam mortālem	mortālem vītam mors cum immortalis adēmit.	

Mortem nōn esse timendam, cum dolōre careat

5 *“Iam - inquit - familia tua gaudēns nōn excipiet tē, neque uxor tua optima, neque cārī liberī obviam ībunt ut ōscula rapiant, nec afficient cor tuum sēcrētā dulcēdine. Neque tibi neque tuīs iam poteris esse auxiliō aliquid praeclārē faciendō; et tibi miserō, - aiunt - ūna diēs īnfēlix abstulit miserē omnia gaudia vītāe.” In hīs rēbus autem nōn addunt illud: “Nec tibi superest dēsīderium ūllum eārum rērum.” Quod sī bene cernant animō, et*

10 *verbīs apertē dīcant, liberābunt sē magnō āngōre et metū. Tū vērō, sīcut nunc in mortis sopōre dormīs, ita dormiēs per omne tempus quod restat, prīvātus omnibus dolōribus et morbīs. Nōs contrā lūgēbimus īnsatiābiliter prope tē factum cinerem in*

iam nōn ↔ adhūc

dulcēdō -inis *f* (< dulcis)
= voluptās

dēsīderium -īī *n* < dēsīderāre

angor -ōris *m* = quod animum per-turbat

sopor -ōris *m* = somnus

prīvāre : rē *p.* = rem adimere
prīvātus : carēns

īn-satiābilis -e = quī numquam satis habet

<p>bustum -ī n = rogas / sepulcrum (tumulus in quō corpus cremātur) maeror -ōris m < maerēre</p>	<p><i>bustō; neque ūlla diēs adimet nōbīs ē pectore aeter- num maerōrem. Ergō illud quaerendum est ab hōc homine, ‘quid sit tam acerbum sī omnia redeunt ad somnium et ad quiētem?’ ‘Quārē quisquam dēbeat aeternō lūctū afficī?’ Saepe vērō hominēs, cum accubuērunt et habent nōnnumquam pōcula</i></p>	<p>15 20</p>
<p>homullus -ī m = miser homō</p>	<p><i>animō: “Hoc est breve gaudium homullīs: citō trānsībit; neque posteā umquam illud revocāre licēbit.” Tamquam sī in eōrum lētō praesertim hoc</i></p>	<p>25</p>
<p>lētum -ī n = mors ex-ūrere = ūrere alius, gen alius</p>	<p><i>sit malī, ārdentī sitī exūrī et incendi, aut adhūc superesse alius cuiuslibet reī dēsīderium. Neque enim quisquam dēsīderat sēipsum aut vītā suam, tum cum animus et corpus pariter dormientēs quiēscunt. Namque fatendum est nōbīs tālem esse</i></p>	<p>30</p>
<p>nōs, gen nostrī</p>	<p><i>nostrī potest tangere nōs. Et tamen tum, cum in hāc vītā dormīmus, prīmōrdia illa, ex quibus cōnstāmus, haudquāquam errant per membra nos- tra procul ā mōtibus, quī dant sēnsūs; nam homō,</i></p>	<p>35</p>
<p>haudquāquam = nēquāquam</p>	<p><i>ēreptus ē somnō, excitātur, et redit ad vītā. Ergō exīstimandum est mortem multō minus pertinēre ad nōs quam somnum: sī potest esse minus, quam id, quod vidēmus esse nihil. Nam in morte māior disiectus māteriae sequitur, nec quisquam ē morte</i></p>	<p>40</p>
<p>dis-iectus -ūs m < dis-icere</p>	<p><i>excitātur aut surgit, cum semel vēnit frīgīdus vītāe fīnis.</i></p>	

III.894-930

- 894 “Iam iam nōn domus accipiet tē laeta neque uxor
 895 optima, nec dulcēs occurrent ōscula nāī
 praeripere et tacitā pectus dulcēdine tangent.
 Nōn poteris factīs flōrentibus esse tuisque
 praesidium. Miserō miserē” aiunt “omnia adēmit
 ūna diēs īnfēsta tibi tot praemia vītae.”
- 900 Illud in hīs rēbus nōn addunt: “Nec tibi eārum
 iam dēsīderium rērum nōn īnsidet ūllum.”
 Quod bene sī videant animō dictisque sequantur,
 dissolvant animī magnō sē āngōre metūque.
 “Tū quidem, ut es lētō sōpītus, sīc eris aevī
 905 quod superest cūctīs prīvātus dolōribus aegrīs;
 at nōs horrificō cinefactum tē prope bustō
 īnsatiābiliter dēflēvimus, aeternumque
 nūlla diēs nōbīs maerōrem ē pectore dēmet.”
 Illud ab hōc igitur quaerendum est, quid sit amārī
 910 tantō opere, ad somnum sī rēs redit atque quiētem,
 cūr quisquam aeternō possit tībēscere lūctū.
 Hoc etiam faciunt ubi discubūere tenentque
 pōcula saepe hominēs et inumbrant
 ōra corōnīs,

domus : familia
 dulcēs nāī occurrent praeripere
 (: ut praeripiant) ōscula
 praeripere (< rapere) = carpere,
 fūrārī | et : nec
 nōn poteris esse in factīs
 flōrentibus, tuisque (: nec tuīs)
 esse praesidium
 aiunt quī mortem esse molestam
 putant
 tibi miserō ūna diēs īnfēsta miserē
 adēmit omnia, tot praemia
 (:gaudia) vītae

nec ūllum iam dēsīderium eārum
 rērum
 īn-sidēre = inesse; super īnsidet
 : superest
 quod bene sī : sī hoc bene
 dictisque sequantur : et verbīs
 quoque hoc apertē dīcant
 dis-solvere = liberāre
 dissolvant sē ā magnō āngōre
 animī metūque
 sōpīre = dormientem facere
 aevī quod superest : per tōtam
 illam partem aevī quae superest

cinefactus -a -um = cinis factus;
 cremātus | prope tē, cinefactum
 in horrificō bustō
 horrificus -a -um = horrendus
 dē-flēre = flēre
 aeternum maerōrem

ab hōc homine
 amārī tantō opere : tam amārūm

rēs : vīta
 possit : dēbeat
 aeternō lūctū
 tībēscere = cōnsūmī
 ubi : cum | discubūere = dis-
 cubuērunt (apud mēnsam)
 hoc faciunt... ut dicant (: hoc
 dīcere solent)
 inumbrāre = umbrā operīre (: cin-
 gere) | ōra : frontēs
 corōna -ae f

hīc : in vītā | frūctus -ūs *m* (< frui)
 : voluptās, gaudium
 iam fuerit : mox ad finem advēnerit
 neque postea licēbit umquam
 revocāre *illam voluptātem*
 tamquam *sī* cum p̄mīs (: praeser-
 tim) hoc malī (: hoc malum) sit
 in morte eōrum, quod...

āridus -a -um = siccus
 torreat

aliae = aliūs (*gen*)
 cuiuslibet rei
 īnsideat : supersit
 tum... cum
 requirit : dēsīderat

licet per nōs ↔ negāmus (: fa-
 tēmur)

nec ūllum dēsīderium
 per nostrōs artūs (: in corpore
 nostrō)
 artus -ūs *m* = membrum corporis
 illa p̄mōrdia
 sēnsi-fer -a -um = sēnsu ferēns

cor-ripere = (subitō) rapere
 sē colligit : excitātur

minus *quam somnum*
 putandumst = putandum est

id quod

turbae māteriāi : corporis

ā lētō
 expergitus = experrēctus, excitātus
 ex-stāre = stāre, surgere
 quem (: cum eum) semel frīgida
 pausa vītāe (: mors) secūta est
 pausa -ae *f* = temporis spatium
 sine mōtū; terminus

ex animō ut dīcant: «Brevis hīc est frūctus homullīs;
 iam fuerit neque post umquam revocāre licēbit.» 915

Tamquam in morte malī cum p̄mīs hoc sit eōrum,
 quod sitis exūrat miserōs atque ārida torrat,
 aut aliae cuius dēsīderium īnsideat rēi.

nec sibi enim quisquam tum sē vītāque requirit,
 cum pariter mēns et corpus sōpīta quiēscunt; 920

nam licet aeternum per nōs sīc esse sopōrem,
 nec dēsīderium nostrī nōs afficit ūllum.

Et tamen haudquāquam nostrōs tunc illa per artūs
 longē ab sēnsiferīs p̄mōrdia mōtibus errant,
 cum correptus homō ex somnō sē colligit ipse. 925

Multō igitur mortem minus ad nōs esse putandumst,
 sī minus esse potest quam quod nihil esse vidēmus;
 māior enim turbae disiectus māteriāi

cōnsequitur lētō nec quisquam expergitus exstat,
 frīgida quem semel est vītāi pausa secūta. 930

Cūr nōn ut plēnus vītae convīva recēdis?

*Dēmum, sī Nātūra rērum ēdat hanc vōcem
subitō et ita aliquem nostrum reprehendat:*

*“Quid, ō homō, tibi est, cūr nimis acerbīs lūctibus
indulgeās? Cūr mortem plōrās, et flēs? Nam, sī
vīta, quae praeteriit, fuit tibi iūcunda, et sī om-*

5 *nia vītae commoda nōn flūxērunt sicut per vās
pertūsum, neque inūtilēs tibi periērunt; cūr nōn
discēdis tamquam convīva quī satis habuit vītae?*

*Cūr nōn accipis libentī animō, stulte, quiētem
sine cūrīs? Sī vērō, contrā, rēs illae omnēs, qui-*

10 *bus fructus es, efflūxērunt et periērunt, et sī vīta
tibi est gravis, quā dē causā cupis addere amplius
malī quod rūrsus tibi pereat? Nōnne potius vīs*

*finem facere vītae et poenae tuae? Namque nihil
habeō, quod amplius excōgitem et reperiam, quod*

15 *grātum sit tibi; omnia semper eadem sunt. Sī cor-
pus nōndum, annīs cōnfectum, tibi marcet, neque
membra, cōnsūmpta, languent: tamen haec omnia*

*restant eadem, etiamsī pergēs superāre omnia sae-
cula vīvendō: immō, etiamsī numquam moritūrus*

20 *sīs.” Quid respondeāmus ad haec, nisi Nātūram
nōs iūstē accūsāre et vēram causam nōbīs*

acerbus = molestus, dūrus
indulgēre indulsisse indultum
= cēdere

per-tundere -tudisse -tūsum
vās pertūsum

ef-fluere (< ex-fluere)

marcēre = corrumpī

languēre = dēbilis esse

aetāte provectus : senex, grandaevus

dē-plōrāre = plōrāre

*verbīs expōnere? Nōnne vērō iūstā dē causā, sī
homō aetāte prōvectior et senior querātur atque
dēplōret mortem suam, in eum etiam magis Nātūra
clāmābit et eum asperā vōce reprehendet? “Au-
fer hinc lacrimās, stulte, et dēsine querī! Marcēs
enim, cum iam omnibus vītae gaudiīs fructus sīs:
sed, cum semper cupīvissēs, quod nōn habēbās,
et contempsissēs praesentia, vīta tōta tibi efflūxit
imperfecta et ingrāta, et tibi nōn exspectantī mors
stetit iūxtā caput antequam, plēnus et saturātus
rēbus, possīs discēdere ē vītā.”*

25

30

saturārī (rē) = satis habēre (reī)

III, 931-960

vōcem mittere = vōcem ēdere

hōc *sermōne* alicui (: aliquem)
nostrum ipsa sīc increpet

tibi tantō opere est = tibi tam mul-
tum cordī est

quod... indulgēs : ut indulgeās
quid : cūr | con-gemere = querī;
quid mortem congemis? = cūr
dē morte quereris?

ante ācta priorque = praeterita

omnia commoda
quasi congesta (: col-lata) in vās
pertūsum | con-gerere = con-ferre
per-fluere; perflūxere = per-
flūxērunt | interiēre = interiērunt

aequō animōque = et aequō animō

ea, quae-cumque fructus es : ea,
quibuscumque fructus es (< frui)
periēre = periērunt
in offēnsō est = ingrāta est
offendere = laedere (animum),
displicere

quod rūsum (= rūsus)

Dēnique sī vōcem rērum nātūra repente

931

mittat et hōc alicui nostrum sīc increpet ipsa:

“Quid tibi tantō opere est, mortālis, quod nimis aegrīs

lūctibus indulgēs? quid mortem congemis ac flēs?

nam sī grāta fuit tibi vīta ante ācta priorque

935

et nōn omnia, pertūsum congesta quasi in vās,

commoda perflūxere atque ingrāta interiēre;

cūr nōn ut plēnus vītae convīva recēdis

aequō animōque capis sēcūram, stulte, quiētem?

Sīn ea, quae fructus cumque es, periēre profūsa

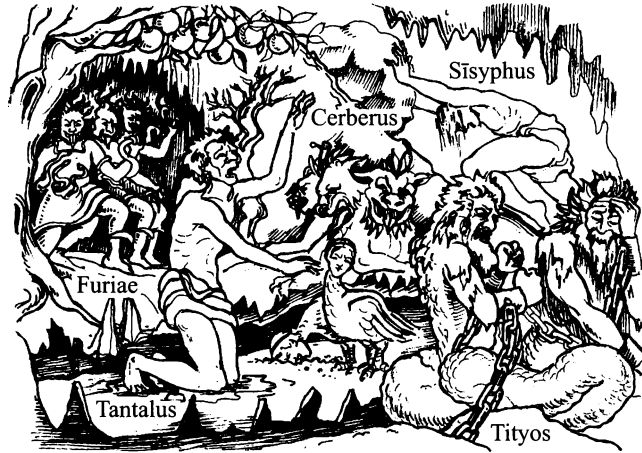
940

vītaque in offēnsō est, cūr amplius addere quaeris

rūsum quod pereat male et ingrātum occidat omne,

	nōn potius vītae finem facis atque labōris?	nōn = neque
	Nam tibi praetereā quod māchiner inveniamque,	
945	quod placeat, nihil est; eadem sunt omnia semper.	nihil est quod māchiner inveniamque, nihil est quod placeat
	Sī tibi nōn annīs corpus iam marcet, et artūs	nōn iam : nōndum et : nec
	cōnfectī languent, eadem tamen omnia restant,	eadem : haec mala restant <i>patienda</i>
	omnia sī pergēs vīvendō vincere saecula,	sī pergēs vincere : etsī vincēs omnia saecula
	atque etiam potius, sī numquam sīs moritūrus”,	
950	quid respondēmus, nisi iūstam intendere litem nātūram et vēram verbīs expōnere causam?	nisi nātūram intendere iūstam litem (: iūstē accūsāre) līs lītis <i>f</i> = certāmen verbīs factum (dē iūre) in-tendere = in-ferre expōnere = nārrāre, dīcere
	Grandior hīc vērō sī iam seniorque querātur	grandis -e = grandaevus, aetāte prōvectus
	atque obitum lamentētur miser amplius aequō,	<i>homō</i> grandior seniorque atque, miser, lamentētur obitum am- plius aequo (: plūs quam aequum est) obitus -ūs <i>m</i> (< obīre) = mors
	nōn meritō inclāmet magis et vōce increpet ācrī:	nōn : nōnne meritō <i>adv</i> = ut me- ritum est, iūre <i>nātūra</i> inclāmet ācer ācris ācre = dūrus, sevērus ab-hinc = hinc
955	“Aufēr abhinc lacrimās, balatrō, et compēsce querēllās.	bālatrō -ōnis <i>m</i> = quī nūgās dīcit compēsce = retinēre, re-primere
	Omnia perfūctus vītāī praemia, marcēs;	perfūctus omnia praemia (: plēnē fructus omnibus praemiīs) vītāī (: -ae) per-fūctī = dēfūctī, plēnē frui avēre = cupere, dēsīderāre
	sed quia semper avēs quod abest, praesentia temnis,	et praesentia temnere = contemnere
	imperfecta tibi ēlāpsa est ingrātaque vīta,	
	et necopīnantī mors ad caput adstitit ante	<i>tibi</i> necopīnantī; nec-opīnāns -antis = nōn exspectāns
960	quam satur ac plēnus possīs discēdere rērum.”	ante quam satur -a -um (< saturāre) = quī satis habet (cibī) plēnus rērum possīs = possēs

Īferī

Acherūns -untis *m* = fluvius apud
Īferōs (: Īferī)

Nūllum esse Acheruntem, nūllum Tartarum

Tantalus -ī *m* = rēx scelerōsus in
Īferīs pūnītus; magnum saxum
in aeternum suprā eius caput
pendēre dicitur

formīdō -inis *f* = timor

fors fortis *f* = fortūna
Tityos -ī (*acc* Tityon) *m* = *gigās*
(= homō māximus et altissimus)
ā deīs in Acheruntem missus;
avēs eius viscera in aeternum
vorāre dīcuntur

immānis -e = ingēns

iūgerum -i *n* = ager pedēs CCXL
longus, CXX lātus

orbis terrae = orbis terrārum

dī-lacerāre = distrahere lacerandō,
laniāre

Sīsyphus -ī *m* : cum Sīsyphus in
vītā dolīs ūsus esset et post mor-
tem ipsum Plūtōnem dēcipere
cōnātus esset, apud Īferōs ad
saxum in aeternum volvendum
condemnātus esse dīcebātur.

*Ea omnia, quae trādita sunt esse in ĩmō Ache-
runte, sunt tantum in vītā nostrā: neque ĩnfēlix Tan-
tulus timet ingēns saxum pendēns in āēre, ut āiunt,
vānā formīdine oppressus; sed potius vānus timor
deōrum premit hominēs in vītā; quī metuunt quem-
cumque cāsum fors ĩnferat. Neque avēs dēscendunt
super Tityon iacentem in Acherunte. Neque sānē
possunt invenīre aliquid quod per aeternum tempus
vorent sub magnō pectore illiūs, quamquam cōnstat
ex immānī spatiō corporis, ita ut nōn sōlum occu-
pet novem iūgera terrae extēnsīs suīs membrīs, sed
etiam orbem tōtīus terrae; nōn tamen poterit ferre
dolōrem aeternum huius generis, neque praebēre
cibum perpetuum dē suō corpore. Sed Tityos nōbīs
hominibus dīcitur ille vir, quem avēs dīlacerant,
cum iaceat in amōre, et quem ānxīi et trepidī metūs
cruciant; aut quem cūrae laniant quālibet aliā
cupiditāte. Similiter, in vītā, ante oculōs nostrōs, Si-
sypus quoque adest: nam tālis vidētur quicumque
studet postulāre ā populō fascēs et crūdelēs secūrēs,*

5

10

15

20

signa imperiī, et tamen semper victus ac maestus
redit. Nam postulāre magistrātum, quī vānus est,
neque umquam trāditur, et ferre perpetuō dūrum
labōrem in eō petendō, est id quod Sīsyp̄hī poena
25 significat: quae est magnō, sed vānō, labōre trūdere
saxum in summum et arduum montem: quod saxum
tamen iam volvitur iterum ā summō vertice, et rap-
tim ruit in campum plānum et aequum.

Praetereā, alere perpetuō ingrātam nātūram
30 animī et replēre illam optimīs rēbus, neque umquam
satiāre eam (quod quidem longa tempora annōrum
faciunt nōbīs, cum redeunt circum et portant frūctūs
et dīversās voluptātēs, neque tamen satiāmur um-
quam frūgibus vītae): istud sānē, ut opīnor, est id
35 quod poētae aiunt: virginēs aetāte flōrentī conicere
aquam in vās pertūsum, quod tamen nūllō modō po-
test complērī. Nunc vērō nec Cerberus, nec Furiae
nec Tartarus carēns lūmine ēdēnsque horrendās
40 flammās ex ore suō sunt in ūllō locō, neque sānē
possunt esse usquam: sed in vītā est māximus ti-
mor poenārum prō sceleribus māximīs; et sunt
crīminis poena et carcer, et, horrentēs, vidēmus
hominēs dēicī dē rūpe, vidēmus verbera, carnificēs,
50 picem, lāminam ārdentem, facēs: atque, etsī haec
omnia nōn adsunt, tamen animus, sibi cōnsciūs
maleficiōrum, timēns, adhibet sibi stimulōs et ūrit
sē ipse iīs cruciātibus: neque intereā cernit quī pos-
sit esse fīnis suōrum dolōrum, nec quī terminus sit
suōrum suppliciōrum; et timet etiam nē haec eadem
55 mala augeantur magis post mortem. Inde dēmum
accidit ut vīta stultōrum fiat similis eī vītae, quae
apud Inferōs esse in fābulīs nārrātur.

magistrātus -ūs *m* = officium
pūblicum
perpetuō *adv* = semper

trūdere trūsisse trūsum = pellere,
agere

vertex -icis *m* = pars summa,
culmen
raptim = celeriter

in-grātus -a -um ↔ grātus

satiāre (< satis) = satis dare

frūctus -ūs *m* = frūgēs

satiārī rē = satis rēi habēre

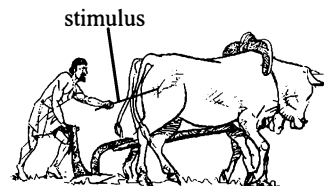
opīnārī = arbitrārī, putāre
virginēs *Danaidēs* (: filiae Danaī),
quae, cum interfēcissent marītōs,
in aeternum aquam in vās
pertūsum conicere apud Inferōs
damnātae esse dīcēbantur
pertūsum vās : v. *pāg.* 65

Cerberus -ī *m* : ferōx canis
Plūtōnis, quī tria capita habet
Furiae -ārum *f. pl* : trēs sororēs,
quae, ex Inferīs venientēs in
terrās, persequentēs hominēs
scelestōs, eōs insānōs faciunt
Tartarus -ī *m* = loca apud Inferōs
ubi cruciantur scelestī
carnifex -icis *m* = homō quī, offi-
cium suum faciēns, cruciat et
occidit hominēs scelestōs

pix picis *f* = māteria ātra (quae,
calidissima, fundēbātur in cor-
pora scelestōrum)

lāmina -ae *f* = metallum plānum
(quod calidissimum pōnēbātur
in corporibus scelestōrum)

cōnsciūs -a -um (+ *dat*) ↔ īnsciūs
ad-hibēre -uisse -itus = ūī (aliquā rē)
stimulus -ī *m* = quod stimulat

III, 978-1023

in Acherunte profundō

prō-dere -didī -ditum = nārrāre

miser Tantalus timet magnum
saxum impendēns in aere
fāma est : dīcitur
cassus -a -um = vacuus, vānus
torpēre -uisse = nihil facere posse,
opprimī

inānis metus dīvōrum (= deōrum)

mortālēsque timent cāsum

in-eunt : aggrediuntur, impetum
faciunt in | in Acherunte
nec possunt reperīre quicquam
quod scrūtentur ut edant sub
magnō pectore per perpetuam
aetātem (: per tempus aeternum)
scrūtārī = explōrāre, quaerere

quamlibet (+ con) = quam-
quam, etsī (+ ind) | q. immānī
prōiectū corporis exstet = etsī
immānissimum corpus habeat
quī : ita ut | nōn sōla (: nōn solum)
novem iūgera
dis-pandere -pessus = ex-tendere
ob-tinēre : operīre | -āī = -ae
tōtūus

aeternum dolōrem

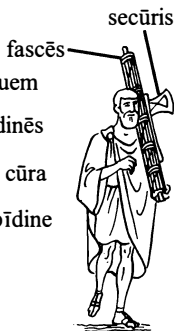
hic homō est, quem

volucrēs : cupīdinēs
ex-ēsse
āngor -ōris m = cūra

cuppēdine : cupīdine

ascēs et secūrēs = Insignia
imperīi

im-bibere (animum) : cōnstituere,
velle; i. petere = vult petere

Atque ea nīmīrum, quaecumque Acherunte profundō

978

prōdita sunt esse, in vītā sunt omnia nōbīs.

Nec miser impendēns magnum timet āere saxum

980

Tantalus, ut fāmast, cassā formīdine torpēns;

sed magis, in vītā, dīvum metus urget inānis

mortālēs, cāsumque timent, quem cuique ferat fors.

Nec Tityon volucrēs ineunt, Acherunte iacentem,

nec quod sub magnō scrūtentur pectore quicquam

985

perpetuam aetātem possunt reperīre profectō.

Quamlibet immānī prōiectū corporis exstet,

quī nōn sōla novem dispessīs iūgera membrīs

obteneat, sed quī terrāi tōtius orbem,

nōn tamen aeternum poterit perferre dolōrem

990

nec praebere cibum propriō dē corpore semper.

Sed Tityos nōbīs hīc est, in amōre iacentem

quem volucrēs lacerant atque exēst ānxius āngor

aut aliā quāvīs scindunt cuppēdine cūrae.

Sīsyphus in vītā quoque nōbīs ante oculōs est,

995

quī petere ā populō fascēs saevāsque secūrēs

imbibit et semper victus trīstisque recēdit.

Nam petere imperium, quod inānest nec datur

ināne est

umquam,

atque in eō semper dūrum sufferre labōrem,

in eō : in petendō imperiō
suf-ferre
hoc est adversō monte (: ab
īnfirmō monte ūsque ad culmen)
nixantem trūdere saxum
nixārī = valdē labōrāre

1000 hoc est adversō nixantem trūdere monte

saxum, quod tamen ē summō iam vertice rūsum

rūsum = rūsus

volvitur et plānī raptim petit aequora campī.

aequora plānī campī : campōs
aequōs et plānōs

Deinde animī ingrātam nātūram pāscere semper

atque explēre bonīs rēbus satiāreque numquam,

1005 (quod faciunt nōbīs annōrum tempora, circum

annōrum tempora = tempora annī
circum cum redeunt : cum iterum
iterumque redeunt in ordine
fētūs : frūgēs
lepōs -ōris *m* = rēs venusta,
voluptās

cum redeunt fētūsque ferunt variōsque lepōrēs,

nec tamen explēmur vītāī frūctibus umquam),

-āī = -ae
hoc (: nōs numquam ā temporibus
annī satiārī) est id quod *poētae*
memorant *cum dīcunt* puellās
laticem congerere

hoc, ut opīnor, id est, aevō flōrente puellās

aevō flōrente : iuvenēs
latex -icis *m* = aqua
con-gerere = ferre, conicere
quod : vās
potestur = potest

quod memorant laticem pertūsum congerere in vās,

1010 quod tamen explērī nūllā ratiōne potestur.

Cerberus et Furiāe iam vērō et lūcis egestās,

egestās -ātis *f* (< egēre) = inopia
horri-fer -era -erum = horribilis
ē-ructāre = ēmittere ex ōre
faucēs -ium *f pl* = ōs interius
aestus -ūs *m* = calor, flamma
quī : Cerberus, Furiāe, tenebrae et
Tartarus

Tartarus horriferōs ēructāns faucibus aestūs –

quī neque sunt usquam nec possunt esse profectō;

in *hāc* vītā est metus poenārum
īnsignis prō male factīs (: male-
ficiīs) īsignibus

sed metus in vītā poenārum prō male factīs

1015 est īsignibus īsignis scelerisque luēlla:

īnsignis-que luēlla sceleris
luēlla -ae *f* = poena

carcer, et horribilis dē saxō iactus deorsum,

iactus -ūs *m* < iacere
rōbur : carceris pars obscurior

verbera, carnificēs, rōbur, pix, lāmina, taedae;

taeda -ae *f* = fax

quae tamen etsī absunt, at mēns sibi cōnscia factīs

flagellīs : suppliciīs
torret : ūrit

flagellum -ī *n*

finis -is *f*: quae sit finis poenārum

metuit nē haec eadem (: hae poe-
nae) in morte gravēscant
gravēscere = gravior fierī

vīta stultōrum fit Acherūsia
Acherūsia -a -um < Acherūs

praemetuēns, adhibet stimulōs torretque flagellīs,

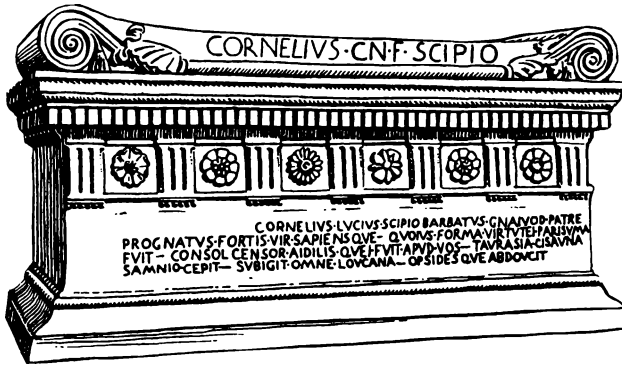
nec videt intereā quī terminus esse malōrum

1020

possit nec quae sit poenārum dēnique fīnis,

atque eadem metuit magis haec nē in morte gravēscant.

Hīc Acherūsia fit stultōrum dēnique vīta.

Sepulcrum Scīpiōnis Barbātī (cōs. a. 259 a. Chr. n.), quī fuit pater avī Scīpiōnis Africānī (cōs. a. 205 et 194 a. Chr. n.)
Scīpiō -ōnis *m*

Multī rēgēs rērumque potentēs occidērunt

rērum potentēs : rērum dominī

*Tū ipse poteris etiam aliquandō dīcere tibi:
“Etiam bonus Ancus relīquit lūcem suīs oculīs:
quī tamen, ō improbe!, fuit melior tē multīs rēbus.
Deinde aliī complūrēs rēgēs, et dominī, quī
5 imperāvērunt māximīs populīs, mortuī sunt. Etiam
ille rēx – quī ōlim viam strāvīt per mare magnum et
iter aperuit legiōnibus suīs ut incēderent per pon-
tum, et docuit trānsīre pedibus suprā altum et sal-
sum pelagus, et, prōgrediēns super aquās, sprēvit
10 strepitum HellēsPontī – cum eī ērepta sit lūx vītae,
animam ē suō moribundō corpore ēmīsīt. Scīpiō,
fulmen bellī, et timor Carthāginis, reddidit ossa
terrae, tamquam sī fuisset postrēmus servōrum.
Adde eōs, quī invēnērunt doctrīnās et dēliciās
15 huius vītae: adde sociōs Helicōniadum, ex quibus
Homērus, quī ūnus erat potītus poētārum rēgnō,
sōpītus est eōdem somnō, quō cēterī. Dēmum,
ubi mātūra senectūs effēcīt ut Dēmocritus ani-
madverteret mōtūs mentis gradātīm languēscere,
20 ipse, sponte suā occurrēns, mortī caput praebuit.
Epicūrus ipse mortuus est, exstīctō lūmine vītae:
ille, quī ingeniō vīcit hominum genus; quī omnēs*

bonus Ancus : Ancus Mārcius

ille rēx : Xerxēs, rēx īsignis
Persārūm (: gentis Asiae)
viam strāvīt = viam mūnīre/facere

salsus -a -um = in quō est sāl

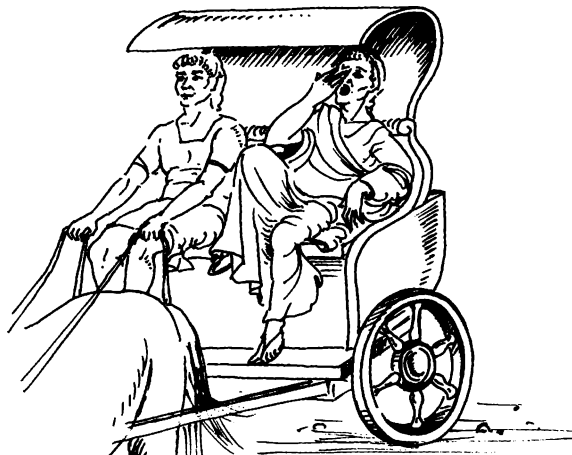
pelagus -ī *n* = mare
HellēsPontus -ī *m* = fretum inter
Eurōpam et Asiam
Scīpiō : cognōmine “Āfricānus”,
Carthāginiēnsēs dēvīcit in bellō
Pūnicō II (a. 202 a. Chr. n.)

Helicōniades -um *f* = Mūsae
Homērus -ī *m* = poēta Graecōrum
māximus

languēscere = dēbilis fierī

	<i>obscurōs fēcit, sicut sōl in caelō obscura facit sīdera, cum oritur. Tū vērō incertus cunctāberis, et dolēbis morī, cum tibi vīvō ac videntī iam ferē</i>	25
con-terere = terere, frūstrā cōsumere stertere = dormiēns sonitūs ēmittere (: alte dormīre)	<i>mortua sit vīta? Tū, quī conteris māiōrem partem vītae tuae dormiendō? Tū, quī vigilāns stertis, neque dēsiniis somnia vidēre, et habēs animum ānxiū inānī metū? Neque plērumque potes invenīre quid malī habeās, cum, tamquam ēbrius, infēlix, plūribus cūrīs ab omnī parte opprimeris, atque, iactātus dubiō errore mentis, vagāris.</i>	30
inānis -e = inūtilis, vānus		
	III, 1024-1052	
tūte = tū ipse	Hoc etiam tibi tūte interdum dīcere possīs:	1024
sīs = suīs	“Lūmina sīs oculīs etiam bonus Ancus relīquit,	1025
in multīs rēbus melior quam tū	quī melior multīs quam tū fuit, improbe, rēbus.	
rērum potentēs : quī potestātem in terrīs habuērunt	Inde aliī multī rēgēs rērumque potentēs	
occiderunt = occidērunt imperitāre = solēre imperāre ipse : Xerxēs quī viam strāvit deditque legiōnibus iter ire (: ut īrent) per altum mare ac docuit ire pedibus super salsās lacūnās	occiderunt, magnīs qui gentibus imperitārunt. Ille quoque ipse, viam quī quondam per mare magnum strāvit iterque dedit legiōnibus ire per altum	1030
lacūna -ae f = lacus, fossa; salsās lacūnās : maria contēpsit murmura pontī (: strepitum maris) īnsultāns in undās equīs exercitūs suī īn-sultāre (< in + saltāre) = salire super murmur -is n = strepitus animam fūdit ē moribundō corpore	ac pedibus salsās docuit super ire lacūnās et contēpsit, equīs īnsultāns, murmura pontī, lūmine adēptō, animam moribundō corpore fūdit.	
Scīpiadās -ae m : Scīpiō Āfricānus	Scīpiadās, bellī fulmen, Carthāginis horror,	
proinde ac = tamquam sī famul : famulus	ossa dedit terrae proinde ac famul īfimus esset.	1035

	Adde repertōrēs doctrīnārum atque lepōrum,	repertor -ōris <i>m</i> (< reperīre) = quī repperit lepos -ōris <i>m</i> = rēs pul- chra, quae dēlectat
	adde Helicōniadum comitēs; quōrum ūnus Homērus	Helicōniadum comitēs : poētae quōrum Homērus, quī ūnus
	scēpra potītus eādem aliīs sōpītus quiētest.	scēpra (: sceptrō) poētārum potītus est, sōpītus est eādem quiēte aliīs (: quā aliī hominēs sōpītī sunt)
	Dēnique Dēmocritum postquam mātūra vetustās	Dēmocritus -ī <i>m</i> = philosophus Graecus
1040	admonuit memorēs mōtūs languēscere mentis,	memorēs mōtūs mentis : me- moriās et cōgītātiōnēs
	sponte suā lētō caput obuius obtulit ipse.	obuius lētō caput obtulit : sē interfēcit lētum -i <i>n</i> = mors
	Ipse Epicūrus obit dēkursō lūmine vītae,	obit; ob-īre (mortem) : morī dēkursō : exstīncō
	quī genus hūmānum ingeniō superāvit et omnēs	
	restīnxit stēllās, exortus ut aetherius sōl.	aetherius -a -um = quī in aethere versātur
1045	Tū vērō dubitābis et indignābere obīre?	dubitāre + īmf = cūctārī indignābere = indignāberis
	Mortua cui vīta est prope iam vīvō atque videntī,	tū, cui vīta prope (: paene) mortua est vīvō et videntī (: quamquam vīvis et vidēs)
	quī somnō partem māiōrem conteris aevī,	aevī : temporis
	et vigilāns stertis, nec somnia cernere cessās	cessāre = dēsinerē
	sollicitamque geris cassā formīdine mentem	sollicitus -a -um = timōre et cūrīs affectus sollicitam mentem
1050	nec reperīre potes tibi quid sit saepe malī, cum	cassus -a -um = vanus, vacuus formīdō -inis <i>f</i> = terror
	ēbrius urgēris multīs miser undique cūrīs	tibi quid sit malī : quid patiāris
	atque animī incertō fluitāns errōre vagāris.”	tamquam ēbrius multīs cūrīs
		fluitāre = (in summā aquā) iactārī; fluitāns : iactātus hūc illūc

Saepe pondus inest animīs

gravitās -ātis *f* < gravis
re-sidēre = sedēre, sēdem habēre

vītam agere = vīvere

com-mūtāre = mūtāre

taedere pertaesum esse

mannus -ī *m* = equus parvus ex
Galliā

taedium -ī *n* < taedēre

haerēre = fixus esse, movērī
nōn posse; + *dat* = manēre
coniūctus cum

Sī hominēs possent cognōscere ex quibus causīs, et unde tanta mōlēs malōrum īnsit in animō, aequē ac videntur sentīre pondus malī (quod ipsōs suā gravitāte frangit) in pectore residēre, nōn aliō in locō: sī hoc, inquam, hominēs intellegere possent, 5
nōn ita agerent vītam ut nunc: saepissimē enim cernimus eōs ignōrāre quid velint, et quaerere semper; vidēmus eōs commūtāre locum, tamquam sī, mūtātā sēde, possint dēpōnere onus, quō opprimuntur. Ille, quem pertaesum est esse domī, 10
ēgreditur forās ex magnīs aedibus, at continuo domum redit, cum sentiat sibi nōn esse melius forīs. Tum properat ad villam agēns mannōs suōs, festīnāns valdē, quasi currat ad auxilium ferendum aedibus quae incendantur; sed, ubi primum tetigit ātria villae suae, statim ōscitat ob taedium, aut in gravem somnum lābitur, et cōnātur omnium rērum oblīvīscī, aut etiam, iterum festīnāns, urbem petit, eamque revīsit. Hōc modō hominēs sē ipsōs fugiunt: cum vērō sē ipsōs fugere nōn possint, etsī 20
invītī, sibi ipsī haerent, sēque ipsī ōdērunt, quia, quamquam aegrōtī sunt, nesciunt causam morbī.

III. 1053 - 1072

1053	Sī possent hominēs, proinde ac sentīre videntur pondus inesse animō, quod sē gravitatē fatīget,	proinde ac = aequē ac, eōdem modō ac sī possent hominēs nōscere ē qui- bus causīs id <i>pondus in animō</i> fiat
1055	ē quibus id fiat causīs quoque nōscere et unde tanta malī tamquam mōlēs in pectore cōnstet, haud ita vītā agerent, ut nunc plērumque vidēmus quid sibi quisque velit nescīre et quaerere semper, commūtāre locum, quasi onus dēpōnere possit.	tanta tamquam (: quasi) mōlēs malī vidēmus <i>hominēs</i> nescīre, et sem- per quaerere, quid quisque sibi velit quasi <i>quisque hōc modō</i>
1060	Exit saepe forās magnīs ex aedibus ille, esse domī quem pertaesumst, subitōque revertit, quippe forīs nihilō melius quī sentiat esse. Currit, agēns mannōs ad vīllam praecipitanter, auxilium tēctīs quasi ferre ārdentibus īnstāns;	ille exit quem pertaesum <i>est</i> esse domī quippe quī = quī scīlicet, quoniam quippe quī sentiat sē esse nihilō melius forīs praecipitanter <i>adv</i> = ruēns, valdē festināns quasi īnstāns ferre auxilium tēctīs ārdentibus īnstāns : properāns
1065	ōscitat extemplō, tetigit cum līmina vīllae, aut abit in somnum gravis atque oblīvia quaerit, aut etiam, properāns, urbem petit atque revīsit. Hōc sē quisque modō fugit, at quem scīlicet, ut fit, effugere haud potis est, ingrātīs haeret et ōdit	tetigit cum : cum prīmum tetigit abit in somnum gravis : cūrārum pondere oppressus, in somnum lābitur oblīvium -ī <i>n</i> < oblīvīscī oblīvia quaerit : quaerit oblīvīscī omnium
1070	proptereā, morbī quia causam nōn tenet aeger; quam bene sī videat, iam, rēbus quisque relictīs, nātūram prīmum studeat cognōscere rērum.	hōc modō sē quisque fugit at haeret <i>sibi</i> , quem effugere haud potis est (: potest) et ōdit <i>sē ipse</i> potis -e (<i>adi indēcl</i>) esse = posse ingrātīs <i>adv</i> ↔ sponte suā (= invītus) proptereā quia (: quoniam) <i>etsī est</i> aeger nōn tenet (: scit) causam morbī quam <i>causam</i> rēbus : negōtīs prīmum studeat cognōscere nātūram rērum

LIBER IV

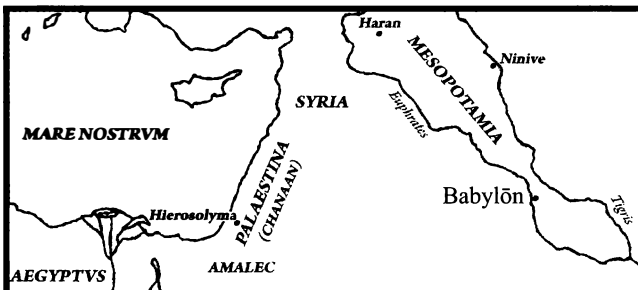
Dē amōris Insāniā

Postquam multa de animīs perturbātis
 amātōrum dīxit, Lucretīus haec scrībit: “Adde,
 quod iī quī amōre capiuntur cōsūmunt vīrēs
 suās et labōribus ferē moriuntur; adde, quod
 5 tōtam vītā suā alteriūs sub nūtū, quasi servī,
 agere cōguntur; neglegunt officia, ita ut etiam
 eōrum fāma, infirmior facta, vacillet. Rēs inte-
 rim lābitur, dum cōficiuntur Babylōnia unguen-
 ta et pulchrī calceī splendent in pedibus fēminae
 quae amātur, et magnī smaragdī viridēs in ānulīs
 10 aureīs inclūduntur, et pretiōsa vestīmenta terun-
 tur... Dīvitiae, quās patrēs bene parāverant,

amātor -ōris *m* = amāns

nūtus -ūs *m* = mōtus capitis (: sig-
 num agendī); alteriūs sub nūtū :
 sub imperiō alteriūs (: fēminae
 quae amātur)

vacillāre = incertō pede stāre
 rēs (familiāris) : dīvitiae
 Babylōnius -a -um < Babylōn
 unguentum -ī *n* = māteria bonō
 odōre quā corpus per-funditur
 smaragdus -i *m/f* = gemma
 pretiōsa
 viridis -e = herbae colōre

mitra -ae f
anadēma -atis n

palla -ae f = pallium fēminae

corōna -ae f = orbis nexus flōrum/
gemmaŕum (v. pāg. 29)
voluptās -ātis f = quod dēlectat,
dēliciae, rēs iūcunda (↔ dolor)

cōnsciūs -a -um : c. reī = quī rem
scit, sciēns

ambiguūs -a -um = quī potest
significāre duās rēs; relinquere
in ambigūō : incertum relinquere

īn-fīgere

āngere = cruciāre, turbāre

amor mūtūus : amor in quō quī
amat amatur

innumerābilis -e = quī numerārī
non potest

il-licere = allicere

plaga -ae f = rēte
per-rumpere

nōdus -ī m

*pereunt, et fiunt anadēmata, mitrae; hērēdēs,
amōre cuiusdam fēminae flagrantēs, eās dīvitiās
vertunt in pallās, aliaque nimis magnifica 15
vestīmenta. Ipsī, magnificā veste indūtī, et cibum
appōnentēs magnī pretiī, parant convīvia, lūdōs,
corōnās, multa pōcula... sed omnia frūstrā, quia,
in mediīs voluptātibus ipsīs, exoritur aliquid
amārum, quod animum turbet cūrāque afficiat: 20
aut enim eum, quī hōc modō vītā remque suam
perdit, factum sibi cōnsciūm, paenitet tōtum tem-
pus terere in nimīs voluptātibus et turpī ōtiō;
aut dolet, quod fēmina, cuius amōre ārdet, post-
quam verbum quoddam iēcit, in ambigūō senten- 25
tiam relīquit; quod verbum, quasi sagitta ex arcū
ēmissa et in cupidō corde īnfīxa, incipit flagrāre ut
ignīs, quō animus cōnsūmitur. Aut etiam āngitur,
quod arbitrātur fēminam nimium iactāre oculōs et
alium virum spectāre, vel in eius ōre videt aliqua 30
vestīgia rīsūs. Et haec accidunt in amōre mūtūō
et admodum secundō; in adversō vērō et miserō
innumerābilis sunt, quae etiam oculīs clausīs
quisquis intellegere potest: ita ut multō melius sit
vigilāre et cavēre nē illiciāmur amōre nēve in haec 35
mala incidāmus. Nam vītāre nē in rētia Amōris
coniciāmur, nōn est tam difficile, quam liberārī
sī forte plagā implicātus sīs, et perrumpere dūrōs
nōdōs Veneris.*

IV.1121-1148

1121 Adde quod absūmunt vīrēs pereuntque labōre;
adde quod alterius sub nūtū dēgitur aetās,
languent officia atque aegrōtat fāma vacillāns.

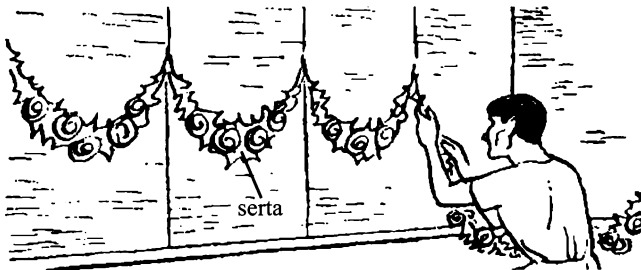
Lābitur intereā rēs et Babylōnia fiunt

1125 unguenta et pulchra in pedibus Sicyōnia rīdent,
scīlicet et grandēs viridī cum lūce smaragdī

1127 aurō inclūduntur teriturque thalassina vestis

1129 Et bene parta patrum fiunt anadēmata, mitrae,

1130 interdum in pallam atque Alidēnsia Cīaque vertunt.

Eximiā veste et vīctū, convīvia, lūdī,
pōcula crēbra, unguenta, corōnae,serta parantur,
nēquīquam, quoniam mediō dē fonte lepōrum

surgit amārī aliquid, quod in ipsīs flōribus āngat,

1135 aut cum cōnsciū ipse animus sē forte remordet
dēsidiōsē agere aetātem lūstrīsque perīre,
aut quod in ambigūo verbum, iaculāta, reliquit,

adde quod amātōrēs absūmunt
alteriūs
dēgere (< dē + agere) = agere;
dēgere aetātem = vītam agere
languere = vīribus carere
languent officia : hominēs ob-
liviscuntur officiōrum
et *divitiae* B. unguenta fiunt : pe-
cunia perit emendō B. unguenta
pulchra Sicyōnia : pretiōsī calceī
Graecī (< Sicyō -ōnis *f*, urbs
Graeciae)
grandis -e = magnus
grandēs smaragdī
thalassinus -a -um = colōre maris

bene parta patrum : (*divitiae*)
bene parātae ā māiōribus
interdum amātōrēs vertunt *divitiās*
ā patribus sibi lēgātās
Alidēnsia Cīaque : vestēs pretiōsae
ex Asiae urbe Alindā et ex
Graecā insulā Cīa,

serta parantur

veste : ornamentīs
vīctus -ūs *m* = cibus

crēbra : multa
serta -ōrum *n pl*

lepōs -ōris *m* = voluptās

in ipsīs flōribus : in mediīs
voluptātibus | *animum* āngat
animus sē remordet putāns sē
dēsidiōsē agere aetātem (: vītam)
re-mordere = āngere cūrīs
dēsidiōsus -a -um = piger;
dēsidiōsē : in turpī otiō
lūstrum -ī *n* = locus sordidus ni-
miae voluptātis; nimia voluptās
quod *femina quae amātur*, iaculāta
verbum, reliquit in ambigūo
iaculārī = iacere, ēmittere

af-figere (< ad) | vīvēscere = inci-
pere vīvere (: flagrāre)

aut quod putat *fēminam* nimium
iactāre oculōs

in vultūque : et in vultū

haec mala inveniuntur in amōre
propriō (: amōre mūtuō)
in adversō et inopī amōre sunt
mala quae *prehendere* (: vidēre)
possis oculōrum lūmine opertō
(: oculis clausīs)
inops -opis *adi* = pauper, mīser

ita ut | vigilāre : sē cūstōdīre
contrā perīcula
ante : ante quam amēs

quā docuī ratiōne : illā ratiōne
quam docuī

vītāre nē iaciāmur in plagās amōris

ita... quam = tam... quam
rētibus ipsīs = ex mediīs rētibus

quod cupidō affixum cordī vīvēscit ut ignis,

aut nimium iactāre oculōs aliumve tuērī

quod putat, in vultūque videt vestīgia rīsūs.

1140

Atque in amōre mala haec propriō summēque secundō

inveniuntur; in adversō vērō atque inopī sunt,

prehendere quae possis oculōrum lūmine opertō

innumerābilis; ut melius vigilāre sit ante,

quā docuī ratiōne, cavēreque, nē illiciāris.

1145

Nam vītāre plagās in amōris nē iaciāmur,

nōn ita difficile est quam, captum, rētibus ipsīs

exīre et validōs Veneris perrumpere nōdōs.

Et implicitus possis effugere infestum amorem

Attamen etiam implicitus et impeditus possis
 fugere a nefasto amore, nisi tu ipse tibi obstes,
 et negligas omnia vitia animi aut corporis eius
 feminae, quam cupis et appetis. Hominēs enim,
 5 facti caeci cupiditate, saepe res falsas secum re-
 putant et tribuunt his feminis eas virtutes, quas re-
 vera illae non habent.

at-tamen = tamen

ob-stare + dat = ire prohibere

ap-petere (< ad-) cupidē petere

tribuere -uisse -ūtum = dare

Multis igitur rationibus cernimus improbās et
 foedās in deliciis esse et summō honore haberi.
 10 Atque alii derident alios, suadentque ut mitigent
 suos affectus, dicentes eos turpi amore affici,
 neque, miseri, plerumque respiciunt sua mala,
 quae sunt maxima. Femina nigro colore corporis
 est eis "mellis colore"; sordida et male olens est
 15 "acosmos"; quae viridēs habet oculos est "Mi-
 nervae simulacrum", gracillima et dura est quasi
 "dorcās"; quae parva est et pumilio, vocatur ab
 amante "una ex Gratiis, tota purum sal"; ingens

dorcās

olere = odorem emittere

acosmos -on adi Gr. = non
 ordinatus, sine ornamentis
 viridis -e = herbae colore

dorcās -adis f | pumilio -onis m/f
 = homo brevissimus corpore
 Grātia -ae f = una ex tribus deabus
 pulchritudinis

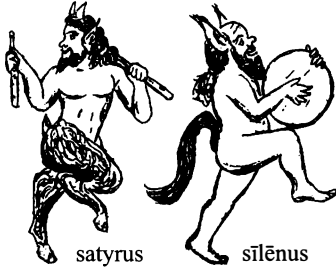
immānis -e = ingēns, māximus
balbus -a -um = quī nōn potest
bene loquī

loquācītās -ātis f < loquī

macer -cra -crum ↔ crassus

tussis -is f = morbus faucium

ūbera -um fpl = pectus mulieris
Iacchus -ī m = Bacchus (quem
quīdam Cereris filium esse
dicēbant) | sīmulus -a -um = qui
nāsum plānum habet
sīlēnus -ī m / satyrus -ī m / satyra
-ae f = Bacchī comitēs

nempe = scīlicet, certē

cachinnāre (< cachinnus) = rīdēre

*corpore et immānis appellātur “admīranda et au-
gusta”. Sī est balba neque potest loquī, dīcunt eam 20
“pīpiāre”; sī est omnīnō mūta, eam “pudīcam”
vocant; ea vērō quae nōn tolerandā loquācītate
ārdet est “ignīs flagrāns”. “Rēs amanda et tenuis”
fit cum adeō macra est, ut vīvere vīx possit; “gra-
cilis” vērō, sī iam est paene mortua tussī; quae au- 25
tem nimis fōrmōsa et magnīs ūberibus est, dīcitur
“Cerēs ipsa post Iacchum nātum”; quae simula
est, appellātur “Sīlēna et satyra”, et ea quae tumi-
da habet labra nōminātur “tōtum ōsculum”. Lon-
gum erit sī reliqua omnia temptem dīcere nōmina, 30
quibus virī appellant fēminās, quās amant.*

*Etiam sī tamen fēmina sit pulchritūdine faciēi
quantā libet, ita ut ex omnibus eius membrīs
exoriātur vīs Veneris, hoc oportet cōgitāre:
“Nempe aliae quoque sunt; certē anteā vīximus 35
sine hāc; certē haec quoque fēmina eadem facit
(et scīmus eam haec facere!) quae aliae fēminae
turpēs faciunt; et ipsa sē aspergit odōribus, et
ancillae ipsae ab eā fugiunt et clam cachinnant.*

amāracus

unguentum

sertum -ī n = flōrum catēna (v.
pāg. 81)
unguere = unguentō perfundere
unguentum -ī n | unguentō
amāracinō | amāracinus -a -um
< amāracus -ī m/f : herba bene
olēns

*Et vir quī amat, saepe, flēns, prohibitus ā fēminae 40
domō, flōribus et sertīs operit līmen, et forēs, qui-
bus superbē exclūdatur, unguīt amāracinō et, mi-
ser, dat ōscula iānuae. Attamen, sī forte admittātur
et, cum iam sit in interiōre domō, ūna tantum
aura percusserit eum ingredientem et odōrem ad 45
eius nāsum attulerit, sine dubiō quaeret honestās*

causās ut discēdat et lāmentātiō saepe repetīta et
 exoriēns ex intimō animō subitō finem habēbit, et
 continuō sē ipse accūsābit stultitiae, quod clārē
 50 vidēbit sē illī fēminae tribuisse plūs quam iustum
 est concēdere mortālī.

concēdere : (rem alicui) c.
 = (sponte) dare, tribuere (id
 quod poscitur)

Neque hoc ignōrant fēminae, quās virī amant:
 quamobrem ipsae magis summō opere omnia
 quae post scaenam vītāe fiunt occultant, neque
 55 mōnstrant iīs, quōs volunt sibi vincīre et amōris
 catēnīs tenēre alligātōs; at frūstrā, quia tū animō
 poteris cūncta haec in lūcem extrahere et quaerere
 omnēs causās cūr eās rīdeāmus; sī vērō fēmina
 pulchrum habeat animum neque odiōsa sit, me-
 60 lius erit praetermittere vitia et ignōscere hūmānīs
 rēbus.

summō opere : māximō labōre

al-ligāre

ex-trahere

odiōsus -a -um = quī odium
 merētur

IV. 1149-1191

1149 Et tamen implicitus quoque possīs inque pedītus

inque pedītus = et impedītus

1150 effugere īnfēstum, nisi tūte tibi obuius obstēs

īnfēstum amōrem
 tū-te = tū ipse

et praetermittās animī vitia omnia prīmum

omnia animī vitia

aut quae corporis sunt eius, quam praepetis ac vīs.

aut vitia | eius fēminae
 prae-petere = petere ante aliōs,
 cupidē petere

Nam faciunt hominēs plērumque, cupīdine caecī,

nam ita faciunt

et tribuunt ea quae nōn sunt hīs commoda vērē.

hīs fēminīs ea commoda (: vir-
 tūtēs) quae vērē nōn sunt

1155 Multimodīs igitur prāvās turpēsque vidēmus

multimodīs adv = multīs modīs
 prāvās et turpēs fēminās

esse in dēliciīs summōque in honōre vigēre.

vigēre = valēre

Atque aliōs aliī irrīdent veneremque suādent

aliī amantēs irrīdent aliōs
 ir-rīdēre = rīdēre, dē-rīdēre
 venerem : ardōrem amōris

ut plācent (< plācāre) : ut mītigent
afflictāre = assiduē ad dēspērā-
tiōnem addūcere
sua māxima mala

nigra *fēmina*
melichrūs *adi Gr.* = colōre mellis
immundus -a -um ↔ mundus

fētidus -a -um = foedē olēns

caesius -a -um = quī oculōs
viridēs habet | Palladium -ī *n* =
simulācrum Minervae | nervōsus
-a -um ↔ mollis | lignea : dūra

charitōn mia Gr. = Grātiarum ūna

cataplexis -is *f* = rēs admīranda
(*Gr.*) : rēs quam hominēs admī-
rantur

traulīzī Gr. : inconditē loquitur;
pīpiat ut avis
odiōsa *et* loquācula | loquāculus -a
-um = quī nimium loquitur
lampadium -ī *n* = parvula lampas
ischnon erōmenion Gr. : tenuis rēs
amāta

maciēs -ēī *f* < macer
rhadinē -ēs *f*: macra, tenera
ea quae est iam (: paene) mortua
mammōsus -a -um < mamma
(: pectus mulieris)
ab Iacchō : post Iacchum nātum
labeōsus -a -um = quī labra ma-
gna habet | *philēma -atos n Gr.*
= bāsium, ōsculum
longum est sī cōner dīcere cētera
dē genere hōc (: huius generis)
estō : etiam sī *fēmina* est
quantō vīs ōris honōre : magnā
pulchritūdine ōris

cui (: cuius) *ex* omnibus membrīs

hāc sine : sine hāc *fēminā*

turpī : *quae facit turpis fēmina*

ipsa sē miseram suffit taetrīs
odōribus | suffire = respergere
(fumō et odōribus)

quam : et eam | fugitāre = festināns
fugere | fūrtim *adv* = fūris modō,
velut fūr, clam

ex-clūdere ↔ admittere
amātor -ōris *m* = quī amat, amāns

ut plācent, quoniam foedō afflictentur amōre,
nec sua respiciunt, miserī, mala māxima saepe.

Nigra “melichrūs” est, immunda et

fētida “acosmos,”

caesia “Palladium”, nervōsa et lignea “dorcās”,

parvula pūmiliō, “charitōn mia, tōta merum sāl”,

magna atque immānis “cataplexis plēnaque honōris”.

balba loquī nōn quit – “traulīzī”; mūta “pudēns” est;

at flagrāns odiōsa loquācula “lampadium” fit.

“Ischnon erōmenion” tum fit, cum vīvere non quit

prae maciē; “rhadinē” vērō est iam mortua tussī;

at nimia et mammōsa “Cerēs” est “ipsa ab Iacchō”,

sīmula “Sīlēna ac satyra est”, labeōsa “philēma”.

Cētera dē genere hōc longum est sī dīcere cōner.

Sed tamen estō iam quantō vīs ōris honōre,

cui Veneris membrīs vīs omnibus exoriātur;

nempe aliae quoque sunt; nempe hāc sine

vīximus ante;

nempe eadem facit – et scīmus facere – omnia turpī

et miseram taetrīs sē suffit odōribus ipsa,

quam famulae longē fugitāre fūrtimque cachinnant.

At lacrimāns, exclūsus amātor līmina saepe

flōribus et sertīs operit, postēsque superbōs
unguit amāracinō et foribus, miser, ōscula fīgit;

1180 quem sī, iam admissum, venientem

offenderit aura

ūna modō, causās abeundī quaerat honestās

et meditāta diū cadat altē sūmpta querēlla

stultitiāque ibi sē damnet, tribuisse quod illī

plūs videat quam mortālī concēdere pār est.

1185 Nec Venerēs nostrās hoc fallit; quō magis ipsae

omnia summō opere hōs vītae postscaenia cēlant,

quōs retinēre volunt adstrictōsque esse in amōre,

nēquīquam, quoniam tū animō tamen omnia possīs

prōtrahere in lūcem atque omnēs inquīrere rīsūs

1190 et, sī bellō animōst et nōn odiōsa, vicissim

praetermittere et hūmānīs concēdere rēbus.

postēs -ium *m pl* = forēs, iānuā
postēs superbōs : p. fēminae su-
perbae
figit : dat

quem sī : sī vērō eum (: amātōrem)
iam : tandem

of-fendere -fendisse -fēsum
= laedere (animum), displicēre
sī modō ūna aura (: odor fēminae)
offenderit eum, iam admissum,
venientem *in interiōrem domum*
meditārī = cōgitāre (dē), in animō
habēre; querēlla diū meditāta : q.
quae diū in animō *habēbātur*
et altē sūmpta : extrācta ex intimō
animō
stultitiā sē damnet : accūset sē
stultitiae
quod videat sē tribuisse illī
fēminae plūs quam pār
(: iūstum) est

Venerēs nostrās : fēminās amātās
hoc mē fallit : hoc ignōrō
quō : quā dē causā
ipsae cēlant omnia postscaenia vītae
(: suōs turpēs mōrēs occultōs) hōs
quōs... | rem cēlare aliquem : rem
nōn patefacere alicui | postscae-
nium -ī *n* = quod est post scaenam
ad-stringere = vincīre

omnēs rīsūs : omnēs causās rīdendī
inquīrere = quaerere

sī bellō animō est : sī *fēmina* bel-
lum (: pulchrum) animum habet
vicissim *adv* = contrā
praetermittere : nōn omnēs mōrēs
eius explōrāre
concēdere : ignōscere, parcere

LIBER V

Nātūra rērum nōn est facta in ūsum hominum

“Etiam sī – ait Lucrētius – ignōrem quae sint
 prīmōrdia rērum, ausim tamen hoc dēmōnstrāre
 ex ipsīs ratiōnibus caelī et hoc dīcere ex multīs
 aliīs causīs: nātūram rērum nōn esse prōcreātam
 5 ā deīs in nostrum ūsum, adeō praedita est rēbus
 adversīs. Prīmum eius spatīi, quod ingēns orbis
 caelī obtegit, avidam partem tenent montēs et
 silvae, ubi fera animālia habitant; etiam rūpēs,
 ingentēs palūdēs et mare, quod finēs terrārum
 10 lātē complectitur nōn parvam partem occupant.
 Ex eō porrō ārdor fervidus et cāsus gelī conti-
 nuus tollunt hominibus ferē aliās duās partēs.
 Id tamen, quod restat agrōrum, nātūra suā vī
 malīs herbīs obducet, nisi industria hominum
 15 obstāret, cōnsuēta, vīvendī causā, labōrāre dūrō
 bidente et proscindere terram pressīs arātrīs.

prīmōrdia rērum : prīncipia om-
 nium rērum
 ausim : audeam

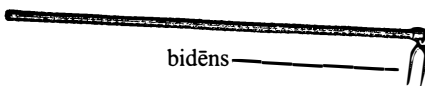
praeditus -a -um + abl : rē p.
 = rem habēns

ob-tegere = tegere
 avidus -a -um = valdē cupidus;
 avidam partem : magnam par-
 tem (: partem avidē occupātam)

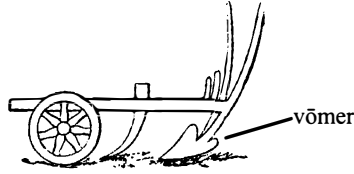
lātē adv < lātus -a -um
 porrō adv = deinde, praetereā
 fervidus -a -um (< fervere) = cali-
 dissimus | cāsus -ūs m < cadere
 gelum -ī n : nix | tollere = adimere

ob-dūcere = tegere, operīre

cōnsuētus -a -um = quī solet
 bidēns -entis m
 pro-scindere

bidēns

fēcundus -a -um = fertilis

vōmer -eris *m*

glēba -ae *f* = parva mōlēs terrae
sub-igere -ēgisse -āctus : s. terram =
terram movēre et vertere (arātrō)

ex-sistere = surgere, crēscere

frondēre = frondēs efferre

flōrēre -uisse < flōs

aetherius -a -um < aether

fervor -ōris *m* = calor magnus

prūna -ae *f* = quasi nix, quae hieme,
nocte frīgīdā, terram operit

violentus -a -um = quī vī ūtitur,
ferōx

immātūrus -a -um (↔ mātūrus)
= qui ante tempus fit

vītālis -e = quī adiuvat ad vītā
dandam aut retinendam

alvus -ī *f* = venter

nīxus -ūs *m* = labor

lūgubris -e = valdē trīstis

re-stāre = superesse

crepitācilla -ōrum *n pl*

loquēlla -ae *f* = sermo

tūtārī = semper tuērī

*Nisi excitāremus fēcundam terram ad frūgēs
gignendās, vertentēs vomere fertilēs glēbās, et
subigentēs solum terrae, nōn possent frūgēs vī suā
existere ē terrā in clārās aurās. Sed aliquandō,* 20

*cum iam rēs omnēs parātae magnō labōre ubīque
frondent ac flōrent, tunc vel sōl aetherius ūrit illās
magnīs suīs fervōribus, vel imbrēs repentinī eās
perdunt, et frīgīdae prūinae aut ventī flantēs qua-
tiunt eās violentō impetū. Deinde quārē nātūra 25*

*nūtrit et auget horrendum genus ferārum in terrā
et in marī, quae inimīcae sunt generī hūmānō?
Quārē tempora annī afferunt morbōs? Cūr mors
immātūra vagātur? Praetereā etiam puer iacet
nūdus in terrā, sicut nauta ēiectus violentīs undīs,* 30

*loquī nesciēns, egēns omnī auxiliō vītālī, cum
prīmum nātūra eum ēmittit ex alvō mātris magnō
nīxū, et implet locum flētū lūgubrī, sicut iūstum est
eī, cui tot ac tanta mala restant superanda in vītā.
Varia tamen animālia, pecora et ferae, crēscunt,* 35

neque eīs opus est crepitācillīs ad ludendum, neque

crepitācilla

*ūllī adhibenda est dulcis et conti-
nua loquēlla nūtrīcis alentis,
nec quaerunt sibi variās vestēs
prō dīversīs temporibus caelī;* 40

*dēmum nōn eīs opus est armīs,
aut mūrīs altīs, quibus tūtentur
suās rēs, quoniam ipsa terra et
nātūra, parēns rērum, omnia
necessāria iīs omnibus largītur.* 45

V.195-234

195 Quod sī iam rērum ignōrem prīmōrdia quae sint,
hoc tamen ex ipsīs caelī ratiōnibus ausim
cōnfirmāre aliisque ex rēbus reddere multīs:
nēquāquam nōbīs dīvīnitus esse parātam
nātūram rērum: tantā stat praedita culpā.

*etiam sī ignōrem quae sint
prīmōrdia rērum*

*cōnfirmāre et reddere (: dē-
mōnstrāre) ex ipsīs ratiōnibus
caelī et ex multīs aliis rēbus |
cōn-firmāre = affirmāre, certō
statuere*

*nam rērum nātūra stat (: est)
praedita tantā culpā (: tot rēbus
adversīs)*

200 Prīncipiō, quantum caelī tegit impetus ingēns,
inde avidam partem montēs silvaeque ferārum
possēdēre, tenent rūpēs vāstaeque palūdēs
et mare, quod lātē terrārum distinet ōrās.
Inde duās porrō prope partēs fervidus ārdor

*quantum spatium impetus ingēns (:
magnus et celer orbis) caelī tegit*

*inde (: illiūs) avidam partem pos-
sēdērunt montēs et silvae*

aliam partem tenent...

*distinet ōrās terrārum
dis-tinēre = dīvidere*

prope (: ferē) duās partēs ē tribus

205 adsiduousque gelī cāsus mortālibus aufert.

sentis

Quod superest arvī, tamen id nātūra suā vī
sentibus obdūcat, nī vīs hūmāna resistat,
vītāi causā validō cōnsuēta bidentī
ingemere et terram pressīs prōscindere arātrīs.

*Quod arvī (: ex arvīs) superest, id
tamen...*

*sentis -is m | nī = nisi
vīs quae est cōnsuēta inge-
mere validō bidentī et est
cōnsuēta prōscindere terram
pressīs arātrīs vītāe causā (: ad
vivendum) | -āī = -ae
in-gemere + dat*

210 Sī nōn fēcundās vertentēs vōmere glēbās
terrāique solum subigentēs cīmus ad ortūs,
sponte suā nequeant liquidās existere in aurās.
Et tamen interdum magnō quaesīta labōre

cīre / ciēre = excitāre

*Sī nōn cīmus ad ortūs frūgum
fēcundās glēbās, eās vertentēs
vomere*

frūgēs nequeant

liquidūs -a -um = clārus, lūcēs

*cum iam omnia, quae sunt
quaesīta magnō labōre*

tunc aut aetherius sōl nimiīs
fervōribus torret, aut subitī
imbrēs perimunt...

per-imere -ēmisse -emptum = per-
dere

flābra -ōrum *n pl* = impetūs
ventōrum | turbō -inis *m*
praetereā, cūr nātūra alit atque
auget *in* terrā et marī horrifē-
rum genus ferārum, *quod est*
īnfēstum hūmānae gentī? | horri-
fer -era -erum = horrendus

turbō

tum porrō puer, *ita* ut nāvita
(= nauta) ab undīs saevīs prō-
iectus...

nāvita -ae *m* = nauta
indigus -a -um + *abl* = egēns
cum primum *eum* in ōrās lūminis
(: in vītā) ex alvō mātris
magnis nīxibus nātūra profūdit

locum vāgītū lūgubrī complet
aequum = iustum
ut aequum est *eī*, cui...

tantum malōrum (: tanta mala)

variae : multae ac dissimilēs

eīs animālibus opus est nec cui-
quam *eōrum* adhibenda est

almus -a -um = quī alit
īn-frāctus -a -um (↔ frāctus)
= continuus, sine intevallō
nec *animālia* quaerunt variās
vestēs prō tempore caelī (: se-
cundum tempestātem)

dēnique *animālibus* nōn opus est
quī = quibus | sua : suās rēs
quandō (: quoniam) tellūs ipsa
nātūraque daedala rērum omnia
largē pariunt
daedalus -a -um = artis plēnus
/ arte cōnfectus; nātūra d. rērum
= nātūra opifex rērum, parēns
omnium rērum

cum iam per terrās frondent atque omnia flōrent,

aut nimiīs torret fervōribus aetherius sōl

215

aut subitī perimunt imbrēs gelidaeque pruīnae

flābraque ventōrum violentō turbine vexant.

Praetereā genus horriferrum nātūra ferārum

hūmānae gentī īnfēstum terrāque marīque

cūr alit atque auget? Cur annī tempora morbōs

220

adportant? Quārē mors immātūra vagātur?

Tum porrō puer, ut saevīs prōiectus ab undīs

nāvita, nūdus humī iacet, īnfāns, indigus omnī

vītālī auxiliō, cum primum in lūminis ōrās

nīxibus ex alvō mātris nātūra profūdit,

225

vāgītūque locum lūgubrī complet, ut aequumst

cui tantum in vītā restet trānsīre malōrum.

At variae crēscunt pecudēs armenta feraeque

nec crepitācillīs opus est nec cuiquam adhibendast

almae nūtrīcis blanda atque īnfrācta loquella

230

nec variās quaerunt vestēs prō tempore caelī,

dēnique nōn armīs opus est, nōn moenibus altīs,

quī sua tūtentur, quandō omnibus omnia largē

tellūs ipsa parit nātūraque daedala rērum.

Dē prīmā orbis terrārum aetāte dē hominibus prīscīs

Terra quoque antīquissimīs temporibus
 temptāvīt prōcreāre multa mōnstra, quae nāta sunt
 corpore vultūque mīrābilī: exemplī causā, andro-
 gynem, quī est inter virum et fēminam, sed neu-
 5 ter est et utrīque dissimilis; alia mōnstra, partim
 carentia pedibus, partim vērō viduāta manibus.
 Plūra quoque inventa sunt carentia oculīs, sine ōre
 et vōce, et sine vultū. Alia autem inventa sunt ita
 impedīta adhaesū membrōrum per tōtum corpus
 10 ut nihil possent facere, neque prōgredī in quem-
 quam locum, neque fugere malum, neque capere
 rēs sibi ūtilēs ad vītam. Terra autem prōcreābat
 frūstrā mōnstra ac portenta huius generis, quo-
 niam nātūra prohibuit auctum, neque potuērunt
 15 pervenīre ad aetātem cupītā, neque invenīre ci-
 bum, neque gignere filiōs.

Itaque oportet plūrima genera animantium iam
 tum periisse, nec potuisse augēre prōlem suam,

androgynē -is *m* = homō quī habet
partēs et virī et fēminae

dissimilis + *dat*
partim... partim... = aliī... aliī...
viduāre (aliquem rē/rēi) = (alicui
rem) ēripere, adimere; viduāta
manibus : sine manibus; quae
āmīsērunt manūs

adhaesū membrōrum : membrīs
inter sē coniūctīs
ad-haesus -ūs *m* < ad-haerēre

portentum -ī *n* = rēs mīrābilis
contrā nātūrā facta, prōdigium
auctus -ūs *m* < augēre
cupere -ivisse -ītum
cupītus = optātus

animāns -antis *n* = animal
prōlēs -is *f* = stirps, filiī/filiae

pro-pāgāre = spargere; p. prōlem :
 maiōrem facere prōlem
 vītālis -e < vīta
 celeritās -ātis f < celer
 tūtārī -ātum esse = tuērī
 re-servāre
 tūtēla -ae f = cūra

ūtilitās -ātis f < ūtilis

prīncipiō adv = prīmum

vulpēs -is f

veterīnus -a -um = quī vehit
 būcerus -a -um = quī cornua bovis
 gerit

pābulum largum : magna cōpia
 pābulī

tribuere -uisse -ūtum = praebēre

fātālis -e = fātō cōstitūtus
 interitus -us m < interīre
 redigere -ēgisse -āctum (< agere) :
 dūcere

multa portenta

cōnāta est
 coorta : nāta

sīcut androgynem quī est inter
 utrāsque nātūrās (: virī et
 fēminae) | nec utrum = sed neu-
 trum (: nec vir nec femina) est
 utrimque remōtum : et procul
 abest ab utrōque

*eam propāgandō. Nam omnia quae vidēs āere
 vītālī fruī, vel dolus, vel fortitūdō, vel celeritās* 20

*tūtāta est ab ortū, ita servāns genus eōrum. Et
 plūrima animālia sunt nostrae tūtēlae data, quae
 restant commissa nōbīs propter suam ūtilitātem.
 Prīncipiō enim fortitūdō servāvit crūdēle genus
 leōnum eōrumque saevam prōlem, tum dolus* 25

*cōservāvit vulpēs, dēnique celeritās in fugiendō
 tūtāta est cervōs. Vērum canēs, quī vigilēs ac fidī
 sunt, et omne animal quod nātum est dē genere
 veterīnō, et etiam pecudēs, quae lānam ferunt,
 et genera būcera: Haec omnia animālia sunt* 30

*mandāta nostrae tūtēlae! Nam fugam ā saevīs ferīs
 cupīvērunt et quiētem atque pābulum largum sine
 suō labōre acceptum quaesīvērunt: quae omnia eīs
 largīmur tamquam mercēdem propter ūtilitātem
 eōrum. Sed cūr sinerēmus in nostrā tūtēlā vīvere* 35

*et tūta esse illa animālia quibus Nātūra nihil tri-
 buit, neque ut ipsa per sē vīvere, neque ut nōbīs
 ūtilitatem quandam dare possent? Itaque haec om-
 nia animālia erant aliīs cibus et iacēbant impedīta
 vinculis fātālibus, dōnec Nātūra genus eōrum ad
 interitum redēgit.* 40

V. 837-877

Multiatque tum tellūs etiam portenta creāre 837

cōnātast mīrā faciē membrīsque coorta:

Androgynem, inter utrāsque nec utrum utrimque

remōtum;

- 840 orba pedum partim, manuum viduāta vicissim.
Mūta sine ōre etiam, sine vultū caeca reperta,
vīnctaque membrōrum per tōtum corpus adhaesū,
nec facere ut possent quicquam nec cēdere quōquam
nec vītāre malum nec sūmere quod foret ūsūs.
- 845 Cētera dē genere hōc mōnstra ac portenta creābat
nēquīquam, quoniam nātūra absterruit auctum
nec potuēre cupītum aetātis tangere flōrem
- 848 nec reperīre cibum nec iungī per Veneris rēs.
- 855 Multaque tum interiisse animantium saecula necessest
nec potuisse propāgandō prōcūdere prōlem.
Nam quaecumque vidēs vēscī vītālibus aurīs,
aut dolus aut virtūs aut dēnique mōbilitās est
ex ineunte aevō genus id tūtāta reservāns;
- 860 multaque sunt, nōbīs ex ūtilitāte suā quae
commendāta manent, tūtēlae trādita nostrae.
Prīncipiō genus ācre leōnum saevaue saecula
tūtāta'st virtūs, vulpēs dolus et fuga cervōs.
At levisomna canum fidō cum pectore corda,
865 et genus omne quod est veterīnō sēmine partum
lānigeraeque simul pecudēs et būcera saecula
- et alia portenta* partim orba pedum, vicissim viduāta manuum orbus -a -um (+gen / abl) : carēns vicissim *adv* = partim etiam reperta sunt portenta mūta... caeca...
vīnctaque adhaesū membrōrum per tōtum corpus ita ut quōquam *adv* = in ūllum locum
quod foret ūsūs : quod esset ūtile
dē genere hōc : huius generis creāre = prōcreāre
nēquīquam *adv* = frūstrā abs-terrere -uisse -itum = prohibēre
nec potuērunt tangere (: cōnsequī) cupītum flōrem aetātis
per Veneris rēs : corporibus (ad prōcreandum)
et tum necesse est multa saecula animantium (: prōlēs et genera animālium) interiisse
prō-cūdere = prōcreāre
nam aut dolus aut virtūs aut mōbilitās est tūtāta genus eōrum animālium, quaecumque vidēs vēscī vītālibus aurīs (: animam dūcere) reservāns id genus ex ineunte aevō (: inde ab ortū) mōbilitās -ātis *f* = celeritās aevum -i *n* = aetās
multaque sunt trādita nostrae tūtēlae, quae ex suā ūtilitāte nōbīs commendāta manent
commendāre -āvisse -ātum = committere
prīncipiō virtūs (: vīs) tūtāta est genus ācre et saeva saecula (: genera) leōnum, dolus tūtātus est vulpēs, fuga (: mōbilitās) tūtāta est cervōs
at corda levisomna canum cum fidō pectore suō | levi-somnus -a -um = quī levī somnō capitur (: vigilāns) quod est partum ē veterīnō sēmine, simul *et* pecudēs lānigerae (: quae lānam gerunt) et būcera saecula (: genera) | lāniger -ra -rum

*haec omnia, o Memmī, sunt
trādita tūtēlae hominum*

*cupidē adv < cupidus
fūgērunt*

*larga pābula parta (: impetrāta)
sine suō labōre*

*quae ut praemia damus iīs, eōrum
ūtilitātis causā.*

*quīs (= quibus) | nīl = nihil
hōrum : hārum rērum*

*nec ut possent vīvere, nec ut
possent dare*

*quārē paterēmur genus eōrum
animālium*

*haec animālia iacēbant praedae et
lucrō (dat : quasi praedae et in
commodum) aliīs (: aliōrum)*

*indupedīta suīs vinculis fātālibus :
impedīta catēnīs Fātī*

omnia sunt hominum tūtēlae trādita, Memmī !

Nam cupidē fūgēre ferās pācemque secūta

sunt et larga suō sine pābula parta labōre,

quae damus ūtilitātis eōrum praemia causā.

870

At quīs nīl hōrum tribuit Nātūra, nec ipsa

sponte suā possent ut vīvere, nec dare nōbīs

ūtilitātem aliquam, quārē paterēmur eōrum

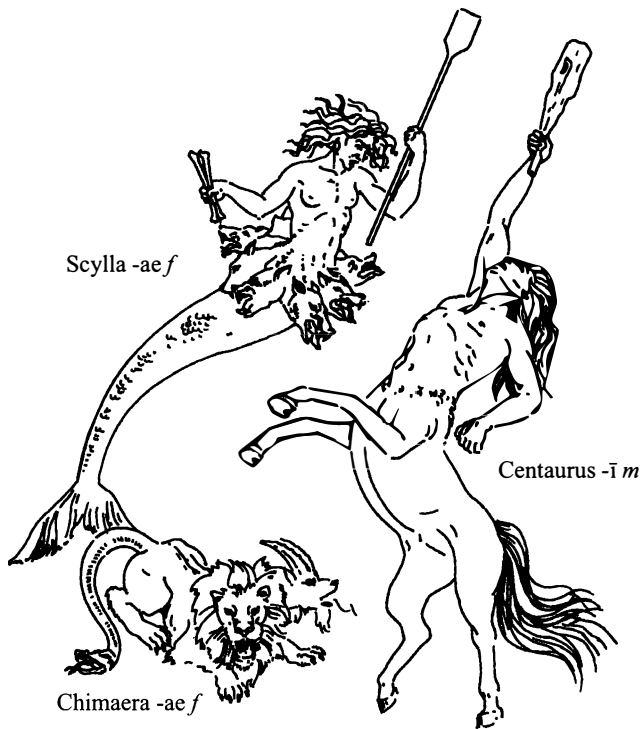
praesidiō nostrō pāscī genus esseque tūtum?

Scīlicet haec aliīs praedae lucrōque iacēbant

875

indupedīta suīs fātālibus omnia vinclīs,

dōnec ad interitum genus id Nātūra redēgit.

Cūr mōnstra esse nōn possint

Vērūm Centaurī numquam fuērunt neque
 umquam animālia duābus nātūrīs et bīnā fōrmā
 nāscī potuērunt. Ex hāc rē omnibus, etiam hīs
 quī hebetī ingeniō sunt, licet intelligere cūr rōbur
 5 compāctum ex membrīs aliēnigenīs nōn possit
 utrimque pār esse: prīmum quia equus circiter
 tribus exāctīs annīs flōret, puer vērō nōn eōdem
 tempore; immō plērumque etiam post trēs annōs
 dormiēns quaerit ūbera mātris lactantia. Deinde
 10 proptereā quod, cum vīrēs ac valētūdō equum
 senēscēntem dēficiunt vītaque languida ē cor-
 pore eius discēdere vidētur, tum dēmum iuventūs
 incipit puerō flōrentī eiusque mālae mollī barbā
 operiuntur. Itaque nē cāsū putāveris posse cōnfici

bīnus -a -um : duplex

hebes -etis *adi* = stultus
 rōbur -oris *n* = vīs in corpore
 com-pingere -pēgisse -pāctus
 (< pangere) = partēs cōgere in
 ūnam rem
 aliēnigenus -a -um = quī ad
 aliēnum genus pertinet
 flōrēre -uisse (< flōs) = māximam
 vim recipere

lactāns -antis (< lactāre) = quī lac
effert

dēficere + *acc* : dēficiunt equum
 = abeunt ex corpore equī | lan-
 guidus -a -um = dēbilis, infirmus

māla -ae *f* = gena (v. pāg. 25)

veterīnus -a -um = animal quod
impedīmenta vehit
suc-cingere = circumdare

discors -cordis *adi* (< discordia)
= dissimilis, pugnāns

ārdēscere = incipere ārdēre

mōs mōris *m* = modus agendī

quippe : etenim, namque

cicūta -ae *f*

venēnum -ī *n* = cibus vel pōtiō
quae mortem affert

fulvus -a -um = color similis aurō

triplex -icis *adi* < trēs

fingerē finxisse fictum = excō-
gitāre rēs falsās

tellūs -ūris *f* = terra
effūtīre = dicere rēs falsās et vānās
nītī nīxus esse
nīxus *in hōc* = crēdēns *huic*

arbusta -ōrum *n pl* = humiliōrēs
arborēs

animāns -antis *n* = animal

Centaurōs ex sēmine hominis et equī, quod est animal veterīnum; aut Scyllās, quae alteram corporis partem succīnctam canibus furentibus, alteram vērō piscī similem habent, aut alia huius generis, quōrum membra inter sē discordia esse vidēmus. Nam ea omnia neque eōdem tempore 15
crēscunt, flōrent et senēscunt; neque ārdēscunt eōdem amōre; neque mōribus conveniunt. Immō 20

*nōn prōsunt corporibus dissimi-
libus eadem: quippe licet vidēre
caprās nūtrīrī cicūtā, quae herba* 25
*est venēnum hominibus. Vērūm
tamen cum flamma ūrat fulva
corpora leōnum et pariter omne*

*animal, quodcumque in terrīs ē sanguine visce-
ribusque cōnstet; quōmodo saeva Chimaera po-
tuit per ōs ēmittere ē corpore flammam? Quippe* 30
*Chimaera illa ūna ē triplicī corpore cōnstābat:
nam prīma pars leōnis, postrēma dracōnis, media
ipsīus Chimaerae erat.*

Ergō ille quī fingit bēstiās huius modī orīrī 35
*potuisse tunc, cum tellūs et caelum erant novis-
sima, multa falsa poterit effūtīre nīxus in hōc
sōlō et vānō nōmine novitātis. Tum ille vir poterit
nārrāre ōlim fluvios aureos ubīque mānāvisse et
arbusta solita esse flōrēre gemmīs; aut finget ipse* 40
*tunc hominēs tantō rōbore ac magnitudīne cor-
poris nātōs esse ut ūnō gradū aequora trānsīre et
suīs manibus permovēre caelum circā sē possent.
Sed quod multa sēmina rerum fuērunt in ūniversō* 45
*mundō tum, cum prīmum tellūs animālia passim
prōcreāvit, nōn id dēmōnstrat animantia inter*

- 50 *sē mixta et bīnīs corporibus gignī potuisse. Nam ea omnia genera herbārum et arbustōrum, quae adhūc, ē terrā genita, abundant, nūllō modō inter sē mixta gignī possunt. Quaeque tamen rēs suō rītū crēscit et ob certam quandam lēgem nātūrae aliae ab aliīs differunt.*
- V. 878-924
- 878 Sed neque Centaurī fuerunt nec tempore in ūllō esse queunt duplicī nātūrā et corpore bīnō,
- 880 ex aliēnigenīs membrīs compācta, potestās, hinc illinc pār, vīs ut sat pār esse potis sit. Id licet hinc quamvīs hebetī cognōscere corde: prīncipiō circum tribus āctīs impiger annīs flōret equus, puer haudquāquam; nam saepe etiam nunc
- 885 ūbera mammārum in somnīs lactantia quaeret. Post, ubi equum validae vīrēs aetāte senectā membraque dēficiunt fugientī languida vītā, tum dēmum, puerīlī aevō flōrente, iuventūs occipit et mollī vestit lānūgine mālās.
- 890 Nē forte ex homine et veterīnō sēmine equōrum cōnfierī crēdās Centaurōs posse neque esse,
- ab-undāre = passim mānāre
suō rītū : suō modō ac tempore
- fuērunt
quīre -eō -īvisse / -iisse = posse
...animantia duplicī nātūrā et corpore bīnō
ita ut potestās agendī sit pār hinc illinc (: ē duābus partibus suīs), et item vīs potis sit (: possit) esse sat pār
omnibus hominibus, quamvīs sint hebetī corde, licet hinc id cognōscere
quam-vīs + conī = quamquam
prīncipiō : prīmum omnium
circum tribus annīs āctīs : ferē post trēs annōs
impiger equus
haudquāquam : nōn ita
etiam nunc : etiam post trēs annōs
- mamma -ae f = pectus fēminae
post, ubi (: cum), aetāte senectā (: in senectūte) validae vīrēs et membra, languida fugientī vītā (: quia vīta ab iīs fugit), dēficiunt equum | senectus -a -um < senex aevum -ī n : aetās (puerīle aevum : pueritia)
oc-cipere = incipere
lānūgō -inis f = prīma barba mollī lānūgine
nē forte crēdideris posse
cōn-fierī = cōnficī

aut *esse* Scyllās succīnctās ravidīs
canibus | ravidus -a -um = rabiē
affectus | sēmi-marīnus -a -um
= cuius media pars in marī est
dē genere hōrum (: similia hīs
portentīs)
quōrum membra vidēmus discor-
dia *esse* inter sē

flōrēscere : flōrēre incipere

prōiciunt (: āmittunt) *ea rōbora*

Venere : amōre
mōribus ūnīs : iisdem mōribus

iūcunda : quae iuvant
per artūs : in corpore

pinguēscere = crassus fierī,
crēscere
barbiger -ra -rum = quī gerit bar-
bam; pecudēs barbigerāe : caprae
quae *herba* hominī est ācre
venēnum

cum vērō flamma quidem solet
torrēre atque ūrere tam corpora
fulva leōnum quam omne genus
animantium, quodcumque vis-
ceris et sanguinis in terrīs exstet
(: quodcumque in terrīs ē carne
et sanguine cōnset)

viscus -eris *n* = carō, viscera

quī : quōmodo
ut ūna Chimaera flāret

: cuius prīma pars est leō,
postrēma dracō, media ipsa
Chimaera

ex ōre ācrem flammam

quārē quī fingit tālia animālia
gignī potuisse etiam tellūre novā
caelōque recentī (: cum tellūs et
caelum nūper orta erant), licet *ut*
multa similī ratiōne effūtiat ōre,
nīxus in hōc ūnō et inānī nōmine
'novitātis'

aurea flūmina
vulgō = passim

suēsse (: adsuēvisse) | ad-suēscere
-suēvisse -suētum = solēre

aut *dīcat*
tantō impete... nātum esse
impes -etis *m* = rōbur, impetus

aut ravidīs canibus succīnctās, sēmimarīnīs
corporibus, Scyllās et cētera dē genere hōrum,
inter sē quōrum discordia membra vidēmus.

Quae neque flōrēscunt pariter nec rōbora sūmunt

895

corporibus neque prōiciunt aetāte senectā

nec similī Venere ārdēscunt nec mōribus ūnīs

conveniunt neque sunt eadem iūcunda per artūs:

quippe vidēre licet pinguēscere saepe cicūtā

barbigerās pecudēs, hominī quae est ācre venēnum.

900

Flamma quidem vērō cum corpora fulva leōnum

tam solet torrēre atque ūrere quam genus omne

visceris in terrīs quodcumque et sanguinis exstet,

quī fierī potuit, triplicī cum corpore ut ūna,

prīma leō, postrēma dracō, media ipsa, Chimaera

905

ōre forās ācrem flāret dē corpore flammam?

Quārē etiam tellūre novā caelōque recentī

tālia quī fingit potuisse animālia gignī,

nīxus in hōc ūnō novitātis nōmine inānī,

multa licet similī ratiōne effūtiat ōre:

910

aurea tum dīcat per terrās flūmina vulgō

flūxisse et gemmīs flōrēre arbusta suēsse

aut hominem tantō membrōrum esse impete nātum,

	trāns maria alta pedum nīsūs ut pōnere posset	ut posset pōnere nīsūs pedum (: gradūs) trāns maria alta nīsūs -ūs <i>m</i> < niti tōtum caelum
915	et manibus tōtum circum sē vertere caelum.	
	Nam quod multa fuēre in terrīs sēmina rērum,	fuēre = fuērunt; quod fuēre multa sēmina : fuisse multa s.a
	tempore quō prīmum tellūs animālia fūdit,	<i>illō</i> tempore fūdit : passim genuit
	nīl tamen est signī mixtās potuisse creārī	nīl (= nihil) signī est : nōn signifi- cat pecudēs mixtās inter sē creārī = prōcreārī
	inter sē pecudēs compāctaque membra animantum,	animantium
920	proptereā quia quae dē terrīs nunc quoque abundant	proptereā quia (: quia) genera herbārum ac frūgēs arbustaque laeta quae...
	herbārum genera ac frūgēs arbustaque laeta	laeta : abundantia
	nōn tamen inter sē possunt complexa creārī,	complexa (: mixta) inter sē
	sed rēs quaeque suō rītū prōcēdit et omnēs	
	foedere nātūrae certō discrīmina servant.	foedere certō discrīmen -inis <i>n</i> = id quō duae rēs differunt

Dē prīmīs hominibus mōre ferārum vīventibus

Id genus hominum in agrīs errantium multō dūrius fuit (ut necesse erat, cum dūra terra illōs prōcreāvisset) et erat māiōribus et firmiōribus ossibus intus fundātum, connexum intus per viscera fortibus nervīs, nec tālis erat, ut facile damnum 5 acciperet ex frīgore, neque ex novitāte cibī nec ūllō corporis morbō. Et per multōs annōs sōlis, quī per caelum vertuntur, hominēs vītā agēbant mōre errantium ferārum. Neque quisquam erat moderātor curvī arātrī, neque quisquam sciēbat 10 mōlīrī arva ferrō, nec dēmittere in terram virgulta tenera, neque caedere falcibus siccōs rāmōs arboribus altīs. Illud mūnus, quod sōl et imbrēs dederant, vel quod tellūs genuerat suā sponte, satis plācābat ventrēs. Plērumque pāscēbant 15 corpora sua inter quercūs, quae ferunt glandēs;

fundāre = sustinēre, firmāre
con-nectere -nexisse -nexum
nervus -ī m

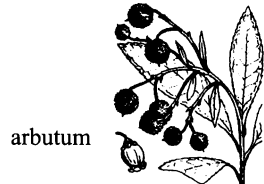
moderātor -ōris m = quī regit
mōlīrī = laborāre
mōlīrī arva = arāre
virgultum -ī n

plācāre = sēdāre
glāns -andis f

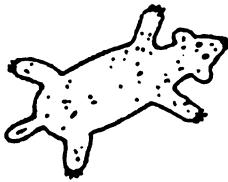

glāns

arbutum

et arbuta, quae vidēs hōc tempore nostrō mātūra fierī rubrō colōre, tunc terra ferēbat plūrima eius modī, atque etiam māiōra. Et novitās mundī
 20 tunc, flōrēscēns, dedit praetereā plūrēs aliōs cibōs, inconditōs, quī tamen satis erant miserīs hominibus. Vērūm flūmina et fontēs vocābant hominēs ad exstinguendam suam sitim, sicut hōc tempore nostrō clārus dēcursus aquae ex
 25 altīs montibus invitat genera ferārum quae sitiunt. Dēmum occupābant sacra antra silvestria Nymphārum - sibi vagīs nōta - ē quibus sciēbant fluenta, delābentēs cōpiōsā vī, lavāre ūmida saxa; ūmida saxa scīlicet stūllantia super viridī muscō;

pellis

muscus

30 et sciēbant eās aquās partim scatēre et ērumpere in apertōs agrōs. Nōndum sciēbant praeparāre rēs igne: neque utī pellibus, atque operīre corpus exuviīs ferārum. Sed habitābant silvās, nemora, et montēs cavōs; et occultābant squālida sua corpora inter fruticēs, coactī fugere vim ācrem ventōrum et imbrēs. Neque poterant spectāre ad pūblicum commodum, neque sciēbant utī ūllīs īnstitutīs aut
 35 lēgibus inter sē. Quisque rapiēbat eam praedam, quam sibi fortūna obiēcerat: quisque sciēbat tantum sponte suā vīvere et agere prō sē ipsō. Et Venus coniungēbat corpora amantium in silvīs: namque vel mūtua cupīdō alliciēbat quamque fēminam, vel violenta virī vīs, et impetuōsa libīdō, vel mercēs aliqua: glandēs, et arbuta, vel pira
 40 lēcta. Et cōnfi.sī mirābilibus vīribus manuum et

arbutum -ī n

flōrēscere = in flōre esse incipere

dē-cursus -ūs m < dēcurrere

silvestris -e < silva

vagus - a -um = errāns

fluenta -ōrum n pl = aquae fluentēs
 cōpiōsus -a -um < cōpia

viridis -e = herbae colōre

muscus -ī m = herba, quae externīs arborum partibus saxīsve haeret

partim = quādam ex parte

scatēre = ērumpere et cōpiōsē fluere

pellis -is f

habitāre locum = habitāre in locō
 nemus -oris n = silva cum campīs
 squālīdus -a -um = sordidus et foedus vīsū

frutex -icis m

mūtūus -a -um = reddendus

impetuōsus -a -um < impetus

lēcta < legere = colligere, ēligere
 cōnfi.sī = cōnfidentēs

missilis -e < mittere

*pedum, persequēbantur silvestria genera ferārum
lapidibus missilibus, et ingentī onere clāvae;*

aper hirsūtus

multa *genera ferārum*
latebra -ae *f* = locus ubi aliquis latet
hirsūtus -a -um = quī multōs pilōs
habet | pilus -ī *m*

*et capiēbant multa, et fugiēbant pauca, quaerentēs
latebrās: et similēs aprīs hirsūtīs, cum nocte
capiēbantur, humī prōiciēbant suōs agrestēs artūs* 50
nūdātōs, et circum operiēbant sē foliīs ac frondi-

plangor -ōris *m* = clāmor maeren-
tis, querēlla

*bus. Neque trepidī requirēbant ingentī plangōre
diem ac sōlem per campōs, ubi errābant in
tenebrīs noctis: sed, silentēs et oppressī somnō,* 55
exspectābant, dōnec sōl, roseā face suā, redderet

roseus -a -um = colōre rosae

*lūcem caelō. Namque, cum solitī essent ā puerīs
vidēre semper noctem et diem alternō tempore
gignī, nōn licēbat iīs umquam mirārī, quōmodo id
posset fierī, neque timēre nē perpetuae tenebrae
noctis occupārent terrās in aeternum, ablātā lūce* 60
sōlis: vērum hoc magis erat iīs cūrae, quod genera

alternus -a -um = alter post alterum

reddere = facere

*ferārum saepe reddēbant somnum molestum sibi
miserīs; et pulsī ē cubilī suō, relinquēbant saxeās
domōs adventū aprī spūmantis, aut saevī leōnis; et* 65
intempestā nocte, pavidī, relinquēbant crūdēlibus

saxeus -a -um = ē saxō factus
spūmare = spūmam facere (ex ōre
ferae Irātae spūma ēmittitur)
spūma -ae *f*
intempestus -a -um ↔ fēlix, favēns
intempesta nox = altissima et
obscurissima noctis pars

*hīs hospitibus lectōs strātōs foliīs. Neque tunc
magis quam nunc mortāle genus hominum inter
lāmenta dēserēbat dulcem lūcem vītae. Cum enim
tunc quīdam eōrum, captus et dentibus ferārum
dēvorātus, magis quam nunc praebēbat vīva* 70
pābula ferīs, implēbat clāmōre nemora, montēs, ac

lāmentum -ī *n* = gemitus

*silvās circum, cernēns sua viscera sepelīrī vīva in
sepulcrō vīvō. Sed iī, quōs fuga servāverat, post-
quam corpus eōrum dentibus ferārum peītum*

- 75 *erat, tenentēs manūs trepidās super ulcera taetra, invocābant mortem horrendīs clāmoribus: dōnec crūdēlia vermina prīvābant eōs vītā, inopēs omnis auxiliī, et ignōrantēs quod remedium ulcera poscerent. Vērūm ūna diēs nōn mittēbat ad mortem plūrima mīlia hominum dēducta sub vexillīs: neque turbida aequora maris allīdēbant nāvēs atque hominēs ad saxa: sed mare saepe, turbātum, frūstrā fūrēbat, et etiam sine causā prōpōnēbat vānōs terrōrēs. Neque subdola fallācia maris tranquillī poterat allicere quemquam in dolū placidīs flūctibus; tunc enim nēquam ars nāvīgandī erat ignōta. Praetereā tunc penūria cibī ferēbat mortem languentibus corporis membrīs; nunc vērō cōpia rērum mergit hominēs. Illī prīmī hominēs plērumque imprūdentēs ipsī īnfundēbant sibi venēnum: nunc vērō sollertius ipsī praebent aliīs.*

V. 925-1010

- 925 *Et genus hūmānum multō fuit illud in arvīs dūrius, ut decuit, tellūs quod dūra creāset, et māiōribus et solidīs magis ossibus intus fundātum, validīs aptum per viscera nervīs, nec facile ex aestū nec frīgore quod caperētur*
- 930 *nec novitāte cibī nec lābī corporis ūllā. Multaque per caelum sōlis volventia lūstra*

ulcus -eris *n* = vulnus
taeter -tra- trum = foedissimus, horribilis, turpis
vermina -um *n pl* = corporis dolōrēs | prīvāre + *abl*: rē prīvāre aliquem = rem (cārissimam) ēripere alicui

vexillum -ī *n*

al-līdere (-laedere) = vī prōicere in

subdulus -a -um = quī dolō ūtitur, fallāx
fallācia -ae *f* (< fallere) = dolus

penūria -ae *f* = inopia

languēre = vīribus carēre

im-prūdēns -tis ↔ prūdēns
īn-fundere

venēnum -ī *n* = cibus vel pōtiō quae morbum vel mortem affert
sollers -tis *adi* = industrius; *adv comp* sollertius = magnā cum industriā

et illud genus multō dūrius

quod creāvīisset = cum prōcreāvīisset
creāre = prōcreāre

solidus -a -um = firmus
magis solidīs : solidiōribus

et validīs nervīs
aptus -a -um = coniūctus
et fuit genus hominum quod nec facile caperētur ex aestū (: aestū) nec...

aestus -ūs *m* = ārdor, calor magnus
lābēs -is *f*: morbus; lābī = lābe
per multa lūstra volventia sōlis (: sōlis volventis) per caelum : per multōs annōs, quibus sōl versus est in caelō | lūstrum -ī *n* = spatium quīnque annōrum

vulgivagō mōre ferārum | vulgiva-
gus -a -um = quī hūc illūc errat
tractāre = gerere, agere
nec quisquam erat rōbustus
moderātor arātrī

scībat = sciēbat
mōlīrier = mōlīrī
nova virgulta
dēfodere = in parvam fossam
dēmittere (sēmen aut virgultum)

dēcīdere veterēs rāmōs
dē-cīdere (-caedere) = secāre

id dōnum, quod...
creāverat

pectora : ventrēs

inter glandiferās quercūs
glandi-fer -ra -rum = quī glandēs fert

ea arbuta quae nunc...

pūniceō colōre
pūniceus -a -um = purpurae colōre

multa pābula (: multōs cibōs) dūra
flōridus -a -um = flōrēns

quae tamen erant ampla (: plūs
quam satis) mortālibus miserīs

sēdāre : ad sēdandam

ē montibus magnīs
-āī = -ae
citāre : excitāre, invītāre, allicere
lātē : per magna spatia
saecula : genera

templa silvestria nōta sibi vagīs
(: errantibus)

ē quibus sciēbant fluenta lavere
(: lavāre)... et scatēre... atque
ērumpere
lūbricus -a -um : quī fluit, quī
prōluviēs -ei f = vīs aquae fluentis
fluenta stīllantia super viridī
muscō

in plānō campō
partim : quādā ex parte

ignī = igne

vulgivagō vītam tractābant mōre ferārum.

Nec rōbustus erat curvī moderātor arātrī

quisquam, nec scībat ferrō mōlīrier arva

nec nova dēfodere in terram virgulta neque altīs 935

arboribus veterēs dēcīdere falcibus rāmōs.

quod sōl atque imbrēs dederant, quod terra creārat

sponte suā, satis id plācābat pectora dōnum.

Glandiferās inter cūrābant corpora quercūs

plērumque; et quae nunc hībernō tempore cernis 940

arbuta pūniceō fierī mātūra colōre,

plūrima tum tellūs etiam māiōra ferēbat.

Multaque praetereā novitās tum flōrida mundī

pābula dūra tulit, miserīs mortālibus ampla.

At sēdāre sitim fluvīi fontēsque vocābant, 945

ut nunc montibus ē magnīs dēcursus aquāī

clārus citat lātē sitientia saecula ferārum.

Dēnique nōta vagīs silvestria templa tenēbant

Nymphārum, quibus ē scībant ūmōre fluenta

lūbrica prōluviē largā lavere ūmida saxa, 950

ūmida saxa, super viridī stīllantia muscō,

et partim plānō scatēre atque ērumpere campō.

Necdum rēs ignī scībant tractāre neque ūtī

	pellibus et spoliis corpus vestire ferarum,	spoliis ferarum : pellibus bestiarum
955	sed nemora atque cavos montes silvasque colabant et frutices inter condabant squallida membra verbera ventorum vitare imbrisque coacti.	inter frutices condere = occultare, celare coacti vitare
	Nec commune bonum poterant spectare neque ullis moribus inter se sciant nec legibus uti.	sciabant uti
960	Quod cuique obtulerat praedae fortuna, ferbat sponte sua sibi quisque, valere et vivere doctus. et Venus in silvis iungebat corpora amantum; conciliabat enim vel mutua quamque cupidum vel violenta viri vis atque impensa libido	quod praedae : eam praedam quam sibi quisque ferbat (: capiabat) sponte sua (: per se, nullo adiu- vante nullaque lege) necessitate et natura doctus valere et vivere (: vitam et valitudinem tuam et servare) amantium quamque feminam
965	vel pretium, glandes atque arbuta vel pira lecta. Et manuum mira freti virtute pedumque consectantur silvestria saecula ferarum missilibus saxi et magno pondere clavae.	impensus -a -um = nimis
	Multaque vincabant, vitabant pauca latebris;	frati mira virtute manuum pe- dumque fretus -a -um + abl = fidens, confidens consectari = saepe persequi saecula = genera
970	saetigerisque pares subus silvestria membra nuda dabant terrae nocturno tempore capti, circum se foliis ac frondibus involventes.	multaque genera ferarum in latebris (: se occultando in speluncis) saetiger -a -rum = qui duris pilis (= saetas) gerit, hirsutus subus dat pl < sus (= porcus) pares (: similes) saetigeris subus
	Nec plangere diem magno solemque per agros quaerebant pavidi palantes noctis in umbris,	involventes se circum in-volvere = (veste/charta/foliis) circumdare plangere magno palari = errare, vagari
975	sed tacite respectabant somnoque sepulti,	re-spectare = exspectare

īnferret caelō = ferret in caelum

quod (: quoniam) ā parvīs (: ā puerīs) | con-suēscere = ūsū nōscere et mōrem sibi facere; -ēverant = solēbant alternō tempore

nōn erat ut fierī posset mīrārier (: mīrārī) = nōn fierī poterat ut dubitārent
aeterna nox

īnfēstam quiētem

fugiēbant saxea tēcta : fugiēbant ē saxeis tēctīs (: ē spēluncīs)

spūmiger -ra -rum = spūmāns

cēdēbant (: relinquebant) cubilia īnstrāta fronde

īn-sternere = sternere

mortālia saecula : mortālēs

dulcia lūmina vītae

ūnus quisque eōrum : quisquis eōrum | tum magis *quam nunc fieri solet* | dē-prehēnsus

haustus : vorātus

vidēns vīva viscera *sua* sepelīrī in vīvō bustō
bustum -ī n = sepulcrum
at *īī* quōs | ef-fugium -ī n = fuga servāverat
adēsus -a -um (< ad-ēsse) = partim vorātus, dentibus cōnsūptus tremulas palmās (: manūs)

horri-fer -era -erum = horribilis

ac-cīre = invocāre

Orcum : mortem

dōnīque = dōnec prīvāverant

dum roseā face sōl īnferret lūmina caelō.

A parvīs quod enim cōnsuērant cernere semper
alternō tenebrās et lūcem tempore gignī,

nōn erat ut fierī posset mīrārier umquam

nec diffīdere, nē terrās aeterna tenēret

980

nox in perpetuum, dētrāctō lūmine sōlis.

Sed magis illud erat cūrae, quod saecula ferārum

īnfēstam miserīs faciēbant saepe quiētem.

Ēiectīque domō fugiēbant saxea tēcta

spūmigerī suīs adventū validīque leōnis

985

atque intempestā cēdēbant nocte paventēs

hospitibus saevīs īnstrāta cubilia fronde.

Nec nimiō tum plūs quam nunc mortālia saecula

dulcia linquebant lāmentīs lūmina vītae.

Ūnus enim tum quisque magis dēprēnsus eōrum

990

pābula vīva ferīs praebēbat, dentibus haustus,

et nemora ac montēs gemitū silvāsque replēbat,

vīva vidēns vīvō sepelīrī viscera bustō.

At quōs effugium servārat corpore adēsō,

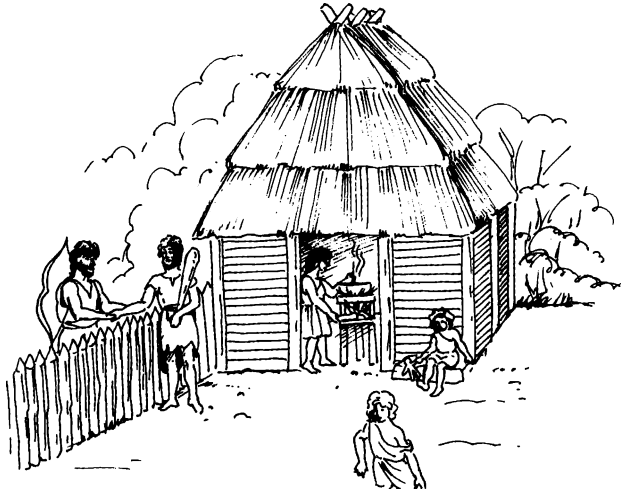
posterius tremulās super ulcera taetra tenentēs

995

palmās horriferīs accībant vōcibus Orcum,

dōnīque eōs vītā prīvarant vermina saeva

	expertēs opis, ignārōs quid vulnera vellent.	ex-pers -pertis <i>adi</i> (+ <i>gen/abl</i> : e. rei/rē = quī rem nōn habet, sine rē) ops opis <i>f</i> = auxilium; ex-pers opis = sine auxiliō
	at non multa virum sub signīs mīlia ducta	quid vulnera vellent : quid opus esset ad vulnera sānanda
1000	ūna diēs dabat exitiō nec turbida pontī	nōn ūna diēs dabat exitiō (: mittēbat ad mortem) multa mīlia virōrum ducta sub signīs (: ad bellum)
	aequora līdēbant nāvēs ad saxa virōsque.	līdere = allīdere
	Nam temere, in cassum, frūstrā mare saepe coortum	temere <i>et</i> in cassum <i>et</i> frūstrā
	saevībat leviterque minās pōnēbat inānēs,	temere <i>adv</i> = sine causā in cassum = frūstrā saevībat leviter : facile
	nec poterat quemquam placidī pellācia pontī	inānēs minās pōnēbat : vānās minās iactābat (: frūstrā minābātur)
1005	subdola pellicere in fraudem rīdentibus undīs:	subdola pellācia pellācia -ae <i>f</i> = fallācia pellicere = allicere
	improba nāvigiī ratiō tum caeca iacēbat.	nāvigium -ī <i>n</i> = nāvis nāvigiī ratiō : ars nāvigandī caeca : ignōta
	Tum penūria deinde cibī languentia lētō	dabat lētō (: ad mortem dūcēbat) languentia membra
	membra dabat; contrā nunc rērum cōpia mersat.	lētum -ī <i>n</i> = mors mersāre = mergere, submergere
	Illī, imprudentēs, ipsī sibi saepe venēnum	imprudentēs : ignārī
1010	vergēbant, nunc dant aliīs sollertius ipsī.	vergēbant : īfundēbant in corpus

Dē hūmānae societātis ortū

ubi = cum primum
pellis -is f = v. p̄ag 103

alsius -a -um = quī frīgus ferre
nōn potest

blanditiāe -ārum fpl = blanda ver-
ba / blandus modus agendī
imperiosus -a -um = imperāns

commendāre = adiuvandū/
cūrandū et tuendū tradere
(fidē alicuius)

balbūtire = incertīs frāctisque
verbīs loquī
gestus -ūs m = mōtus manuum

mūtuis -a -um = reddendus

*Deinde ubi praepararunt sibi domos, et pellēs
et ignem, et ubi fēmina iūncta virō convēnit in
ūnum cōnūbium, et coniugēs vidērunt prōlem
nātam ex se ipsīs; tunc gēns hominum coepit
primum mītor fierī. Ignis enim fēcit, ita ut corpo-
ra alsia nōn tam facile possent perferre frīgus sub
tēctō caelī: et Venus minuit vīrēs suās: et īfantēs
blanditiīs suīs mītigāvērunt facile imperiosum ani-
mum parentum. Tunc etiam hominēs possidentēs
agrōs vicinōs coepērunt facere amīcitiā inter sē,
neque nocēre aliū aliīs, neque frangere amīcitiā.
Et commendāvērunt inter sē īfantēs, et genus
fēmineum, cum, balbūtientēs, vōcibus et gestū
indicārent, iūstum esse miserārī omnēs īnfirmōs.
Attamen amīcitiā mūtua nōn poterat fierī omni-
bus modīs: sed bona et magna pars hominum
castē servābat lēgēs. Sine quā rē, gēns hominum
iam tunc tōta periisset: neque posterī potuissent
perducere ūsque ad hoc tempus genus hūmānum.*

5

10

15

V. 1011-1027

1011	<p>Inde casās postquam ac pellēs ignemque parārunt et mulier coniūncta virō concessit in ūnum coniugium, prōlemque ex sē vīdēre creātam, tum genus hūmānum prīmum mollēscere coepit.</p>	<p>postquam parāvērunt casās con-cessit (: convēnit) in ūnum coniugium vīdēre = vīdērunt creāre = prōcreāre mollēscere = mollior fierī, mītigārī</p>
1015	<p>Ignis enim cūrāvit, ut alsia corpora frīgus nōn ita iam possent caelī sub tegmine ferre, et Venus imminuit vīrēs puerīque parentum blanditiīs facile ingenium frēgēre superbum. Tunc et amīcitiem coepērunt iungere aventēs</p>	<p>nōn iam ita (: tam) <i>facile</i> possent ferre frīgus tegmen -inis <i>n</i> (< te- gere) = tēctum; sub tegmine caelī puerī, blanditiīs <i>suīs</i> facile frēgēre (= -ērunt) superbum ingenium parentum amīcitiēs -ēī <i>f</i> = amīcitia finitimī coepērunt aventēs nec laedere nec violārī inter sē avēre = valdē cupere commendāvērunt <i>inter sē</i> saeculum : genus; muliebre sae- clum : mulierēs cum significārent balbē vōcibus et gestū balbus -a -um = balbūtiēns; balbē <i>adv</i> aequum (: iūstum) esse omnēs miserērier (: miserērī) imbē- cillōrum imbēcillus -a -um = īnfirminus, dēbilis omnimodīs <i>adv</i> = omnī modō</p>
1020	<p>finitimī inter sē nec laedere nec violārī, et puerōs commendārunt muliebreque saeculum, vōcibus et gestū cum balbē significārent imbēcillōrum esse aequum miserērier omnēs. Nec tamen omnimodīs poterat concordia gignī,</p>	<p>saeculum : genus; muliebre sae- clum : mulierēs cum significārent balbē vōcibus et gestū balbus -a -um = balbūtiēns; balbē <i>adv</i> aequum (: iūstum) esse omnēs miserērier (: miserērī) imbē- cillōrum imbēcillus -a -um = īnfirminus, dēbilis omnimodīs <i>adv</i> = omnī modō</p>
1025	<p>sed bona magnaue pars servābat foedera castē; aut genus hūmānum iam tum foret omne perēptum nec potuisset adhūc perdūcere saecla propāgō.</p>	<p>magna pars <i>hominum</i> aut : nisi hoc fēcissent perēptum foret (= esset) perēmere -ēmisse -ēptum = per- dere, exstinguere adhūc : ūsque ad nostram aetātem propāgō -inis <i>f</i> = filiī/filiae, stirps, posterī</p>

Dē modīs mūsicīs prīmum inventīs

liquidus -a -um = quī clārē audītur

sibilus -ī m (pl sibilī/sibila)
= sonus acūtus (ut ventī flantis)

īn-flāre = flāre in
cicūta -ae f = calamus tenuis

ā-vius -a -um = difficilis, ubi nūlla
via patet
dēsertus -a -um ↔ celeber
sub dīvō = sub caelō apertō
mulcēre = tranquillum facere,
cōnsōlārī
satiētās -ātis f ↔ famēs

grāmen -inis n = herba

ar-rīdēre (<ad-) = dēlectāre, iuvāre
viridāns -antis adi = colōre herbae

cōn-suēscere -suēvisse = solēre;
-suēverant = solēbant
lascīvia -ae f = voluptās

*Sed hominēs imitātī sunt ōre liquidōs cantūs
avium multō ante quam suāvīa carmina possent
saepe cantāre iisque aurēs dēlectāre. Et sibila
ventōrum prīmō per cavōs calamōs docuērunt
hominēs rūsticōs īnflāre cicūtās; tum illī paulātīm
didicērunt cantūs dulcēs, sed maestōs, quōs tibia
ēdit, si tībicen eam digitīs tangit: quam hominēs in
silvīs āviīs et in locīs dēsertīs invēnērunt, cum ōtiō
fruerentur sub dīvō. Hī cantūs illōrum hominum
antīquōrum animōs mulcēbant et dēlectābant cum
satiētāte cibōrum, nam tum, ventre plēnō, omnia
iūcundiōra videntur.*

5

10

*Etenim saepe iacentēs in grāmine mollī iūxtā flu-
vium et sub frondibus altae arboris bene cūrābant
corpora sua sine magnīs dīvitīs, praecipuē cum
caelum arrīdēbat et tempus annī viridāns grāmen
flōribus ōrnābant. Tum gaudium, colloquia
dulcēsque rīsūs esse cōnsuēverant, nam illō tem-
pore Mūsa rūstica magis valēbat. Tum lascīvia*

15

20 *laeta suādēbat hominibus ut capita umerōsque redimirent plexīs corōnīs, flōribus foliisque; suādēbat quoque ut saltārent, quamquam extrā numerum, et pedibus pulsārent solum. Quibus ex rēbus rīsus et grātī cachinnī oriēbantur, quoniam*
 25 *hārum rērum nōvitās adhūc vigēbat.*

redimire -iisse -itum = cingere
 plexus -a -um = nexus, vinculo
 coniunctus

extrā numerum = sine arte

vigēre -guisse = valēre

Ex hāc rē quoque, somnō absentī sōlācium hominibus vigilantibus nāscēbātur, scīlicet

sōlācium -iī n = quod cōnsōlātur

30 *variīs modīs cantāre atque uncō labrō calamōs percurrere flandō suprā. Inde igitur vigilantēs hominēs etiam hodiē hanc artem colunt et artem numerōrum servāre didicērunt neque hāc dē causā māiōre dulcēdine fruuntur nunc quam*
 35 *silvestrēs hominēs fruēbantur.*

pāstor uncō labrō calamōs percurrere flandō suprā | suprā *adv*
 uncus -a -um (↔ rēctus) = curvus

numerus = cantus, certum sonōrum intervāllum; numerōrum artem servāre : arte cantāre et saltāre
 dulcēdō -dinis f = voluptās

silvestris -e < silva

Etenim quod praestō est, (nisi forte antea nōvimus aliquid dulcius) id praecipuē arrīdet nōbīsque pollēre vidētur; sed rēs novissima, quae plērumque potior est, rēs antea inventās dēstruit

praestō *adv* = prope; praestō esse = adesse, praesēns esse

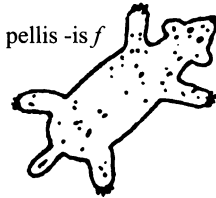
40 *et nostram sententiam dē prīstinīs illīs rēbus immūtat. Sīc hominēs ā glandibus abhorrēre coepērunt, sīc quoque lectōs herbīs foliisque strātōs reliquērunt. Eōdem modō pellēs ferārum, quae tamquam vestīmenta erant hominibus,*
 45 *dēspectae sunt. Quās autem pellēs arbitror illō tempore tam prāvā cupiditāte inventās esse ut is homō, quī prīmus eās tulit, īnsidiīs aliōrum hominum, mortem obīret; et crēdō tālem vestem, inter hominēs laniātam ac multō sanguine aspersam,*
 50 *disperiisse neque ūtilem cuiquam fuisse.*

pollēre = vigēre, valēre

prīstinus -a -um = anterior, antiquus
 im-mūtāre
 glāns -ndis m

pellis -is f

mortem obīre : morī

dis-perīre

ferīnus -a -um < fera

*Itaque illō tempore pellēs ferīnae hominēs cūrīs
cruciābant; hōc vērō tempore hominēs inter sē pu-
gnant ob vestīmenta aurō et purpurā ōrnāta. Quā
in rē, ut putō, māius malum nōbīs inest; namque
tunc quidem frīgus afficiēbat hominēs, fīlios ter- 55*

purpureus -a -um < purpura

*rae, nūdōs et sine pellibus; sed nullō modō est
nobīs molestum nōn habēre vestīmenta purpu-
rea et aurō puchrīsque imāginibus ōrnāta, dum-
modo vestis sit, quae, quamquam plēbēia, nōs ā 60*

plēbēius -a -um (< plēbs)
= rústicus ac plēbis proprius

*frīgoribus dēfendere possit. Hominēs igitur sem-
per frūstrā opus faciunt et vītam cōnsūmunt cūrīs
inānibus, scīlicet quod nōn nōvērunt quī sit fīnis
cupiditātis nec ubi vērū gaudium cōnsistat.*

inānis -e = vānus et vacuus

V. 1379-1433

imitārier (*īmf*) = imitārī

At liquidās avium vōcēs imitārier ōre 1379

multō ante fuit quam hominēs
possent concebrāre lēvia carmina
lēvis -e = aequus et cōnstāns;
rectē compositus
con-cebrāre (*carmina*): saepe et
multīs in locīs canere

ante fuit multō quam lēvia carmina cantū 1380

concelebrāre hominēs possent aurēsque iuvāre.

sibila Zephyrī | cavum -ī n = pars
vacua (in calamō); per cava

Et Zephyrī, cava per calamōrum, sībila prīmum

agrestēs *hominēs* | -ēre = ērunt
inflāre cicūtās = flāre in cicātās

agrestēs docuēre cavās inflāre cicūtās,

minūtātīm *adv* = paulātīm
hominēs didicērunt | querēlla -ae
f (< querī) = cantus maestus

inde minūtātīm dulcēs didicēre querēllās,

quās tībia pulsāta digitīs canentium

tībia quās fundit digitīs pulsāta canentum, 1385

quae tībia reperta est per nemora āvia
nemus -oris n = silva cum campīs

āvia per nemora ac silvās saltūsque reperta,

dīus -a -um = quī fit sub divō

per loca pāstōrum dēserta atque ōtia dīa. 1387

Haec animōs illīs mulcēbant atque iuvābant 1390

	cum satiāte cibī; nam tum sunt omnia cordī.	cum <i>satiētāte</i> cibī (: <i>cibōrum</i>) tum sunt omnia cordī : illō tem- pore omnia dēlectant
	Saepe itaque inter sē prōstrātī in grāmine mollī propter aquae rīvum sub rāmīs arboris altae	prō-sternere -strāvisse -strātum = humī prōicere; prōstrātī = humī iacentēs propter = iūxta
	nōn magnīs opibus iūcundē corpora habēbant,	iūcundē corpora habēbant : bene corpora cūrābant
1395	praesertim cum tempestās rīdēbat et annī tempora pingēbant viridantēs flōribus herbās.	<i>arrīdēbat</i> viridantēs herbās
	Tum ioca, tum sermō, tum dulcēs esse cachinnī cōnsuērant; agrestis enim tum Mūsa vigēbat.	iocus -ī <i>m</i> (<i>pl</i> ioca -ōrum <i>n</i>) = dic- tum iocōsum esse cōnsuēverant
	Tum caput atque umerōs plexīs redimīre corōnīs	tum lascīvia laeta monēbat <i>hominēs</i> redimīre caput ...
1400	flōribus et foliīs lascīvia laeta monēbat, atque extrā numerum prōcēdere membra moventēs dūriter et dūrō terram pede pellere mātrem; unde oriēbantur rīsūs dulcēsque cachinnī, omnia quod nova tum magis haec et mīra vigēbant.	...atque <i>monēbat</i> <i>hominēs</i> prōcēdere (: saltāre) ... et pel- lere (: pulsāre) mātrem terram quod (: quia) haec omnia, tum nova et mīra, magis vigēbant
1405	Et vigilantibus hinc aderant sōlācia somnō, dūcere multimodīs vōcēs et flectere cantūs et superā calamōs uncō percurrere labrō; unde etiam vigilēs nunc haec accepta tuentur et numerum servāre genus didicēre, neque hīlō	sōlācia somnō : sōlācia somnī absentis multimodīs <i>adv</i> = multīs modīs flectere cantūs (: vōce cantāre) superā <i>adv</i> = suprā <i>adv</i> haec (: hās artēs), accepta <i>ā patri-</i> <i>bus, hominēs</i> vigilēs etiam nunc
1410	māiōrem intereā capiunt dulcēdinis frūctum quam silvestre genus capiēbat terrigenārum. Nam quod adest praestō, nisi quid cognōvimus ante	et didicērunt servāre ge- nus numerōrum (: arte ca- nere et saltāre) neque hīlō (: et <i>nihilō</i> = nec ullō modō) <i>nunc</i> māiōrem frūctum silvestre genus <i>hominum</i> ter- rigenārum terrigena -ae <i>m</i> = ē terrā genitus

in p̄m̄is = praecipuē, m̄ximē

posterior rēs | ferē = pl̄rumque
perdit illa *anteā* reperta (: rēs
anteā inventās)

sēnsus -ūs *m* < sentīre | sēnsūs ad
p̄stina quaeque : sententiam nos-
tram dē p̄stinīs rēbus omnibus

glandis : glandium
s̄c relicta sunt illa cubīlia

item pellis ferīna, *quae* vestis
erat, contēpta *ab hominibus*,
cecidit *ex ūsū*

quam *vestem*

ut *is*, quī p̄mus gessit, lētum
obīret | lētum -ī *n* = mors

reor vestem distractam *esse*
sanguine multō inter eōs *hominēs*
et reor disperiisse
in frūctum converterē : ūtilem
facere | eōs quivisse
quīre -eō -īvisse / (i)isse = posse

quō : quam ob rem
re-sidēre -sēdisse; magis culpa
resēdit : maior culpa posita est

nīl = nihil
nōs nīl laedit = nōbīs nōn nocet

aptus + *abl* = ōrnātus

dummodo tamen *adsit vestis*
plēbēia, quae *nōs* dēfendere
possit

in cassum = frūstrā, nēquīquam

in cūrīs inānibus
aevum -ī *n* = tempus continuum,
aetās (: vīta)

fīnis -is *m/f*; quae sit fīnis habendī
(: cupiditātum)
quoad = quamdiū, ūsque quō

suāvius, in p̄m̄is placet et pollēre vidētur,

posteriorque ferē melior rēs illa reperta

perdit et immūtāt sēnsūs ad p̄stina quaeque. 1415

S̄c odium coepit glandis, s̄c illa relicta

strāta cubīlia sunt herbīs et frondibus aucta.

Pellis item cecidit vestis contēpta ferīna;

quam reor invidiā tālī tunc esse repertam,

ut lētum īnsidiīs quī gessit p̄mus obīret, 1420

et tamen inter eōs distractam sanguine multō

disperiisse neque in frūctum convertere quisse.

Tunc igitur pellēs, nunc aurum et purpura cūrīs

exercent hominum vītā bellōque fatīgant,

quō magis in nōbīs, ut opīnor, culpa resēdit; 1425

frīgus enim nūdōs sine pellibus excrucīabat

terrigenās; at nōs nīl laedit veste carēre

purpureā atque aurō signīsque ingentibus aptā,

dum plēbēia tamen sit, quae dēfendere possit.

Ergō hominum genus in cassum frūstrāque labōrat 1430

semper et in cūrīs cōnsūmit inānibus aevum,

nīmīrum quia nōn cognōvit quae sit habendī

fīnis et omnīnō quoad crēscat vēra voluptās.

LIBER VI

Dē fulgurum nātūrā

Necesse est perspicere ipsam nātūrā fulminis ignem ferentis et īnspicere quō modō faciat quamlibet rem; nec tamen, rūrsus volventēs carmina Etruscōrum, frūstrā perquīrere vestīgia latentis cōsiliī dīvōrum et vidēre ex quā caelī parte fulmen volāns advēnerit, vel in utram partem deinde sē converterit; et dēnique quō modō per loca clausa sē īnsinuāverit et quō modō illinc, quasi victor, sē sūrsum extulerit, vel quod damnum apportāre possit fulmen dē caelō missum.

Nam sī Iuppiter aliūque diī splendentia templa, quae in caelō sunt, concutiunt terrificō strepitū et flammās mittunt quōcumque eīs placet, cūr igitur nōn faciunt ut iī hominēs, quī ab āversābilī crīmīne nōn abhorruērunt, percussī fulmine, flammās expīrent dē pectore perfīxō, quod dūrum exemplum

per-spicere = plānē vidēre, penitus īnspicere

carmina Etruscōrum : Etruscī in carminibus suis explānābant signa deōrum
per-quīrere = quaerere

dīvus -ī m = deus

īn-sinuāre = īnferre (: sē ī. = vī intrāre)

terrificus -a -um = quī terrōre afficit, horrendus

quō-cumque adv = in quemcumque locum

āversābilis -e = foedus et vītandus

ex-spīrāre

per-figere -fixisse -fixum = per/trāns medium corpus percutere

in-noxius -a -um = īnsōns
 cōn-scius -a -um (sibi) = quī rem
 scit, sciēns; nūllīus rei nefandae
 sibi cōnsciū = quī scit sē nūllam
 rem nefandam fēcisse
 turbō -inis *m*

ob-tundere ↔ acūtum facere
 per-pefī (< -patī) = sinere

liquidus -a -um (↔ siccus) = fluēns

quīre -eo -īvisse / iisse = posse

fremitus -ūs *m* < fremere
 murmur -is *n* = sonus fremēns et
 continuus, strepitus

saepe-numerō *adv* = saepe,
 plērumque

dē-cidere < -cadere

sub ūnō tempore = simul

dis-cutere = percutiendō commovēre

*cēterōs hominēs admoneat? Sed potius innoxius
 vir neque ūllīus rei nefandae sibi cōnsciū, repente
 ignī et turbine caelestī correptus, in flammīs vol-
 vitur et implicātur. Praetereā quārē diī regiōnēs 20
 dērelictās īciunt et sīc frūstrā opus suum faciunt?
 Num tunc brachia sua exercent et validiōrēs suōs
 lacertōs faciunt? Et quamobrem sinunt arma Iovis
 in terrā obtundī? Cūr ipse Iuppiter hoc perpeti-
 tur neque tēla servat contrā suōs hostēs? Cūr tan- 25
 dem ille numquam fulmina sua ex caelō omnīnō
 serēnō prōicit indeque tonat? Num cum prīmum
 nūbēs dēscendērunt dē caelō, ille quoque in eās
 dēlābitur, ut ex illō locō propius dēsignet in quam
 partem iaculum mittat? Praetereā cūr ea in mare 30
 iactat? Quid accūsāt aquās et aequora et liquidam
 cōpiam undārum? Cēterum sī voluntās Iovis est ut
 ictum fulminis vītēmus, cūr cūctātur efficere ut
 tēlum modo prōiectum vidēre queāmus? Sīn autem
 cupit flammīs cōnficere hominēs nōn exspectantēs, 35
 quārē tonitrum ēdit illinc, unde fulmen mittit, ita
 ut caveāmus? Quā dē causā prius concitat ātrās
 nūbēs et fremitūs et murmura? Deinde quō modō
 fit ut vērū existimēs Iovem in variās partēs eōdem
 tempore prōicere fulmina? Num audēbis negāre 40
 hoc saepe factum esse, scīlicet ut multī ictūs fulmi-
 nis simul fierent? Vērū tamen hoc saepenumērō
 factum est, et quidem fīat oportet, scīlicet ut, sicut
 pluit in multīs locīs eōdem tempore et dēcidunt
 imbrēs, sīc quoque sub ūnō tempore multa ful- 45
 mina cadant. Dēnique quamobrem augusta tem-
 pla deōrum et suās propriās aedēs pulcherrimās
 Iuppiter inimicō ignī discutit, et dēstruit deōrum
 simulācra summā arte facta, et tollit honōrem suīs*

50 *simulācrīs tam vehementī ictū? Et cūr is saepe alta
loca pulsat et vidēmus multa vestīgia fulminum in
culminibus montium?*

VI.379-422

379 Hoc est igniferī nātūram fulminis ipsam
380 perspicere et quā vī faciat rem quamque vidēre,
nōn Tyrrhēna retrō volentem carmina frūstrā
indicia occultae dīvum perquīrere mentis,
unde volāns ignis pervēnerit aut in utram sē
verterit hinc partem, quō pactō per loca saepta
385 īnsinuārit, et hinc, dominātus, ut extulerit sē,
quidve nocēre queat dē caelō fulminis ictus.
Quod sī Iuppiter atque aliī fulgentia dīvī
terrificō quatiunt sonitū caelestia templa
et iaciunt ignem quō cuique est cumque voluntās,
390 cūr quibus incautum scelus āversābile cumque est
nōn faciunt ictī flammās ut fulguris hālent
pectore perfixō, documen mortālibus ācre,
et potius nullā sibi turpī cōnsciū in rē
volvitur in flammīs innoxius inque pedītur
395 turbine caelestī subitō correptus et ignī?
Cūr etiam loca sōla petunt frūstrāque labōrant?

hoc : attentē intuērī quid fiat in caelō
igniferī fulminis
igni-fer -ra -rum = quī fert ignem,
quī incendia excitat
et vidēre quā vī faciat...

Tyrrhēna carmina
Tyrrhēnus -a -um : Etruscus
volentem : volvendō
indiciū -ī n = quod indicat; i.
occultae mentis dīvōrum : id
quod indicet aliquam occultam
voluntātem deōrum
et perquīrere unde... aut in utram
partem... aut quō pactō...

ignis sē īnsinuāverit
dominātus : vincēns
ut (: quō modō) sē extulerit

ictus fulminis *venientis* dē caelō

aliī dīvī
fulgentia templa caelestia

quō-cumque cuique *deōrum* vo-
luntās est : in locum quem quis-
que deōrum vult

quibus-cumque est incautum scelus:
omnibus quī scelus nōn cavent
nōn faciunt ut *illī*, ictī, hālent
flammās fulguris *ex* pectore
perfixō | hālāre = ex-spīrāre

documen -inis n (< docēre) =
exemplum

potius *homō* in nullā rē turpī
(: nullius reī turpis) sibi cōnsciū
et innoxius

in-pedītur (: impēdītur)

sōla : dēserta
deī petunt

cōnsuescunt bracchia : b. exercent	An tum bracchia cōnsuēscunt firmantque lacertōs?	
cūr-que perpetiuntur patris tēlum (: fulmen Iovis) in terrā obtundī?	In terrāque patris cūr tēlum perpetiuntur obtundī? Cūr ipse sinit neque parcit in hostēs?	
ipse <i>Iuppiter</i> parcit : <i>servat</i> (fulmen)		
cūr Iuppiter numquam iacit ful- men caelō undique pūrō (: caelō omnīnō serēnō)?	Dēnique cūr numquam caelō iacit undique pūrō	400
sonitus -ūs <i>m</i> (< sonāre) = sonus; s.ūs profundit : <i>ēdit sonōs tonitruum</i>	Iuppiter in terrās fulmen sonitūsque profundit?	
successērunt	An simul ac nubēs successēre, ipse in eās tum	
ut hinc (: ex nūbibus) prope <i>terram</i> dēterminet ictūs tēlī (: dēsignet in quae loca dēiciat fulmina)?	dēscendit, prope ut hinc tēlī dēterminet ictūs?	
dē-termināre = dēsignāre finēs quā ratiōne porrō <i>adv</i> = deinde, praetereā	In mare quā porrō mittit ratiōne? Quid undās	
liquidam mōlem campōsque nat- tantēs : aequora	arguit et liquidam mōlem campōsque natantēs?	405
sī vult <i>ut</i> caveāmus	Praetereā sī vult caveāmus fulminis ictum,	
dubitat : cūctātur missum <i>fulmen</i>	cūr dubitat facere ut possīmus cernere missum?	
nec opīnantēs : nōn exspectantēs	Sī nec opīnantēs autem vult opprimere ignī,	
ex illā parte <i>unde fulmen mittit</i>	cūr tonat ex illā parte, ut vītāre queāmus?	
con-cīre = concīere (= concitāre)	Cūr tenebrās ante et fremitūs et murmura concit?	410
quī crēdere possīs <i>Iovem</i> mittere simul <i>fulmina</i> ?	Et simul in multās partēs quī crēdere possīs	
quī = quō modō? ausīs : audeās con-tendere = arguēns affīrmāre hoc numquam factum <i>esse, idest</i> ut plūrēs ictūs <i>fulminis</i>	mittere? An hoc ausīs numquam contendere factum, ut fierent ictūs ūnō sub tempore plūrēs?	
saepe-numerō factum est necesse est	At saepe est numerō factum fierīque necessest,	
ut <i>necesse est</i> pluere... sīc <i>ne- cesse est</i> fierī multa fulmina sub ūnō tempore (: ferē simul)	ut pluere in multīs regiōnibus et cadere imbrēs,	415
	fulmina sīc ūnō fierī sub tempore multa.	
cūr discutit <i>deōrum</i> suās-que praeclārās sēdēs īnfēstō fulmine	Postrēmō cūr sancta deū dēlūbra suāsque discutit īnfēstō praeclārās fulmine sēdēs	

et bene facta deum frangit simulācra suīsque

et *cūr* frangit simulācra deōrum
bene facta dēmit-que honōrem
suīs imāginibus?

420 dēmit imāginibus violentō vulnere honōrem?

Altaque cūr plērumque petit loca plūrimaque eius

cūr plērumque *Iuppiter* petit *ful-*
mine alta loca plūrima-que ves-
tīgia eius ignis

montibus in summīs vestīgia cernimus ignis?

Dē morbōrum causīs; de pestilentīā Athēnīs exortā

morbidus -a -um < morbus

morti-fer -a -um = quī mortem
affert

prīmōrdia rērum = partēs mini-
mae et prīncipia rērum (: atomī)
vītālis -e = necessārius ad vītā
dandam aut retinendam

volitāre = volāre hūc illūc

fortuītus-a -um = quī forte et cāsū fit

supernē = dē locō suprā nōs, dē
caelō

pūtōr -ōris *m* = odor foedus
intempestīvus -a -um = quī nōn fit
tempore suō
ārdōr -ōris *m* < ārdere

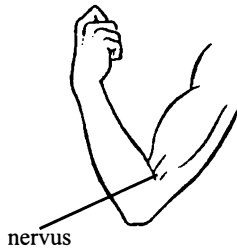
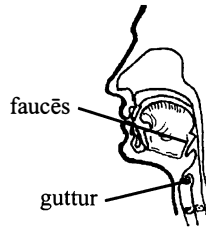
fūnestus -a -um (< fūnus)
= trīstissimus, plēnus mortis
Cecrops -opis *m* = prīmus rex
Athēniēnsium; in regiōnibus
Cecropis : Athēnīs

intimus -a -um *sup* (< intrā)

“Nunc” ait Lucrētius, “dīcam quae sit cau-
sa morbōrum, vel ex quā rē fiat ut morbida vīs,
exorta, possit afferre mortiferam clādem hūmānō
generī et pecorum gregibus. Prīmum omnium,
ostendī anteā prīmōrdia plūrimārum rērum esse, 5
quae sint vītālia nōbīs; et contrā necesse est multa
volitāre, quae afferant morbum et mortem. Cum
igitur ea fortuītō cāsū coorta sunt et turbāvērunt
caelum, necesse est ut āēr flet morbidus. Et sīc
tōta illa ratiō morbōrum et pestilentia veniunt 10
aut forte supernē per āera sicut nūbēs et nebulae;
aut ipsa, saepe, coorta, surgunt dē terrā, cum ea,
ūmida, coepit habere pūtōrem, percussa scīlicet
intempestīvīs imbribus et ārdōribus sōlis.”

Haec causa morbōrum et hic calidus et mortifer 15
āēr fēcit ōlim agrōs fūnestōs in regiōnibus Cecro-
pis et vāstāvit viās et fēcit urbēs vacuās cīvibus.
Etenim ille calidus et mortifer āēr, adveniēns ex
intimīs Aegyptī regiōnibus, postquam ortus est,

- 20 *permēnsus multum āeris et aequora maris, incidit dēmum in tōtam gentem Pandīonis: hinc omnēs hominēs catervātim afficiēbantur morbō et morte. Prīmum, ferēbant capita incēnsa ārdōre et geminōs oculōs rubentēs, suffūsō lūmine mīrō;*
- 25 *faucēs quoque ātrae intus mānābant cruōre; et via vōcis erat obducta vulneribus; et lingua, quae est interpretis mentis, stūllābat sanguinem, et languēbat ulceribus, gravis mōtū, et aspera tāctū. Postea, cum morbus implēverat pectus per guttur, et dēlāpsus erat in cor trīste aegrōtantibus, tunc etiam omnia claustra vītae incerta fiēbant et paene effringēbantur. Anima ēmittēbat forās ex ōre taetrum odōrem, eōdem modō quō corrupta cadāvera prōstrāta humī perolent. Et virēs omnīnō tōfūs mentis et tōtum ipsum corpus dēbilitābantur, iam ante ipsam iānuam lētī. Et ānxia animī cūra semper erat comes dolōribus corporis intolerābilibus, et aderat quoque querēlla mixta cum flētū. Et singultus crēber saepe per tōtum diem tōtamque noctem, coactāns corripere nervōs et artūs, eōs cōnsūmēbat, quōs, iam prīdem dēfessōs, vel magis*
- 45 *fatigābat. Neque poterās vidēre supremam partem corporis ūllī ardēre nimiō fervōre: sed potius quemlibet habēre tāctum tepidum*
- 50 *manibus, et tamen eōdem tempore tōtum corpus rubēscere quasi vulneribus inustīs, sicut fit, cum ignis sacer spargitur per artūs. Intima autem*

per-mētūrī -mēnsūm = trānsīre, percurrere | in-cidere < in + cadere
Pandīōn -onis *m* = rex Athēniēnsium antīquus
catervātim *adv* = singulae catervae singulis temporibus

suf-fundere -fūdīsse -fūsūm (< sub + fundere) = spargere
faucēs -ium *f pl* = pars interior collī, ōs interius
ob-dūcere = tegere, operīre

interpretis -etis *m/f* = quī explānat (rem obscurā / verba linguae ignōtae)
languēre = vīribus carēre, morbō affici
ulcus -eris *n* = parvum vulnus
asper -era -erum = dūrus
tāctus -ūs *m* < tangere

guttur -is *n* = collum interius
claustra -ōrum *n pl* (v. pāg. 23)
claustra vītae : quae vītam dēfendunt

taeter -tra -trum = foedissimus, horribilis, turpis
cadāver -is *n* = corpus mortuum
prō-sternere = humī prōicere
per-olēre = pessimum odōrem ēmittere
dēbilitāre = dēbilem facere
lētum -ī *n* = mors

intolerābilis -e = quī tolerārī nōn potest
singultus -ūs *m* = spīritus subitō abruptus quō pectus quatitur
coactāre = saepe cōgere
nervus -ī *m*
artus -ūs *m* = membrum
dēfessus -a -um = fessus

fervor -ōris *m* = calor ārdēns
tepidus = nec frīgīdus nec calīdus

in-ūrere -ussisse -ustum = imprimere ūrendō
sacer ignis : morbus quō exteriōr corporis pars rubet et ārdōre flagrat

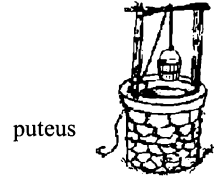
stomachus -ī *m* = venter

fornāx -cis *f*

flātus -ūs *m* (< flāre) = ventus

pars hominum īnflammāta ārdēbat ūsque ad ossa: ignis ārdēbat intus in stomachō, velutī in fornācibus; adeō ut nūlla vestis, quamquam exigua et levis, posset esse commoda membrīs illōrum: stābant semper ad flātūs et ad frīgora:

55

puteālis -e < puteus -ī *m*.

īn-sēdābilis = quī nōn potest sedārī

aequāre = aequum facere

: faciēbat ut aquae cōpia numquam satis magna esse vidērētur

requiēs -ēī *f* = quiēs

mussāre = parvā vōce loquī / incertus cūctārī, dubitāre

pars mergēbant artūs suōs ferventēs morbō in rīvōs frīgīdōs, prōicientēs suum corpus nūdātum in aquās; plūrimī, accurrentēs ipsō ore apertō, praecipitēs incidērunt in aquās puteālēs. Ārida sitis, immergēns īnsēdābiliter corpora illōrum in aquās, aequābat magnam cōpiam aquārum parvae cōpiae. Nec ūlla requiēs morbī dabātur: corpora fessa iacēbant: medicīna mussābat propter tacitum metum: etenim aegrī volvēbant lūmina oculōrum, sine somnō, ārdentia ob morbum, semper aperta et rubentia. Plūrima etiam alia signa mortis tunc praebēbantur: scīlicet animus turbātus in maerōre et timōre: maestum supercilium; faciēs furēns et ācris; aurēs etiam ānxiae et plēnae sonōrum; frequēns spīritus aut longus et rārus factus; et ūmor albus sūdōris stīllāns per collum: spūta exigua, parva, et tīncta colōre crocī, et salsa, et aegrē ēmissa per faucēs raucā tussī.

60

65

maeror -ōris *m* < maerēre
supercilium -ī *n*

ācer ācris ācre = acerbus

spīritus -ūs *m* < spīrāre

ūmor -ōris *m* = aqua

sūdōr -ōris *m*

spūtum -ī *n* = māteria quae ex ore ēmittitur | crocus -ī *m* = flōs aureō colōre | salsus -a -um < sāl raucus -a -um : vōx rauca ↔ vōx clāra

tussis -is *f* (abl -ī) = morbus faucium et pulmōnum; tussī pectus interius vehementer quatitur

pars mergēbant artūs suōs ferventēs morbō in rīvōs frīgīdōs, prōicientēs suum corpus nūdātum in aquās; plūrimī, accurrentēs ipsō ore apertō, praecipitēs incidērunt in aquās puteālēs. Ārida sitis, immergēns īnsēdābiliter corpora illōrum in aquās, aequābat magnam cōpiam aquārum parvae cōpiae. Nec ūlla requiēs morbī dabātur: corpora fessa iacēbant: medicīna mussābat propter tacitum metum: etenim aegrī volvēbant lūmina oculōrum, sine somnō, ārdentia ob morbum, semper aperta et rubentia. Plūrima etiam alia signa mortis tunc praebēbantur: scīlicet animus turbātus in maerōre et timōre: maestum supercilium; faciēs furēns et ācris; aurēs etiam ānxiae et plēnae sonōrum; frequēns spīritus aut longus et rārus factus; et ūmor albus sūdōris stīllāns per collum: spūta exigua, parva, et tīncta colōre crocī, et salsa, et aegrē ēmissa per faucēs raucā tussī.

70

80

VI. 1090-1189

1090	<p>Nunc ratiō quae sit morbīs aut unde repente mortiferam possit clādem cōnflāre coorta morbida vīs hominum generī pecudumque catervīs, expediam. Prīmum multārum sēmina rērum esse suprā docuī quae sint vītālia nōbīs,</p>	<p>nunc expediam quae sit ratiō morbida vīs, coorta, possit... cōn-flāre = excitāre, afferre morbida vīs = vīs morbī expedire -īvisse/-iisse -itum = ex- plānāre suprā (: anteā) docuī esse sēmina multārum rērum (: atomōs)</p>
1095	<p>et, contrā, quae sint morbō mortīque necessest multa volāre; ea cum cāsū sunt forte coorta et perturbārunt caelum, fit morbidus āēr. Atque ea vīs omnis morbōrum pestilitāsque aut extrīnsecus, ut nūbēs nebulaeque, supernē</p>	<p>necesse est multa sēmina rērum volāre quae sint morbō mortīque (: quae afferant morbōs et mor- tem) <i>hominibus et bēstiis</i> cum ea... perturbāvērunt pestilitās -ātis <i>f</i> = pestilentia extrīnsecus = ex locō externō</p>
1100	<p>per caelum veniunt, aut ipsā saepe coorta dē terrā surgunt, ubi pūtōrem ūmida nacta est</p>	<p>dē ipsā terrā ubi (: cum) <i>terra</i>, ūmida, nacta est nancīscī nactum = habēre incipere pluviīsque et sōlibus : et plūviīs et sōlibus (: ārdōre sōlis multōrum diērum)</p>
1102	<p>intempestīvīs pluviīsque et sōlibus icta.</p>	<p></p>
1138	<p>Haec ratiō quondam morbōrum et mortifer aestus fīnibus in Cecropis fūnestōs reddidit agrōs</p>	<p>ratiō: causa ratiō morbōrum aestus -ūs <i>m</i> = calidus āēr aestātis, ārdor in fīnibus Cecropis (: Athēniēn- sium) red-dere -didisse -ditum = facere</p>
1140	<p>vāstāvitque viās, exhaust cīvibus urbem. Nam penitus veniēns Aegyptī fīnibus ortus, āera permēnsus multum campōsque natantēs, incubuit tandem populō Pandīonis omnī. Inde catervātīm morbō mortīque dabantur.</p>	<p><i>morbus</i>, penitus ex fīnibus (: ex interiōribus fīnibus) Aegyptī ortus, veniēns... multum āera = multum āeris campōs natantēs : aequora maris in-cumbere = sē prōicere in omnī populō Pandīonis : omnibus Athēniēnsibus <i>hominēs</i> dabantur</p>
1145	<p>Prīncipiō caput incēnsus fervōre gerēbant</p>	<p><i>aegrōī</i> gerēbant</p>

duplicēs : ambōs

sūdāre : stillāre, mānāre
intrīnsecus ↔ extrīnsecus
via vōcis (: faucēs), ulceribus
saepta (: plēna vulnerum), coībat
(: claudēbātur)
co-īre < cum + īre
lingua, interpres animī, mānābat
cruōre
dēbilitāre = dēbilem facere (↔
firmāre) | mōtū gravis : lenta
(: quae vix movētur)

ubi morbida vīs, *penetrāns* per
faucēs, complēverat

in ipsum maestum cor

vītāi = vītae | labāre = lābī inci-
pere, infirmus fierī

ex ōre | volvēbat : ēdēbat, ēmittēbat
quō rītū (: eō modō quō) rancida
cadāvera, prōiecta, perolent
rancidus -a -um = tabēscēns, ma-
lum odōrem ēmittēns
vīrēs tōtius animī *et* omne corpus
languēbat iam in ipsō līmine lētī
tōtūsus

ānxius āngor erat assiduē comes
intolerābilibus malīs
āngor -ōris *m* = trepida cūra animī
perturbātī

com-miscēre

saepe per noctem diemque
singultus coactāns corripere (: con-
trahere)

fatīgāns eōs (: aegrōs), *iam* ante
dēfessōs, dissolvēbat (: eōrum
vīrēs frangēbat)

nec possēs *intuērī* (: cernere) par-
tem summam in summō corpo-
ris (: partem externam corporis),
nimiō ārdōre fervēscere
fervēscere = fervēre

sed potius *possēs tuērī corpus*
prōpōnere manibus tepidum
tāctum

omne (: tōtum) corpus

ut est (: fit) dum sacer ignis dīditur
dīdere = spargere

et duplicēs oculōs suffūsā lūce rubentēs.

Sūdābant etiam faucēs intrīnsecus, ātrae

sanguine, et ulceribus vōcis via saepta coībat

atque animī interpres mānābat lingua cruōre

dēbilitāta malīs, mōtū gravis, aspera tāctū.

1150

Inde ubi per faucēs pectus complērat et ipsum

morbida vīs in cor maestum cōnflūxerat aegrīs,

omnia tum vērō vītāi claustra labābant.

Spīritus ōre forās taetrum volvēbat odōrem,

rancida quō perolent prōiecta cadāvera rītū.

1155

Atque animī prōrsus tum vīrēs tōtius, omne

languēbat corpus lētī iam līmine in ipsō.

Intolerābilibusque malīs erat ānxius āngor

assiduē comes et gemitū commixta querēlla,

singultusque frequēns noctem per saepe diemque

1160

corripere adsiduē nervōs et membra coactāns

dissolvēbat eōs, dēfessōs ante, fatīgāns.

Nec nimiō cuiquam possēs ārdōre tuērī

corporis in summō summam fervēscere partem,

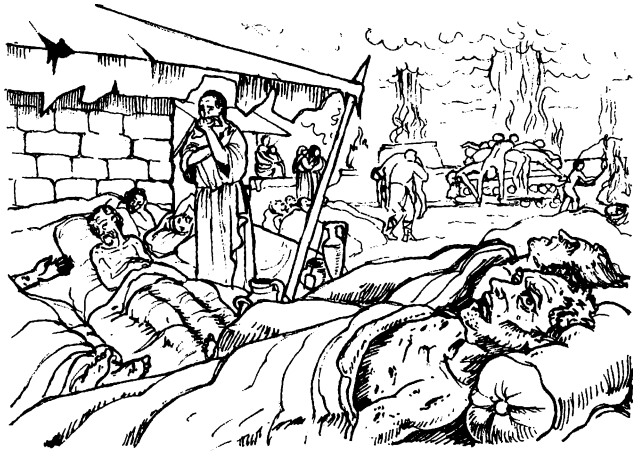
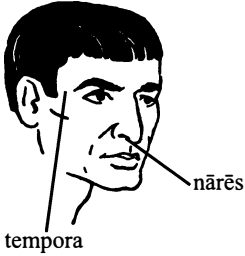
sed potius tepidum manibus prōpōnere tāctum

1165

et simul, ulceribus quasi inustīs, omne rubēre

corpus, ut est per membra sacer dum dīditur ignis.

	Intima pars hominum vērō flagrābat ad ossa, flagrābat stomachō flamma ut fornācibus intus.	<i>ūsque</i> ad ossa <i>in</i> stomachō intus <i>in</i> fornācibus (: in interiō- ribus fornācibus)
1170	Nīl adeō possēs cuiquam leve tenueque membrīs vertere in ūtilitātem, at ventum et frīgora semper. In fluviōs partim gelidōs ārdentia morbō membra dabant, nūdum iacientēs corpus in undās. Multī praecipitēs nymphīs puteālibus altē	nīl (= nihil) adeō leve tenueque membrīs <i>erat, ut</i> in ūtilitātem vertere possēs (: ut posset esse ūtile ad fervōrem minuendum) ūtilitās -ātis <i>f</i> < ūtilis <i>aegrōtī</i> ven- tum et frīgora semper <i>quaerēbant</i> partim (: quīdam ex aegrōtīs) dabant (: prōiciēbant) mem- bra ārdentia morbō in fluviōs gelidōs nymphīs puteālibus : in aquās puteōrum
1175	inciderunt, ipsō venientēs ōre patente: īnsēdābiliter sitis ārida, corpora mersāns, aequābat multum parvīs ūmōribus imbrem. Nec requiēs erat ūlla malī: dēfessa iacēbant corpora. Mussābat tacitō medicīna timōre,	ipsō ōre patente : ōribus apertīs (ut biberent aquās) mersāre = iterum iterumque mer- gere multum imbrem : magnam aquae cōpiam parvīs ūmōribus : par- vae aquae cōpiae ūlla requiēs malī medicīna -ae <i>f</i> = ars medicōrum (: medicī)
1180	quippe patentia cum totiēns ārdentia morbīs lūmina versārent oculōrum expertia somnī. Multaque praetereā mortis tum signa dabantur: perturbāta animī mēns in maerōre metūque, trīste supercilium, furiōsus vultus et ācer,	quippe cum (+ <i>coni</i>) = quoniam <i>aegrōtī</i> versārent lūmina oculō- rum, patentia (: aperta), ārdentia morbīs <i>et</i> expertia somnī (: som- nō carentia) mēns animī : mēns furiōsus -a -um = āmēns, furēns
1185	sollicitae porrō plēnaeque sonōribus aurēs, crēber spīritus aut ingēns rārōque coortus, sūdōrisque madēns per collum splendidus ūmor, tenuia spūta minūta, crocī contācta colōre salsaque, per faucēs raucā vix ēdita tussī.	sollicitus -a -um = ānxius, perturbātus sonor -ōris <i>m</i> = sonus splendidus (: lūcēns) ūmor sūdōris madēre = stīllāre, mārāre; madēns = ūmidus tenuia <i>et</i> minūta minūtus -a -um = parvus contācta = tīncta <i>spūta</i> vix ēdita per faucēs

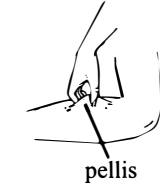
languēre = in morbum incidere,
vīribus carēre

Languēbant plēraque morbō et moriēbantur

nervus -ī *m* (v. pāg. 123) ·

nārēs -ium *f pl* = pars nāsī quā
spīrāmus

tempora -um *n pl*
pellis -is *f*

rigidus -a -um = dūrus (ob frīgus)

tābēs -is *f* = morbus quō corpus
corrumpitur | taeter -tra -trum
= foedissimus, horribilis, turpis
ulcus -eris *n* = vulnus
prōluviēs -ēī *f* = flūxus -ūs *m*
(< fluere)

porrō *adv* = deinde, praetereā
prōfluvium -ī *n* < prō-fluere

genitālis -e = ad gignendum factus

Nervī autem in manibus contrahī atque membra in tōtō corpore contremēscere et frīgus per crūra ascendere nōn dēsīnēbant. Et tandem paulō ante mortem nārēs fiēbant contractae, nāsus in extrēmā parte acūtus, oculī cavī,

5

tempora gracilia, pellis frīgida et dūra; labra autem in ōre dēmīssā atque frōns extēnsa manēbat. Neque multō post corpus rigidā morte recumbēbat, et aegrī, plērumque octāvō vel etiam nōnō diē lūcente, vītā dēserēbant. Sī vērō quīdam eōrum postrēmum diem effūgerat (ut factum est), postea tamen tābēs et mors eum, taetrīs ulceribus et ātrā ventris prōluviē affectum, occupābat, vel plūrimus cruor quoque ē nāsō replētō saepe mānābat cum dolōre capitis; itaque omnis vīs corporis in hanc partem cōnfluēbat. Porrō quī molestō prōfluviō nigrī cruōris superfuerat, eī tamen pestis lābēbātur in nervōs, in membra et in ipsās partēs genitālēs corporis. Et aliī, vehementer timentēs adventum

10

15

20

*mortis, vīvēbant illīs partibus gladiō adēptīs, aliī
vērō sine manibus crūribusque vītā retinēbant,
aliī etiam oculōs amittēbant. Tam magnus et ācer
timor mortis eīs impendēbat! Etiam memoria om-
nium rērum quōsdam dēfēcit, ita ut nōn valērent
agnōscere sē ipsōs.*

ācer -cris -cre = acerbus

dēficere = deesse, dēserere; me-
moria quōsdam dēfēcit = memo-
ria quibusdam dēfuit / quōsdam
dēseruit.

*Quamquam autem plūrēs hominēs mortuī suprā
aliōs inhumāta in terrā iacēbant, tamen catervae
avium bēstiārumque longē ab iīs recēdēbant ut gra-
vem odōrem ēvītārent; aut, sī ex illīs comēderant,
proximā morte languēbant. Neque ūlla volucris
forte illīs diēbus cernēbātur, neque timida prōlē
bēstiārum ē silvīs prōdībat, sed plūrimae morbō
labōrābant et occidēbant; praecipuē magnus
numerus canum ubīque humī iacentium vītā
relinquēbat. Namque morbus pestifer eīs animam ex
corpore corripīēbat. Hoc autem inter rēs tālēs erat
māximē miserābile et nocēns, quod, cum quisque
animadvertēbat sē morbō labōrāre, tamquam sī
esset ad mortem damnātus, animō dēmissus cum
trīstī pectore cubābat mortemque exspectāns in
eōdem locō vītā reddēbat. Pestis enim rapāx, ab
aliīs trāsmīssa, numquam aliōs hominēs contāgiō
corripere dēsinēbat, tamquam pecora lānigera
aut prōlem boum cornua gerentium. Et hoc
praecipuē cumulābat fūnus fūnerī, quod quī, nimis
avidī vītāe mortemque timentēs, ad suōs amīcōs
aegrōtōs adīre nōlēbant, eōs posteā eadem incūria
mactāns pūniēbat, necāns eōs foedā indignāque
morte dērelictōs atque auxiliō carentēs. Attamen
quī praestō fuērunt aegrīs, perībant morbō atque
labōre, quem suscipere iubēbat pudor ergā aegrōs*

in-humātus -a -um = nōn sepultus

pesti-fer -a -um = quod pestem
(= mortem) fert

labōrāre (ex/ab) rē = patī rem,
premī, afficī (rē)

damnāre = condemnāre

vītā reddēbat : moriēbatur
rapāx -ācis adi = rapiendī cupidus
trāns-mittere
contāgium -ī n < contingere
lāniger -a -um = quī lānam gerit

bos : *gen pl* boum
cumulāre = augēre cōpiam (aliud
in aliō ponendō); cumulābat
fūnere fūnus : addēbat fūnera
fūneribus (: mortuōs mortuīs)
fūnus -eris n = sacra quibus cor-
pus sepelītur (: mors)
incūria -ae f = neglegentia;
i. mactāns = i. quae occidit (nam
nēmō dē hīs hominibus cūrābat)

praestō esse (+ dat) = praesēns
esse, adesse

optimus quisque = quisquis erat
optimus

*et frāctae querēllae dolentium hominum. Optimus
quisque igitur tālem mortem patiēbātur.*

armentārius -ī *m* = pāstor
armentōrum
rōbustus -a -um (< rōbur) = fir-
mus, validus, fortis

*Deinde etiam pāstor et armentārius quisque 55
et eōdem modō robustus agricola regēns curvum
arātrum aegrōtābat, et corpora intus in domibus
dēiecta cubābant, trādita mortī ob paupertātem
pestilentiamque. Aliquandō poterās cōnspicere*

paupertas -ātis *f* (< pauper)
↔ dīvitiae

exanimātus / exanimus -a -um
= sine animō, sine vītā, mortuus

*exanimāta corpora genitōrum suprā nātōs 60
exanimōs, aut, contrā, poterās vidēre puerōs
vītā dēpōnere suprā parentēs. Neque parva pars
huius malī rūre prōdeuntis invāsit urbem, quam
partem attulit morbida turba colōnōrum undique*

morbidus -a -um = morbō affec-
tus, aegrōtus

cōnfluentium. Cūncta loca domōsque implēbant 65

aestus -ūs *m* = calidus aēr
acervātīm = catervātīm
cōnferthus -a -um = dēnsus (↔
sparsus), in turbam coāctus

*atque, quō māior erat aestus, eō magis pestis
hominēs acervātīm cōnferthōs morte corripīēbat.
Plūra corpora prōiecta per viās et accumbentia
ad fontēs aquārum supīna iacēbant, āmissō spīritū
propter nimiam sitim, et per multa loca pūblica 70*

sēm(i)animus -a -um = tantum
dimidiā parte vīvus
horridus -a -um (< horrēre)
= horrendus, horribilis
paedor -ōris *m* = sordēs
pannus -ī *m* = vestis vetus et
lacerāta

*atque per viās cernī poterant membra inertia
cum corpore sēmianimō morī, horrida paedōre et
operta pannīs, sordium plēna, solā pelle in ossi-
bus manente, ferē iam sepulta foedīs vulneribus et
sordibus. 75*

cadāver -is *n* = corpus hominis
mortuū

*Tandem pestis cūncta templa deōrum exsan-
guibus corporibus complēverat atque singula
dēlūbra nūminum erant plēna ubīque cadāverum;
quae loca ipsī cūstōdēs templōrum hospitibus
implēverant. Neque tunc cultus deōrum eōrumque 80*

sepultūra -ae *f* < sepelīre
cōnsuēscere = mōrem sibi facere;
-suēvisse = solēre; -suēverat =
solēbat

*potentia magnī aestimābantur, etenim praesēns
malum vincēbat. Neque rītus sepultūrae restābat in
urbe, quō rītū antea populus ille cōnsuēverat suōs*

85 *mortuōs humāre: namque tōtus populus cōnfūsus turbābātur et singulī hominēs, trīstitiā affectī, prō vīribus suīs atque prō occāsiōne suōs mortuōs cūrābant. Atque rēs inexpectāta atque horrenda rērum inopia multa mala persuāsit: singulī enim suōs cōnsanguineōs super aliēnōs rogōs exstrūctōs*
 90 *clāmantēs pōnēbant eōsque ignī dabant, rixantēs plērumque magnā vī atque cruōre, antequam corpora īsepulta relinquerentur. Itaque pugnantēs ut cōpiam mortuōrum suōrum sepelīrent in sepulcrīs aliōrum, fatīgātī dolōre cūrīsque, domum revertēbantur. Plūrēs hominēs igitur trīstitiā dolentēs in lectō recumbēbant, neque ūllus tunc erat quem pestis, mors dolorque mortuōrum suōrum nōn vexāret.*

humāre = sepelīre

prō vīribus / prō occāsiōne : quantum virēs et occāsiō sinēbant

cōnsanguineus -a -um = ab eōdem sanguine (: eādē gente) ortus; cognātus
 ex-struere = struere, īn-struere
 rixārī (< rixa) = certāre, pugnāre

vexāre = malō afficere, affigere

VI. 1190-1286

1190 In manibus vērō nervī trahere et tremere artūs
 ā pedibusque minūtātīm succēdere frīgus
 nōn dubitābat. Item ad suprēmum dēnique tempus
 compressae nārēs, nāsī prīmōris acūmen
 tenue, cavātī oculī, cava tempora, frīgida pellis
 1195 dūraque, in ōre iacēns rictum, frōns tenta manēbat.

trahere = trahēbant (: contrahēbantur) | tremere = tremēbant
 ā pedibusque = et ā pedibus
 frīgus *mortis* nōn dubitābat
 succēdere (: celeriter ascendēbat)
 minūtātīm ā pedibus
 minūtātīm *adv* = paulātīm

prīmōris -e *adi* = anterior
 acūmen -inis *n* = pars ultima et acūta

cavāre = cavum facere

in ōre = in vultū
 rictum -ī *n* = ōs apertum
 tendere tetendisse tentum / tēsum

Nec nimiō rigidā post artūs morte iacēbant.

nec nimiō *tempore* post (= postea) rigidā morte

Octāvōque ferē candentī lūmine sōlis

: plūs minusve octāvō diē
 candēns -entis *adi* = candidus

nōnā lampade : nōnō diē
lampas -adis *f* = fax
reddēbant vītam = moriēbantur
ut *factum est* | vītāverat fūnera lētī
(: mortem) | lētum -ī *n* = mors

alvus -ī *f* = venter
quamquam posterius, tamen *etiam*
hunc, *quī primō tempore mor-*
tem effūgerat, tābēs lētumque
manēbat (: exspectābat)

multus sanguis corruptus (: mul-
tum s.inis corruptī) saepe cum
dolōre capitis

ex explētīs nāribus exībat

hūc (: in sanguinem per nārēs
exeuntem) | tōtae vīrēs fluēbant
corpusque (: omnēs corporis
vīrēs effundēbantur)

porrō quī exierat (: effūgerat) ācre
prōfluvium

tamen huic morbus ībat in...
et in artūs

partim... partim... = aliī... aliī

ferrō : cultrō
prīvāre + *abl* : rē prīvāre aliquem
= rem (cārissimam) ēripere alicui

sine manibus pedibusque

in vītā tamen : neque tamen
moriēbāntur | lūmina : oculōs

īs : iīs
incēdere + *dat/acc* : iīs ācer me-
tus mortis incesserat = eōrum
animōs a. metus mortis invāserat
oblīvium -ī *n* < oblīvīscī;
quōsdam cēpērum oblīvīa rērum
cūctārum : quīdam rērum
cūctārum oblīvīscēbantur
nēque ut : ita ut nōn

multa corpora

ālituus -a -um = quī ālās gerit
(: āles, avis)

ab-silīre = saliendō discēdere
ut exīret = ut fugeret

gustāverat

temere *adv* = sine causā
sōlibus : diēbus

aut etiam nōnā reddēbant lampade vītam.

Quōrum sī quis (ut est) vītārat fūnera lētī,

ulceribus taetrīs et nigrā prōluviē alvī

1200

posterius tamen hunc tābēs lētumque manēbat,

aut etiam multus capitis cum saepe dolōre

corruptus sanguis explētīs nāribus ībat:

hūc hominis tōtae vīrēs corpusque fluēbat.

Prōfluvium porrō quī taetrī sanguinis ācre

1205

exierat, tamen in nervōs huic morbus et artūs

ībat et in partēs genitālēs corporis ipsās.

Et graviter partim metuentēs līmina lētī

vīvēbant ferrō prīvātī parte virīlī,

et manibus sine nōnnūllī pedibusque manēbant

1210

in vītā tamen et perdēbant lūmina partim.

Ūsque adeō mortis metus īs incesserat ācer.

Atque etiam quōsdam cēpēre oblīvīa rērum

cūctārum, neque sē possent cognōscere ut ipsī.

Multaque humī cum inhumāta iacērent corpora suprā

1215

corporibus, tamen ālituum genus atque ferārum

aut procul absiliēbat, ut ācrem exīret odōrem,

aut, ubi gustārat, languēbat morte propinquā.

Nec tamen omnīnō temere illīs sōlibus ūlla

- 1220 compārēbat avis, nec trīstia saecula ferārum
exībant silvīs. Languēbant plēraque morbō
et moriēbantur. Cum prīmīs fīda canum vīs
strāta viīs animam pōnēbat in omnibus aegrē;
- 1224 extorquēbat enim vītā vīs morbida membrīs.
- 1230 Illud in hīs rēbus miserandum magnopere ūnum
aerumnābile erat, quod ubī sē quisque vidēbat
implicitum morbō, mortī damnātus ut esset,
dēficiēns animō maestō cum corde iacēbat,
fūnera respectāns animam āmittēbat ibīdem.
- 1235 Quippe etenim nūllō cessābant tempore apīscī
ex aliīs aliōs avidī contāgia morbī,
lānigerās tamquam pecudēs et būcera saecula,
idque vel in prīmīs cumulābat fūnere fūnus.
Nam quīcumque suōs fugitābant vīsere ad aegrōs,
- 1240 vītāi nimium cupidōs mortisque timentēs
poenībat, paulō post, turpī morte malāque,
dēsertōs, opis expertēs, incūria mactāns.
Quī fuerant autem praestō, contāgibus ībant
atque labōre, pudor quem tum cōgēbat obīre
- 1245 blandaque lassōrum vōx mixtā vōce querēllae.

com-pārēre (< cum + pārēre)
= apparēre | saecula : genera
ē silvīs
cum prīmīs : praesertim, in prīmīs
fīda canum vīs : fīdī canēs
in omnibus viīs
animam pōnēbat : moriēbātur
aegrē : magnō cum dolōre
vīs morbida (: vīs morbī)
extorquēbat ex membrīs vītā
ex-torquēre = vī ēripere

illud ūnum : praesertim illud
magnopere = valdē
et aerumnābile
aerumnābilis -e = trīstis
ubī = ubi
ut sī (: quasi) esset damnātus
mortī
dēficiēns animō : carēns vīribus
animī
et fūnera respectāns (: dē morte
cogitāns)
quippe etenim = namque
contāgia avidī morbī nūllō tempore
cessābant ex aliīs apīscī aliōs
apīscī = adipīscī (: cōnsequī,
pervenire ad)
tamquam pecudēs lānigerās
būcera saecula : genera / armenta
bom | būcerus -a -um = quī cor-
nua bovis habet
vel : etiam; vel in prīmīs : praesertim
fugitābant vīsere : nōlēbant vīsere
fugitāre = iterum iterumque fugere
vīsere ad suōs aegrōs = vīsere
suōs aegrōs
incūria mactāns poenībat (: pūni-
ēbat) eōs, vītāe (-āi = -ae) ni-
mium cupidōs mortisque (: mor-
temque) timentēs
poenīre = pūnīre; poenībat
= puniēbat
ops opis f = auxilium
contāgēs -is f = contāgium
ībant : moriēbantur
quem labōrem (: auxilium feren-
dum aegrīs) pudor blandaque
vōx lassōrum, mixtā vōce
(: cui miscēbātur vōx) querēllae,
cōgēbant obīre (: subīre)
lassus -a -um = fessus (: aeger)

optimus quisque subībat hoc ge-
nus lētī

Optimus hoc lētī genus ergō quisque subībat.

Praetereā iam pāstor et armentārius omnis

et rōbustus item curvī moderātor arātrī

languēbat, penitusque casā contrūsa iacēbant

corpora paupertāte et morbō dēdita mortī.

1250

Exanimīs puerīs super exanimāta parentum

corpora nōnnumquam possēs retrōque vidēre

mātribus et patribus nātōs super ēdere vītam.

Nec minimam partem ex agrīs is maeror in urbem

cōnflūxit, languēns quem contulit agricolārum

1255

cōpia, conveniēns ex omnī morbida parte.

Omnia complēbant loca tēctaque, quō magis, aestū,

cōnfertōs ita acervātīm mors accumulābat.

rōbustus moderātor arātrī (: agrico-
la) | moderātor -ōris *m* = quī regit

penitusque corpora contrūsa *in*
casā iacēbant

con-trūdere -trūsisse -trūsum
= (multās rēs) in ūnum locum vī
cōgere

super exanimīs puerīs

retrō : contrāriō modō

super mātribus et patribus
ēdere vītam : morī

nec minimam partem is maeror :
nōn parum huius maerōris

quem *maerōrem* | languēns cōpia
(: turba) agricolārum

conveniēns morbida ex omnī parte

quō : quam ob rem
aestū *inde exortō*

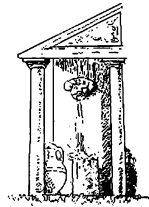
cōnfertōs *hominēs*
ac-cumulāre = cumulāre

multa corpora prōstrāta per viam
prōque volūta : et prōvolūta
(< prō-volvere = humī volvere)
ad sīlānōs aquārum : prope sīlānōs
aquārum

sīlānus -ī *m* = fōns arte factus
interclūsa animā : dīvīsa ab animā
(: interfecta)

ab nimiā dulcēdine aquārum :
cum nimiā aquam bibissent
per loca prōmpta populī (: loca
pūblica) *per*-que viās
vidērēs multa membra, languida
cum sēmanimō corpore, perīre

co-operīre -operum = operīre

sīlānus

Multa sitī prōstrāta viam per prōque volūta

corpora sīlānōs ad aquārum strāta iacēbant

1260

interclūsa animā nimiā ab dulcēdine aquārum,

multaque per populī passim loca prōmpta viāsque

languida sēmanimō cum corpore membra vidērēs

horrida paedōre et pannīs cooperta perīre,

- 1265 corporis illuviē, pellī super ossibus ūnā,
ulceribus taetrīs prope iam sordīque sepulta.
Omnia dēnique sāncta deum dēlūbra replērat
corporibus mors exanimīs onerātaque passim
cūncta cadāveribus caelestum templa manēbant,
- 1270 hospitibus loca quae complērant aedituentēs.
Nec iam rēligiō dīvum nec nūmina magnī
pendēbantur enim: praesēns dolor exsuperābat.
Nec mōs ille sepultūrae remanēbat in urbe,
quō prius hic populus semper cōnsuērat humārī;
- 1275 perturbātus enim tōtus trepidābat et ūnus-
quisque suum prō rē et prō tempore maestus humābat.
Multaque rēs subita et paupertās horrida suāsit;
namque suōs cōnsanguineōs aliēna rogōrum
īnsuper exstrūcta ingentī clāmōre locābant
- 1280 subdēbantque facēs, multō cum sanguine saepe
rixantēs, potius quam corpora dēsererentur,
inque aliīs alium populum sepelīre suōrum
certantēs, lacrimīs lassī lūctūque redībant.
Inde bonam partem in lectum maerōre dabantur;
- 1285 nec poterat quisquam reperīrī, quem neque morbus
nec mors nec lūctus temptāret tempore tālī.

illuviēs -ēī *f* = paedor, sordēs
ūnā : sōlā
sordēs -is *f* (= sordēs -ium) :
abl -e / -ī | membra iam prope
(: paene) sepulta illuviē corporis
et ulceribus taetrīs sordīque
mors replēverat omnia sancta
dēlūbra deōrum corporibus
exanimīs

cūncta templa caelestium manē-
bant onerāta cadāveribus
quae loca : dēlūbra et templa
aedituēns -entis *m* = quī aedem
tuētur, templī cūstōs
complēverant hospitibus

dīvōrum
magnī pendēbantur : magnī pretiū
esse iūdicābantur
ex-superāre = superāre, vincere

sepultūra -ae *f* < sepelīre
mōs sepultūrae : mōs sepeliendi
corpora

cōnsuēverat

populus tōtus
ūnus-quisque = singulī
suum : corpus cōgnātī aut amīcī suī
prō rē et prō tempore : ut licēbat
illō tempore et in illīs rēbus

suāsit multa *facere*

multī locābant suōs cōnsanguineōs
īnsuper (= suprā) aliēna
exstrūcta rogōrum (: aliēnōs
rogōs exstrūctōs)

sub-dere (< -dare) = pōnere sub

certantēs sepelīre alium popu-
lum (: magnum numerum
cadāverum) suōrum in aliīs (:
inter aliēna cadāvera), redībant
domum

bonam partem = plūrimī
in lectum dabantur (: recum-
bēbant) maerōre *affectī*
quem nec morbus, nec mors nec
lūctus temptāret : cui nec mor-
bus, nec mors, nec lūctus nocēret

INDEX VOCABVLORVM

- A**
 ab-hinc 67. III,955
 ab-silīre 132. VI,1217
 absinthium -ī 29.17
 abs-terrere -uisse -itum 95. V,846
 ab-ūtī 52. II,656
 ac-cīre 108. V,996
 ac-cumulāre 134. VI,1258
 ācer ācris ācre 124.71
 ācer ācris ācre 67. III,954; 129.23
 acerbus 65.3
 acervātīm 130.67
 acosmos -on *adi* Gr 83.15
 acūmen -inis *n* 131. VI,1193
 acūtus 13.11
 ad-crēdere 60. III, 856
 ad-haesitātīō -ōnis *f* 13.15
 ad-haesus -ūs *m* 93.9
 ad-hibēre -uisse -itus 69.46
 adipīscī 133. VI,1235
 ad-rīdēre 34.35
 adsistere 45. II, 359
 ad-stringere 87. IV,1187
 aedituēns -entis *m* 135. VI,1270
 aegritūdō -inis *f* 6.31
 aequāre 124.63
 aequum est 111. V,1023
 āerius -a -um 19. I,12
 aerumnābilis -e 133. VI,1231
 aestus -ūs *m* 71. III,1012; 105. V,929; 125. VI,1138; 130.66
 aetherius -a -um 75. III,1044; 90.22
 aevum -ī *n* 52. II,647; 95. V,859; 116. V,1431
 afflīctāre 86. IV,1158
 agitāre 10.2; 46.15
 ālituus -a -um 132. VI,1216
 al-līdēre 105.81
 al-ligāre 85.56
 almus -a -um 9.2; 92. V,230
 alsius -a -um 110.6
 alternus -a -um 104.57
 altitūdō -inis *f* 13.19
 alvus -ī *f* 90.32; 132. VI,1200
 amābilis -e 20. I,23
 amāracinus -a -um 84.42
 amātor -ōris *m* 86. IV,1177
 amīcitiēs -ēī *f* 111. V,1019
 amputāre 15.55
 androgynē -is *m* 93.3
 āngor -ōris *m* 15.68; 58.26; 61.10; 70. III,993; 126. VI,1158
 animāns -antis *n* 17.5; 93.17
 animātus -a -um 31.48
 anticipātīō -ōnis *f* 14.27
 appetēns 18.36
 ap-petere 14.50; 83.4
 aptus -a -um 105. V,928; (+ abl) 116. V,1428
 arbusta -ōrum *n pl* 46.9
 arbutum -ī *n* 103.17
 ārdor -ōris *m* 122.14
 āridus -a -um 64. III,917
 armentārius -ī *m* 130.55
 armi-potēns 20. I,33
 ar-rīdēre 36. II,32; 112.16
 artus -a -um 24. I,70; 29.12
 artus -ūs *m* 55. III,7; 64. III,923; 123.43
 aspectus -ūs *m* 22.4; 25. I, 91
 asper -era -erum 123.30
 a-spernārī 14.51
 atomus -ī *f* 7.10
 at-tamen 6.27; 83.1
 at-tribuere 50. II,614
 auctus -ūs *m* 93.14
 audācter 35.55
 au-ferre abs-tulisse ab-lātum 8.26
 avēre 55. III,6; 67. III,957; 111. V,1019
 āversābilis -e 117.14
 avidus -a -um 18.35; 89.7
 āvius -a -um 29.6; 42.14; 112.8
- B**
 bālātrō -ōnis *m* 67. III,955
 balbus -a -um 84.20; 111. V,1022
 balbūfire 110.13
 bidēns -entis *m* 89.16
 biuugus -a -um 50. II,601
 bisulcus -a -um 45. II,356
 blanditiae -ārum *f pl* 110.8
 būcerus -a -um 94.30; 133. VI,1236
 bustum -ī *n* 62.15; 108. V,993
- C**
 cachinnāre 84.39
 cadāver -is *n* 123.36; 130.88
 caesius -a -um 86. IV,1161
 calcāre 29.6
 candēns -entis 131. VI,1197
 candor -ōris *m* 39.17
 cānus -a -um 55. III,21
 carnifex -icis *m* 69.43
 cassus -a -um 70. III,981; 75. III,1049
 cāsus -ūs *m* 89.11
 cataplexis -is *f* 86. IV,1163
 catervātīm 123.22
 cavāre 131. VI, 1194
 cavum -ī *n* 114. V,1382
 celeritās -ātis *f* 94.20
 cervix -icis *f* 20. I,35
 cessāre 75. III,1048
 chorēa -ae *f* 48.54
 Chronica -ōrum *n pl* 5.2
 cicūta -ae *f* 112.5
 ciēre 41. II,324; 91. V,211
 cinefactus -a -um 63. III,906
 circum-fundere 21. I,39
 circum-volitāre 41. II,329
 citāre 106. V,947
 cithara -ae *f* 34.32
 clārāre 56. III,36
 clāustra -ōrum *n pl* 22.10; 123.33
 clīnāmen -inis *n* 10.8
 coactāre 123.42
 cōgitātum -ī *n* 11.9
 cognitīō -ōnis *f* 14.30
 co-haerēscere 13.21
 co-īre 7.14; 126. VI,1148
 cōmere -psī -ptum 31. I, 950
 com-esse 8.29
 commendāre -āvisse -ātum 95. V,861; 110.12
 com-miscēre 126. VI,1159
 com-mūtāre 76.8
 com-parāre 16.88
 com-pārēre 133. VI,1220
 compēscere 67. III,955
 complexiō -ōnis *f* 13.15
 cōmptus -ūs *m* 25. I, 87; 59. III,845
 concavus -a -um 47.35
 concēdere (rem alicui) 85.51
 con-celebāre 19. I,4; (carmina) 114. V,1381
 conciliāre 60. III,865
 con-cipere 17.5
 con-cīre 120. VI,410
 concre-scere -crēvisse -crētum 54.24
 condere 107. V,956
 cōnfertus -a -um 130.67
 cōn-firmāre 91. V,197
 cōn-flāre 125. VI,1091
 con-gemere 66. III,934
 con-gerere 71. III,1009
 con-gregāre 7.14
 con-nectere -nexisse -nexum 102.4
 cōnsanguineus -a -um 131.89
 cōn-scius -a -um (sibi) 69.45; 118.18
 cōnsectārī 107. V,967
 cōnsimilis -e 55. III,8
 cōn-sociāre 11.13

cōn-spergere 34.36; 54.24
 cōnstabilire -ivisse -itum 31.47
 con-suēscere -suēvisse 108.
 V,977; 112.18; 130.83
 cōnsuētus -a -um 89.15
 contāgēs -is *f* 133. VI,1243
 contāgium -ī *n* 129.43
 con-tendere 33.10; 55. III,6; 120.
 VI,412
 contentus -a -um + abl 15.56
 con-terere 74.26
 contingere 29
 continuāre 13.22
 con-tremere 59. III,835
 con-trūdere -trūsisse -trūsium 134.
 VI,1249
 con-vīsere 28. I, 145; convīsēns
 45. II,357
 co-operire -opertum 132. VI,1264
 cōpiōsus -a -um 103.28
 corniger -a -um 43.38
 corōna -ae *f* 29.9; 47.21; 63.
 III,913
 corporeus -a -um 10.9; 34.23
 corpusculum -ī *n* 8.18
 cor-ripere 64. III,925
 coruscāre 40. II,320
 creāre 56. III,34; 95. V,845; 105.
 V,926; 111. V,1013
 crepitācilla -ōrum *n* 90.36
 crista -ae *f* 48.51
 crocus -ī *m* 124.79
 cumulāre 129.46
 cupere -ivisse -itum 93.15
 cupidē 96. V,868
 cynsus -ī *m* 53.9
 cymbalum -ī *n* 47.35

D
 daedalus -a -um 19. I,7; 92. V,234
 damnāre 129.39
 damnum -ī *n* 30.22
 dēbilitāre 123.38; 126. VI,1150
 dēcēdere (dē vītā) 5.14
 dē-cerpere -cerpsisse -cerptum 30.
 I, 928
 dē-cidere 106. V,936
 dē-cidere 7.11; 118.44
 dē-cipere 31. I, 941
 dē-clīnāre 7.13
 decōrus -a -um 44. II,352
 dē-cursus -ūs *m* 103.24
 dē-errāre 60. III,861
 dēfessus -a -um 123.44
 dēficere 129.25
 dē-flēre 63. III,907
 dēfodere 106. V,935
 dēgere 35.60
 dē-gustāre 53.13
 dē-lībāre 56. III,24

dē-plōrāre 66.24
 dē-rīvāre 45. II,365
 dēsertus -a -um 112.8
 dēsiderium -ī *n* 61.8
 dē-termināre 120. VI,403
 dē-trahere 15.54
 dī-dūcere 39.10
 dif-ferre 42.16; 58.42
 dif-fugere 55. III,16
 dif-fundere 10.7; 54.27; 56. III,22
 dī-lacerāre 68.15
 discidium -i *n* 57.10
 dis-cutere 28. I, 148; 38. II,61;
 118.48
 dis-iectus -ūs *m* 62.39
 dis-pandere -pessus 70. III,988
 dis-perire 113.49
 dis-picere 56. III,26
 dis-pōnere 48.63
 dissimilis 93.5
 dis-solūtīō -ōnis *f* 8.21
 dis-solvere 8.19; 64. III,903
 dī-stāre 42.3
 dis-tinēre 91. V,203
 dīus -a -um 20. I,22; 114. V,1387
 dīva -ae *f* 51. II,623
 dīvus -ī *m* 19. I,1; 117.5
 doctīna -ae *f* 7; 23.22; 30.27
 documē -inis *n* 119. VI,392
 dōnīque 108. V,997
 dorcas -adis *f* 83.17
 dubitāre + īm *f* 75. III,1045
 dulcēdō -dinis *f* 61.4; 113.34

E
 ēditus -a -um 33.9
 efferre (laudibus) 10.1
 efferus -a -um 46.19
 ef-fluere 65.10
 ef-fugium -ī *n* 108. V,994
 egestās -ātis *f* 27.6; 71. III,1011
 elementum -ī *n n pl* 10.10; 25. I,
 81
 ē-mānāre 11.6
 ē-mergere 36. II,13
 ē-ructāre 71. III,1012
 ēx-aequāre 23.19
 exanimātus / exanimus -a -um
 130.60
 excellere 20. I,27
 ex-ciēre 41. II,327
 ex-clūdere 86. IV,1177
 ex-cutere = expellere, abicere 7.4
 exhibēre 14.33
 ex-imere 60. III,864
 exitus -ūs *m* 9.18
 exōrdium -ī *n* 42.2; 56. III,31
 expēdire -īvisse/-iisse -ītum 125.
 VI,1093
 expergitus 64. III,929

ex-pers -pertis 109. V,998
 explorātus -a -um habēre 14.39
 ex-prōmere 53.3
 ex-quiētus -a -um 12.25
 ex-sistere 90.20
 ex-spīrāre -āns; 44. II,354; 117.16
 ex-stāre 64. III,929
 ex-struere 131.89
 exsultāre 48.49
 ex-superāre 135. VI,1272
 ex-tendere -disse -tēnsium 47.34
 ex-torquēre 133. VI,1224
 ex-trahere 85.57
 extrīnsecus 125. VI,1099
 ex-ūrere 62.25

F
 fallācia -ae *f* 105.84
 famul 74. III,1035
 fascēs 70. III,996
 fātālis -e 94.40
 faucēs -ium *f pl* 71. III,1012;
 123.25
 febris -is *f* 34.37
 fēcundus -a -um 90.17
 ferē (= plērumque) 116. V,1414
 ferinus -a -um 11.12; 114.51
 fervēscere 126. VI,1164
 fervidus -a -um 89.11
 fervor -ōris *m* 90.23; 123.43
 fētīdus -a -um 86. IV,1160
 figūra -ae *f* 31. I,950; 42.4
 filum 44. II,341
 fingere fīnxisse fictum 35.65
 finis -is *m/f* 72. III,1021; 116. V,
 1433
 fīnītus -a -um 24. I,76
 flābra -ōrum *n pl* 92. V,217
 flagellum -ī *n* 72. III,1019
 flammāre 22.12; 24. I,73
 flātus -ūs *m* 124.57
 flāvus -a -um 30.18
 flōrēre -uisse 90.22
 flōrēscere 103.20
 flōridus -a -um 106. V,943
 flōri-fer -fera -ferum 55. III, 11
 fluenta -ōrum *n pl* 103.28
 fluitāre 75. III,1052
 fōns fontis *m* 29.7; 42.13; 46.2
 formīdō -inis *f* 68.4; 75. III,1049
 formāx -cis *f* 124.55
 fors fortis *f* 68.6
 fortuītō 11.10
 fortuītus -a -um 122.8
 fremitus -ūs *m* 118.38
 frētus -a -um 107. V,966
 frondēre 90.22
 frondi-fer -era -erum 19. I,18;
 43.27
 frūctus -ūs *m* 64. III,914; 69.32

frūgi-ferēns -entis 19. I,3
 frutex -icis *m* 103.35
 fugitāre 133. VI,1239
 fulgor -ōris *m* 37. II,51; 39.21
 fūmāre 43.22
 fundāre = sustinēre, firmāre 102.4
 fūnestus -a -um 122.16
 fūnus -ōris *n* 129.46
 furiōsus -a -um 127. VI,1184
 fūrtim 86. IV,1176

G

gāza -ae *f* 37. II,37
 gelum -ī *n* : nix 89.11
 gemmāns -antis 39.13
 tenus (+ gen) 31. I, 940
 generātim 19. I,20
 genitābilis -e 19. I,11
 genitālis -e 128.19
 gestus -ūs *m* 110.13
 glandi-fer -ra -rum 106. V,939
 glāns -andis *f* 102.16; 113.41
 glēba -ae *f* 90.18
 Grāius -a -um 22.5; 51. II,629; 55.
 III, 3
 grāmen-inis *n* 34.33; 112.13
 grandis -e 67. III,952
 gravēscere 72. III,1022
 gravitās -ātis *f* 76.4
 gustus -ūs *m* 11.4
 gutta -ae 7.12
 guttur -is *n* 123.32

H

haedus -ī *m* 43.37; 53.10
 haerēre 76.21
 hālāre 119. VI,391
 haudquāquam 62.33
 hirsūtus -a -um 104.49
 hirundō -inis *f* 53.9
 homullus -ī *m* 62.22
 horrider -era -erum 92. V,218
 horridus -a -um 130.72
 horri-fer -era -erum 71. III,1012
 horrificus -a -um 50. II,609; 63.
 III,906
 humāre 131.84

I

iactus -ūs *m* 71. III,1016
 igni-fer -ra -rum 36. II,25; 119.
 VI,379
 ignōrantia -ae *f* 35.60
 illūstrāre 8.2
 illuviēs -ēī *f* 135. VI,1265
 imbēcillus -a -um 14.35; 111.
 V,1023
 immānis -e 68.10; 84.19

immātūrus -a -um 90.29
 immēnsitās -ātis *f* 13.18
 im-mōtus -a -um 40.28
 im-mūtāre 13.2; 113.40
 impēnsa -ae *f* 15.63
 impēnsus -a -um 107. V,964
 impēriōsus -a -um 110.8
 impetuōsus -a -um 103.43
 imprimere -pressisse -pressum
 53.6
 imprōvidus -a -um 31. I, 939
 im-prūdēns -tis 105.90
 impūrē 24.39
 in cassum 109. V,1002; 116.
 V,1430
 in primīs 116. V,1413
 ināne - is *n* 7.11
 inānis -e 74.29; 114.61
 inānitās -ātis *f* 15.55
 in-cautus -a -um 30.20
 incēdere 132. VI,1213
 incestē 26. I, 98
 in-cidere 122.20
 inclināre 18.34
 inclinātiō -ōnis *f* 10.8
 incommodum -ī *n* 60. III,865
 in-cumbere 125. VI,1143
 incūria -ae *f* 129.48
 incutere -io -ussisse -ussum 19.
 I,19; 30. I, 924
 indicium -ī *n* 119. VI,382
 indigus -a -um 49.68; 92. V,223
 in-dīviduus -a -um 13.8
 in-dūcere (+ acc/inf) 28. I, 142
 indulgēre indulssisse indultum
 65.4
 īn-figere -fixisse -fixum 53.5
 īnfinitās -ātis *f* 13.4
 īn-finītus -a -um 10.15
 īn-flāre 112.5
 īn-frāctus -a -um 92. V,230
 īnfula -ae *f* 23.28
 īn-fundere 105.90
 in-gemere (+ dat) 91. V, 209
 ingrātis 77. III,1069
 in-grātus -a -um 47.32
 in-grātus -a -um 69.29
 inhiāre 20. I,36
 in-humātus -a -um 129.28
 initus -ūs *m* 19. I,13
 in-noxius -a -um 118.17
 in-nūbilus -a -um 55. III,21
 in-numerābilis 9.27
 innumerābilitās -ātis *f* 13.5
 inquirere 87. IV,1189
 īn-satiābilis -e 61.14
 īn-sculpere -sculpsisse -sculptum
 14.31
 īn-sēdābilis 124.62
 īn-sidēre 64. III,901
 īnsignis -e 31. I, 929

īn-sinuāre 117.8
 īn-situs -a -um 14.29
 īnstāre 24. I,65
 īn-stermere 108. V,987
 īn-struere 15.78
 īn-sultāre 74. III,1032
 in-tegere 56. III,22
 intempestivus -a -um 122.14
 intempestus -a -um 104.65
 interitus -us *m* 13.6; 94.41
 inter-mundium -ī *n* 7.15
 interpres -etis *m/f* 123.28
 inter-rumpere 58.24
 intimus -a -um 122.19
 intolerābilis -e 123.40
 intrīnsecus 126. VI,1147
 inumbrāre 63. III,913
 in-ūrere -ussisse -ustum 123.51
 in-vehī (in + acc) 11.10
 inventor -ōris *m* 53.12
 in-volvere 107. V,972
 iocus -ī *m* (pl ioca -ōrum *n*) 115.
 V,1397
 ir-rīdēre 85. IV,1157
 irrītāre 24. I,70
 itidem 55. III,12
 iūgerum -i *n* 68.11

L

labāre 126. VI,1153
 labeōsus -a -um 86. IV,1169
 lābēs -is *f* 105. V,930
 labium -iī *n* 30.20
 labōrāre (ex/ab + abl) 129.39
 labōriōsus -a -um 35.60
 lacūna -ae *f* 74. III,1031
 lāmentum -ī *n* 104.68
 lāmina -ae *f* 69.44
 lampadium -i *n* 86. IV, 1165
 lampas -adis *f* 34.28; 132. VI,
 1198
 languēre 65.17; 105.88; 123.29;
 128
 languēscere 73.19
 lāniger -a -um 40. II,318;
 95. V,866; 129.44
 laquear -āris *n* 34.31
 laqueātus -a -um 36. II,28
 largificus -a -um 51. II,627
 lascīvia -ae *f* 112.19
 lassus -a -um 133. VI,1245
 lātē 89.10
 latebra -ae *f* 104.49
 latex -icis *m* 31. I, 941; 52. II,657;
 71. III,1009
 lātītūdō -inis *f* 13.18
 lātrāre 36. II,17
 lēcta 103.45
 lēnīre 7.1
 lepōs lepōris *m* 18.15; 31. I, 934;

71. III,1006; 75. III,1036
 lētum -ī 62.24; 75. III,1041; 109.
 V,1007; 116. V,1420; 123.38;
 132. VI,1199
 levāre 45. II,365
 lēvis -e 114. V,1380
 levi-somnus -a -um 95. V,864
 leviter 109. V,1003
 libāre 55. III,11
 lidere 109. V,1001
 liquēns -entis 12.8
 liquidus -a -um
 liquidus -a -um 30.19; 56. III,40;
 91. V,212; 112.1; 118.31
 liquor -ōris *m* 30.19
 longē 41. II,321
 loquācitās -ātis *f* 84.22
 loquāculus -a -um 86. IV,1165
 loquēlla -ae *f* 18.39; 90.38
 lūbricus -a -um 106. V,950
 lūcidus -a -um 28. I, 147; 38. II,60
 lūdibrium ī *n* 37. II,47
 lūdificāre 30.20
 luēlla -ae *f* 71. III,1015
 lūgubris -e 90.33
 lūstrum -ī *n* 105. V,931

M

macer -cra -crum 84.24
 maciēs -ēī *f* 86. IV,1167
 mactāre 43.21
 mactātus -ūs *m* 26. I, 99
 madēre 127. VI,1187
 maeror -ōris *m* 62.16; 124.70
 magistrātus -ūs *m* 69.22
 magnopere 133. VI,1230
 māla -ae *f* 25. I, 88; 48.56
 mammōsus -a -um 86. IV,1168
 mannus -ī *m* 76.13
 marcēre 65.16
 māteriēs -ēī *f* 59. III,847
 medērī 29.16
 medicīna -ae *f* 127. VI,1179
 meditārī 87. IV,1182
 melichrūs *adi* Gr 86. IV,1160
 meritō 67. III,954
 mersāre 109. V,1008; 127.
 VI,1176
 minitārī 24. I,68
 minūtātīm 114. V,1384; 131.
 VI,1191
 minūtus -a -um 127. VI,1888
 missilis -e 104.47
 mōbilitās -ātis *f* 95. V,858
 moderātor -ōris *m* 102.10; 134.
 VI,1248
 moenera (= munera) 20. I,32
 mōlīrī -ītum esse 14.38; 102.11
 morbidus -a -um 122.2; 130.64
 obīre mortem 113.47

cōnscīscere sibi mortem 6.37
 morti-fer -a -um 122.3
 mulcēre 112.10
 multigenus -a -um 43. II,335
 multimodīs 85. IV,1155; 115.
 V,1406
 multimodus -a -um 60. III,856
 mūnificāre 51. II,625
 murmur -is *n* 22.8; 74. III,1032;
 118.38
 mūsaeus -a -um 31. I, 934
 muscus -ī *m* 103.29
 mūsica -ae *f* 12.24
 mussāre 124.65
 mūtūus -a -um 103.42; 110.15

N

nārēs -ium *f pl* 128.4
 nātūrālis -e 8.28
 nāviger -era -erum 19. I,3
 nāvīgium -ī *n* 109. V,1006
 nāvita -ae *m* 92. V,223
 negōtium -ii *n* 14.33
 nempe 84.35
 nemus -oris *n* 103.33; 114. V,
 1386
 nequīquam 95. V,846
 nequīre -eō -īvisse 22.16
 nervōsus -a -um 86. IV,1161
 nervus -ī *m* 102.5; 123.43; 128.1
 nigror -ōris *m* 56. III,39
 nihilum -ī *n* 9.23
 nitēre -uisse 19. I,9; 46.8
 nītī nīsum 36. II,12
 nitidus -a -um 48. II,594
 nixārī 71. III,1000
 nīxus -ūs *m* 90.33
 nōdus -ī *m* 29.12
 nōtīō -ōnis *f* 14.25
 nūbila -ōrum *n pl* 17.7; 55. III,19
 nūmen -inis *n* 55. III,18
 numerus = cantus 48.50; 113.33
 ob-dūcere 89.14; 123.26
 obitus -ūs *m* 57.19; 67. III,953
 oblectāre 43.33
 oblīvium -ī *n* 77. III,1066; 132.
 VI,1213

O

ob-sistere 22.7
 ob-stāre 83.2
 ob-tegere 89.7
 ob-terere 25. I,79
 ob-tinēre 70. III,989
 ob-tundere 118.24
 ob-umbrāre 48.46
 ob-versārī animō 11.8
 occupātiō -ōnis *f* 14.38
 odiōsus -a -um 85.59

odōrātus -ūs *m* 11.4
 of-fendere -fendisse -fēsum 66.
 III,941; 87. IV,1180
 omnimodīs 111. V,1024
 opīnārī 69.34
 ops opis *f* 49.68; 109. V,998; 133.
 VI,1242
 ōra pōculi 30.18
 orbāta 43.23
 ostrum -ī *n* 37. II,35

P

pābulum -ī *n* 19. I,14
 paedor -ōris *m* 130.72
 pālārī 35. II,10; 107. V,974
 pangere pānxisse pāctum 18.25;
 31. I, 933
 pannus -ī *m* 130.73
 parābilis -e 15.65
 parentēs -tum *m pl* 46.20
 particula -ae *f* 7.8
 partim *adv* 103.30; 106. V, 952
 partim... partim... 93.5; 132. VI,
 1208
 pāscua -ōrum *n pl* 43.34
 paupertas -ātis *f* 130.58
 pausa -ae *f* 58.34; 64. III,930
 pavitāre 38. II,58
 pelagus -ī *n* 73.9
 pellācia -ae *f* 109. V,1004
 pellicere 109. V,1005
 pellis -is *f* 103.32; 110.1; 113.43;
 128.6
 penūria -ae *f* 105.87
 per-āgrāre 24. I,74; 30. I, 926; 45.
 II,355
 per-ciēre -ciisse -citurum 56. III,33
 per-cipere 10.13; 42.2
 per-errāre 29.7
 per-figere -fixisse -fixum 117.16
 per-fluere 66. III,937
 per-fungī 67. III,956
 per-imere -ēmisit -emptum 92.
 V,216; 111. V,1026
 per-mētīrī -mēnsium 122.20
 pernīx -īcis 51. II,635
 per-olēre 123.36
 per-paulum 13.14
 per-petī 118.24
 perpetuō 69.23
 per-pōtāre 30.21; 31. I, 940
 per-quirere 117.4
 per-spicere 30.31; 31. I, 949;
 117.1
 per-tundere -tudisse -tūsum 65.6
 per-turbātīō -ōnis *f* 12.5
 per-vincere 22.12
 per-volitāre 42.14; 44. II,346
 pervulgāre 44. II,346
 pesti-fer -a -um 129.36

pestilitās -ātis *f* 125. VI,1098
 petulcus -a -um 45. II,368
 philēma -atos *n Gr.* 86. IV,1169
 philosophia -ae *f* 27.2
 philosophus -ī *m* 7.2
 physica -ōrum *n pl* 13.1
 pictūra -ae *f* 34.38
 pilus -ī *m* 104.
 pix picis *f* 69.44
 plācare 17.9; 102.15
 plāngor -ōris *m* 104.52
 plēbeius -a -um 37. II,36; 114.59
 plexus -a -um 113.21
 poēma -atis *n* 6.35
 poenīre 133. VI,1241
 pollēre 49.68; 113.38
 polluere 12.10
 porrō 46.7; 56. III,23; 89.11; 120.
 VI,404; 128.17
 portentum -ī *n* 93.13
 postēs -ium *m pl* 87. IV,1178
 postscaenium -ī *n* 87. IV,1186
 potīrī rērum 33.15
 potis -e (adi *indēcl*) 77. III,1069
 praeceptum -ī *n* 55. III,10
 praecipitanter 77. III,1063
 praeditus -a -um + abl 42.4; 89.5
 prae-nūntiāre 18.12
 prae-pandere 28. I, 144
 prae-petere 85. IV,1152
 prae-ripere 64. III,896
 praesertim 27.5
 praestāre 18.27
 praestō 113.36
 praetermittere 87. IV,1191
 primōrdia -ōrum *n pl* rērum 9.26;
 39.2; 46.1; 54.36
 primōris -e 131. VI,1193
 princīpiō 48. II,589; 94.24
 priscus -a -um 11.12
 pristinus -a -um 113.40
 privāre -ātus 49.67 61.13; 105.77;
 132. VI,1209
 prō-cūdere 95. V,856
 prō-dere -didī -ditum 70. III,979
 prōferre 49.74
 prō-ficere 34.43
 prōfluvium -ī *n* 128.17
 prōgeniēs -ēī *f* 50. II,617
 proinde ac 74. III,1035; 77.
 III,1053
 prōlēs -is *f* 18.43; 43.24; 46.19;
 93.18
 prōluviēs -ei *f* 106. V,950; 128.14
 prō-merēre 52. II,651
 propāgere 18.20; 94.19
 propāgō -inis *f* 21. I,42; 111.
 V,1026
 propter = iuxta 115. V, 1393
 propter 36. II,30
 propterea quod 15.64

prōrsus 42.9; -um 44. II, 340
 pro-scindere 89.16
 prō-sternere -strāvisse -strātum
 34.32; 115. V,1392; 123.36
 prōvidentia -ae *f* 11.9
 prō-volvere 134.
 pruīna -ae *f* 54.25; 90.24
 pulsus -ūs *m* 40.25
 pūmiliō -ōnis *m/f* 83.17
 pūniceus -a -um 106. V,941
 purpureus -a -um 35.57; 114.57
 puteālis -e 124.61
 pūtor -ōris *m* 122.13

Q

quamlibet (+ con) 70. III,987
 quamvis (+con) 24.39
 quandoquidem 57.2
 quārē 25. I,78
 querēlla -ae *f* 114. V, 1384
 quī = quō modō? 120. VI,411
 quippe quī 77. III,1062; cum (+
 con) 127. VI,1180
 quīre -eō -īvisse / (i)isse 33.10;
 46.11; 58.40; 99. V,879; 116.
 V,1422; 118.34
 quō 20. I,28; 44. II,336; = quam
 ob rem 116. V,1425
 quoad 116. V,1433
 quō-cumque 117.13
 quod 14.24
 quōquam 95. V,843

R

radius -ī *m* 10.3; 38. II,60
 rancidus -a -um 126. VI,1155
 rapāx -ācis 19. I,17; 129.42
 raptim 69.27
 raucus -a -um 48.37; 124.80
 re(i)icere -iō -iēcī -iectum 18.33
 reboāre 36. II,28
 re-cubāre 20. I,38; 34.39
 red-dere -didisse -ditum 104.62;
 125. VI,1139
 red-igere -ēgisse -āctum 59.
 III,848; 94.41
 redimīre -iisse -ītum 113.21
 referre 51. II,633
 rē-iectāre 41. II,328
 re-nīdēre 36. II,27
 renidēscere 41. II,326
 re-pellere -ppulisse -pulsum
 14.52; 48.63; 52. II,645
 repertor -ōris *m* 75. III,1036
 repertum -ī *n* 9.21
 repetentia -ae *f* 59. III,851
 replēre 17.4
 re-poscere 43.40
 reptāre 39.12

requiēs -ēī *f* 124.64
 nātūra rērum 8
 reserāre 19. I,11
 re-servāre 94.21
 re-sidēre -sēdisse 76.4; 116.
 V,1425
 re-spectāre 107. V,975
 re-stāre 90.34
 resupīnus -a -um 20. I,37
 re-tegere -tēxisse -tectum 56.
 III,30
 retrō 31. I, 944
 re-verēri 37. II,51
 rhadinē -ēs *f* 86. IV,1167
 rictus -ūs *m* 131. VI,1195
 rigidus -a -um 128.9
 rixārī 131.90
 rōbustus -a -um 15.68; 130.56
 rōs rōris *m* 39.13; 43.30
 roseus -a -um 104.55
 rūsum 58.21; 71. III,1001

S

saecula *pl n* 107. V,967
 saepe-numerō 118.42
 saetiger -ra -rum 107. V,970
 salix -icis *f* 43.30
 salsus -a -um 73.8; 124.79
 sapientia -ae *f* 11.4
 sapor -ōris *m* 10.11
 satiāre 39.14; 69.31
 satietās -ātis *f* 112.11
 satur -a -um 67. III,960
 saturārī 66.31
 saxeus -a -um 104.63
 scatēre 103.30
 scelerōsus -a -um 23.24
 scrūtārī 70. III,985
 sē-cēdere 8.34
 secūris -is *f* 70. III,996
 sēcūritās -ātis *f* 14.42
 sēcūrus -a -um 12.19
 seges -etis *f* 47.28
 sē-iūnctus -a -um 52. II,648
 sē-iungere 36. II,18
 semianimus -a -um 130.72
 sēmīna rērum 9.30
 sē-mōtus -a -um 52. II,648
 sēnsi-fer -a -um 64. III,924
 sēnsus -ūs *m* 10.12; 33.21; 39.5;
 43.32; 49.70; 57.13; 91. V,207;
 116. V,1415
 sentis -is *m*
 sepultūra -ae *f* 130.82; 135.
 VI,1273
 sequāx -ācis 37. II,48
 sertum -ī *n* 84.41
 sibilus -ī *m* 112.3
 silānus -ī *m* 134. VI,1260
 silvestris -tre 103.26; 113.35

sīmulus -a -um 84.27
singultus -ūs *m* 123.41
socius -ī *m* / socia -ae *f* 18.24
sōlācium -ī *n* 113.27
solidus -a -um 13.8; 105. V,927
sollemnis -e 23.37
sollers -tis 105.91
sollicitus -a -um
sollicitus -a -um 75. III,1049; 127. VI,1185
solum -i *n* 30. I, 927
sonitus -ūs *m* 37. II,49; 41. II,327; 48.37; 120. VI,401
sonor -ōris *m* 127. VI,1185
sōpīre 63. III,904
sopor -ōris *m* 61.11
sordēs -is *f* 135. VI,1266
spīritus -ūs *m* 18.36; 124.72
splendor -ōris *m* 35.57; 39.20
spūma -ae *f* 104
spūmāre 104.64
spūmiger -ra -rum 108. V,985
spūtum -ī *n* 124.79
squālidus -a -um 103.34
squāma -ae *f* 44
squāmiger -era -erum 44. II,343
stertere 74.27
stimulus -ī *m* 69.46
stips stipis *f* 48.45
stomachus -ī *m* 124.54
suāvis -e 17.8; 30.27; 33.8
sub dīvō 112.9
sub-dere 135. VI,1280
subdolus -a -um 105.84
sub-igere -ēgisse -āctus 90.19
subsīdia -ōrum *n pl* 37. II,42
sub-sternere 36. II,22
subter + acc / abl 19. I,2; 41. II,326
suc-cendere 46.5
sūdāre 126. VI,1147
sūdor -ōris *m* 124.78
suf-ferre 71. III,999
suffīre 86. IV,1175
suf-fundere -fūdisse -fūsum 56. III,39; 123.24
summa -ae *f* 39.2; 44. II,339
superā 115. V,1407
supercilium -ī *n* 124.70
supernē 122.11
suppeditāre 34.29; 46.9; 53.12

T

tābēs -is *f* 128.13
tābēscere 63. III,911
tāctus -ūs *m* 11.4; 123.31
taeda -ae *f* 71. III,1017
taedere pertaesum esse 76.10
taedium -ī *n* 76.16
taeter -tra -trum 31. I, 936; 105.76; 123.35; 128.13

tellūs -ūris *f* 17.7
temere 11.11; 109. V,1002; 132. VI,1219;
temnere 67. III,957
tempora -um *n pl* 29.11; 128.6
tendere tetendisse tentum / tēsum 131. VI,1195
tepidus 123.49
teres teretis 20. I,35
terminātus -a -um 15.65
terrificus -a -um 48.50; 117.12
terrigena -ae *m* 115. V,1411
textilis -e 34.38
thyrsus -ī *m* 29.3
tībīa -ae *f* 48.37
timefactus -a -um 37. II,44
tollere 89.12
tondēre 40. II, 317
torpēre -uisse 70. III,981
tractare 12.23; 106. V,932
trā-nāre 19. I,15
trēmebundus -a -um 23.36; 26. I, 95
tremulus -a -um 45. II,367; 53.10
trepidāre 48.54
tribuere -uisse -ūtum 83.6; 94.36
trūdere trūsisse trūsum 69.25
turbō -inis *m* 92. V,217; 118.19
tūricremus -a -um 44. II,353
turpāre 23.26; 25. I, 85
tūs tūris *n* 43.22
tussis -is *f* 84.25; 124.80
tūtārī -ātum esse 90.42; 94.21
tū-te 74. III,1024; 85. IV,1150
tūtēla -ae *f* 94.22
tympānum -ī *n* 47.34

U

ūbera -um *f pl* 84.26
ubi : cum primum 110.1
ulcus -eris *n* 105.75; 123.29; 128.13
umbrāre 51. II,628
ūmor -ōris *m* 124.73
uncus -a -um 113.30
unguentum -ī *n* 84.42
unguere 84.42
ūniter 59. III,846
ūnus-quisque 135. VI,1275
ut : quō modō 119. VI,386
utī 36. II,22; 44. II,339
ūtilitās -ātis *f* 94.23; 127. VI,1171
utquī 36. II,17

V

vacatiō -ōnis *f* 14.42
vagē 60. III,860
vagus - a -um 103.27
valēscere 31. I, 942

vapor -ōris *m* 12.9
variātus -a -um 42.3
varietās -ātis *f* 10.10
vehementer 11.9
velutī 31. I, 936; 38. II,55
venēnum -ī *n* 105.91
venustās -ātis *f* 29.14
vērī simile 6.26
vermina -um *n pl* 105.77
vērnus -a -um 17.10
vertex -icis *m* 69.27
vestīre -īvisse -ītum 53.14
veterīnus -a -um 94.29
vexāre 33.2; 131.98
vexillum -ī *n* 105.80
vicissim 25. I,78; 87. IV,1190; 95. V,840
vigēre -guisse 17.11; 45. II,361; 30. I, 925; 85. IV,1156; 113.25
violētus -a -um 48.39; 90.25
virēre -uisse 19. I,18
virgineus -a -um 23.28
virgultum -ī *n* 102.12
viridāns -antis 37. II,33; 112.16
viridis -e 18.18; 34.36; 39.17; 83.15; 103.29
vīsus -ūs *m* 20. I,36
vītālis -e 90.31; 94.20; 122.6
vitulus -ī *m* 42
vīvidus -a -um 24. I,72
vocāmen -inis *n* 52. II,657
vociferārī 55. III,14
vocitare 50. II,611
volitāre 122.7
voluptās -ātis *f* 8.27
vōmer -eris *m* 90.18
vulgivagus -a -um 106. V,932
vulgō 42.5
vulpēs -is *f* 94.26

INDEX NOMINVM

- Acherūns** -ūntis *m*, flūmen quod est apud Īnferōs (: Īnferī) 54.42; 68
- Acherūsius** -a -um < Acherūns 54.30; 72. III,1023
- Aeneadēs** -um *m pl* = Rōmānī (: filiī Aenēae) 17.2
- Ancus Mārcius**, rex Rōmānōrum 73.2
- Aulis** -idis *f*, portus Boeōtiaē unde classis Graecōrum Trōiam profecta est 23.26
- Cecrops** -opis *m*, p̄rimus rex Athēniēnsium 122.16
- Cerberus** -ī *m*, ferōx canis Plūtōnis, quī tria capita habet 69.37
- Cūrētes** -um *m pl*, armātī hominēs in festis Cybelis 48.48
- Cybeles** -is *f*, dea tellūris, vocāta “Magna Māter” 46
- Danaidēs** = filiae Danāī 69.35
- Dēmocritus** -ī *m*, philosophus Graecus 7.5; 75. III,1039
- Dictaeus** -a -um < Dictē, mōns in Crētā ubi Iuppiter nātus esse dīcitur 48.51
- Epicūrus** -ī *m*, philosophus Graecus 7
- Favōnius** -ī *m* = Zephyrus 17.11
- Furiae** -ārum *f pl*, trēs sorōrēs quae, ex Īnferīs venientēs in terrās, persequētēs hominēs scelestōs, eōs Īnsānōs faciunt. 69.37
- Gallī** -ōrum *n pl*, sacerdōtēs Mātris magnae, quī membra virīlia sibi secābant 47.30
- Grātia** -ae *f*, ūna ex tribus deābus pulchritūdinis 83.18
- Helicōniades** -um *f* = Mūsae 73.15
- Hellēspontus** -ī *m*, fretum inter Eurōpam et Asiam 73
- Hierōnymus** -ī *m*, vir doctus, quem Chrīstiānī sānctum post mortem habuērunt (331-420 p. Chr. n.) 5.1
- Homērus** -ī *m*, poēta Graecōrum māximus 73.16
- Hymenaeus** -ī *m*, deus mātirimōniī 26.97
- Iacchus** -ī *m* = Bacchus (quem quīdam Cereris filium esse dīcēbant) 84.27
- Īda**, mōns Asiae prope Trōiam 47.26
- Īdaeus** -a -um < Īda, mōns Asiae 47.26
- Īphianassa** -ae = Īphigenia 23.27
- Īphigenia** -ae *f*, filia Agamemnonis 9.13
- Māvors** -ortis *m* = Mārs 20.32
- Memmiadēs** -ae *m* = homō gentis Memmiae : Memmius 18.26
- Mūsae** -ārum *f*, deae novem quae carminibus aliisque artibus praesunt 29.4
- Palladium** -ī *n*, simulācrum Minervae 86. IV,1161
- Pandīōn** -onis *m*, rex Athēniēnsium antīquus 123.21
- Peloponnēsiacus** -a -um < Peloponnēsus [P. bellum annō 431 a. Chr. n. initium habuit] 12.12
- Phrygius** -a -um < Phrygia -ae *f* 47.27
- Pteridēs** -um *f* = Mūsae 29.6
- Pterius** -a -um = (< Pteridēs) Mūsārum, mūsaeus 31.946
- Pompeit** -ōrum *m pl*, oppidum Campaniae 6.24
- Sāturnus** -ī *m*, Iovis pāter, 48.
- Scīpiadas** -ae *m* : Scīpiō Africānus 74. III,1034
- Scīpiō** -ōnis *m* 73 cognomine “Āfricānus”, carthāginiēnsēs dēvicit in bellō Pūnicō II (a. 202 a. Chr. n.) 73.11
- silēnus** -ī *m* / satyrus -ī *m*, Bacchī comitēs 84.28
- Sisyphus** -ī *m*, vir qui apud Īnferōs ad saxum in aeternum volvendum condemnātus esse dīcēbātur. 68.18
- Tantalus** -ī *m*, rēx scelerōsus in Īnferīs pūnītus 68.2
- Tartarus** -ī *m*, loca apud Īnferōs ubi cruciantur scelestī 69.38
- Tityos** -ī (acc Tityon) *m*, gigas ā deīs in Acheruntem missus 68.7
- Trivia** -ae *f* = Diāna 25.84
- Tyrrhēnus** -a -um : Etruscus 119. VI,381
- Xerxēs**, rēx Īnsignis Persārum (: gentis Asiae) 73.6

NOTAE

=	idem atque	<i>fut</i>	futūrum
:	id est	<i>gen</i>	genetivus
↔	contrārium	<i>ger</i>	gerundium/gerundivum
<	factum/ortum est	<i>Gr</i>	Graecē
/	sive	<i>imperf</i>	imperfectum
+	cum, atque, additur	<i>ind</i>	indicativus
—	syllaba longa	<i>īnf</i>	īnfinītivus
∪	syllaba brevis	<i>m</i>	masculinum
	syllabae dividendae	<i>n</i>	neutrum
	vōcālēs coniugendae	<i>nōm</i>	nōminātivus
[...]	dēlendum	<i>pāg.</i>	pāgina
<...>	addendum	<i>part</i>	participium
a.Chr.n.	ante Christum (nātum)	p.Chr.n.	post Christum (nātum)
<i>abl</i>	ablātivus	<i>pass</i>	passivum
<i>acc</i>	accūsātivus	<i>perf</i>	perfectum
<i>āct</i>	āctivum	<i>pers</i>	persōna
<i>adi</i>	adiectivum	<i>pl</i>	plūrālis
<i>adv</i>	adverbium	<i>praes</i>	praesēns
<i>cap.</i>	capitulum	<i>prp</i>	praepositio
<i>coni</i>	coniūctivus	<i>sg</i>	singulāris
<i>dat</i>	dativus	<i>sup</i>	superlātivus
<i>dēcl</i>	dēclīnātiō	<i>sup I/II</i>	supīnum I/II
<i>dēp</i>	dēpōnēns	<i>v.</i>	versus
<i>f</i>	fēmininum	<i>voc</i>	vocātivus

Prima pagina operis Lucrētianī ex librō manū scrīptō saec. XV,
quī in Bibliothēcā Apostolicā Vaticanā servātur.